

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ АВІАЦІЙНИЙ ІНСТИТУТ»

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

КУРГАНСЬКИЙ Антон Сергійович

УДК 336.77:336.71

ДИСЕРТАЦІЯ

**Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів
банківських установ**

Спеціальність – 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Галузь знань – 07 «Управління та адміністрування»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А.С. Курганський

Науковий керівник:

КОСОВА Тетяна Дмитрівна

доктор економічних наук, професор

Київ - 2026

АНОТАЦІЯ

Курганський А.С. Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Національний університет «Київський авіаційний інститут». – Київ, 2026.

Основний результат дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних положень, методичних основ і практичних рекомендацій щодо удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ.

Визначено економічну сутність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ як сукупності грошових зобов'язань позичальників перед банком, що виникають унаслідок отримання кредиту та підлягають погашенню у визначені договором строки разом із процентами, комісіями та, за наявності, штрафними санкціями. З'ясовано основні причини виникнення проблемної кредитної заборгованості банківської установи, проведено її класифікацію за категоріями позичальників, термінами та видами.

Формалізовано механізми фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ як важливого елементу побудови ефективної системи ризик-орієнтованого управління кредитним портфелем. Кредитну заборгованість клієнтів банківських установ визначено економічною категорією, що відображає обсяг невиконаних або таких, що підлягають виконанню, боргових зобов'язань позичальників перед банком за основним боргом і супутніми платежами, які формують якість кредитного портфеля та визначають рівень кредитного ризику банківської установи. Механізми фінансової реструктуризації представлені структурованим

представленням цілей, суб'єктів, інструментів, етапів і результатів за основними видами кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є у випадках поточної, простроченої, безнадійної та реструктуризованої її форм.

Обґрунтовано концепцію удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ, яка є системно-інтегрованою сукупністю теоретичних положень, принципів, методів та інструментів, спрямованих на підвищення ефективності управління проблемною кредитною заборгованістю позичальників шляхом впровадження ризик-орієнтованого, адаптивного та цифрового підходів. Визначено мету, завдання концепції на основі запропонованої структурної моделі механізму реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ із ідентифікацією суб'єктів і об'єктів.

Проведено оцінку ризиків кредитного портфеля банківських установ, за результатами якої виявлено закономірності його динаміки у частині непрацюючих кредитів у 2018–2025 рр., що дозволило обґрунтувати необхідність удосконалення управління кредитною заборгованістю на основі фінансової реструктуризації у розрізі корпоративного та роздрібного сегментів. Встановлено зростання кредитного портфеля банків приблизно на третину при одночасному скороченні обсягів непрацюючих кредитів. Скорочення частки NPL підтверджує підвищення якості ризик-менеджменту та ефективність державної політики у сфері фінансової стабільності, засвідчує ефективність механізмів фінансової реструктуризації, що сприяють зниженню ризиків і підвищенню стійкості банківської системи. За середнього рівня NPL близько 25%, нижчі значення характерні для кредитів фізичних осіб, а також банків із приватним і міжнародним капіталом. Водночас у корпоративному сегменті та державних банках рівень проблемних кредитів залишається підвищеним, що потребує посилення координації між банками, позичальниками та державою. Зниження частки NPL у державних банках свідчить про позитивні тенденції оздоровлення банківської системи, однак

збереження відносно високого рівня проблемних активів зумовлює необхідність подальшої реалізації стратегій їх скорочення.

Вирішено проблеми урегулювання проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ на основі оцінки ризиків кредитного портфеля за класами. Показано, що за ренкінгом питомої ваги у структурі кредитного портфеля клієнтів банківських установ превалюють кредити 3 класу, 2 класу, 4 класу, 1 класу. Загалом по банківській системі України рівень NPL перевищує оптимальні значення, що віддзеркалює підвищений кредитний ризик, характерний для умов воєнного стану. Проведено кластеризацію банківських установ України за критерієм рівня кредитного ризику. Загальна оцінка кредитних ризиків банківської системи дозволила встановити, що близько 25% банківських установ України мають високу фінансову стійкість, близько 40% є стабільними, 15% - ризиковими, 20% - проблемними. Вітчизняна банківська система характеризується високою диференціацією фінансової стійкості,

Обґрунтовано доцільність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ на основі аналізу динаміки економічних нормативів, встановлених НБУ. Його результати у цілому свідчать про загальну фінансову стабільність на рівні банківської системи і дотримання регуляторних вимог, проте існують суттєві відхилення на рівні окремих банківських установ. Попри незначне зниження регулятивного капіталу та показників його достатності нормативи залишаються на високому рівні і підтверджують достатній рівень капіталізації та стійкість банківської системи навіть в умовах воєнних ризиків. Банківська система характеризується низьким фінансовим навантаженням і достатнім капітальним покриттям активів. Показники левериджу та кредитних ризиків перебувають у межах нормативів, що свідчить про контрольований рівень ризиків і помірну їх концентрацію.

Удосконалено ризик-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ,

ключовими принципами якого є: ризик-пріоритизація, диференціація, кількісна оцінка ризику, превентивність, безперервний моніторинг. Він має таку структуру: ідентифікація кредитних ризиків, їх оцінка, вибір механізму реструктуризації, його реалізація, моніторинг і контроль результатів. Удосконалено модель вибору механізмів реструктуризації на основі PD–LGD–EAD на основі застосування ризик-орієнтованих індикаторів у прийнятті рішень в умовах адаптації до умов воєнного стану.

Розвинуто клієнт-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості банківських установ, який полягає у персоналізації графіків обслуговування кредитів, наданні кредитних канікул, зниженні процентної ставки за кредитом, рефінансуванні кредитної заборгованості, частковому списанні проблемних кредитів. Ключовими принципами клієнт-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості банківських установ є індивідуалізація, ризик-орієнтованість, превентивність, гнучкість, партнерство, прозорість. Система клієнт-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ містить такі структурні елементи: сегментація клієнтів, діагностика їх фінансового стану, формування індивідуального рішення на основі вибору оптимального механізму реструктуризації; реалізація та супровід кредитних процесів шляхом узгодження умов кредитування; юридичного оформлення відстрочок і пролонгацій; проведення постійного моніторингу клієнта.

Запропоновано методичний підхід до оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. Узагальнено склад і зміст інформаційної бази оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ за групами суб'єктів. Визначено принципи оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. Запропоновано етапизацію оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. Обґрунтовано

переваги пропонованого підходу до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ в умовах воєнного стану.

Ключові слова: *ринок банківських послуг, фінансова реструктуризація, кредитна заборгованість, клієнти, банківські установи, банківські та кредитні ризики, управління ризиками, лімітуючі фактори кредитування, макропруденційна політика, предикативне моделювання, неплатоспроможність клієнта, аналітичний інструментарій; критичний фінансовий стан, державні програми підтримки, фінансова стабільність*

SUMMARY

Kurgansky A.S. Financial restructuring of credit debt of clients of banking institutions. - Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 07 «Management and Administration» with a specialty 072 «Finance, Banking, and Insurance». – National Aviation University. – Kyiv, 2026.

The main result of the dissertation work is to substantiate theoretical provisions, methodological foundations and practical recommendations for improving the financial restructuring of credit debt of clients of banking institutions.

The economic essence of financial restructuring of credit indebtedness of clients of banking institutions has been defined as a set of monetary obligations of borrowers to the bank arising from obtaining a loan and subject to repayment within the terms defined by the agreement, along with interest, commissions, and, if applicable, penalties. The main causes of problematic credit indebtedness of a banking institution have been clarified, and its classification by categories of borrowers, terms, and types has been conducted. Mechanisms for financial restructuring of credit indebtedness of clients of banking institutions have been formalized as an important element in building an effective risk-oriented credit portfolio management system. The credit indebtedness of clients of banking institutions has been defined as an economic category reflecting the amount of unfulfilled or due debt obligations of borrowers to the bank on principal debt and associated payments, which form the quality of the credit portfolio and determine the level of credit risk of the banking institution. Restructuring mechanisms have been presented as a structured representation of objectives, subjects, tools, stages, and results for the main types of credit indebtedness of clients of banking institutions, including current, overdue, bad, and restructured debts. The concept of improving financial restructuring of credit indebtedness of clients of banking institutions has been substantiated, presenting it as a systemically integrated set of theoretical provisions, principles, methods, and tools aimed at increasing the

efficiency of managing problematic credit indebtedness of borrowers through the implementation of risk-oriented, adaptive, and digital approaches. The goal and objectives of the concept have been defined based on a proposed structural model of the mechanism for restructuring credit indebtedness of clients of banking institutions, with the identification of subjects and objects.

An assessment of the credit portfolio risks of banking institutions was conducted, revealing patterns in its dynamics concerning non-performing loans (NPLs) during 2018–2025. This made it possible to justify the need to improve debt management based on financial restructuring in both corporate and retail segments. It was established that the credit portfolios of banks increased by approximately one-third, while the volume of non-performing loans simultaneously decreased. The reduction in the NPL ratio confirms improved quality of risk management, the effectiveness of state policies in financial stability, and the efficiency of financial restructuring mechanisms, which help reduce risks and enhance the resilience of the banking system. With an average NPL level of around 25%, lower levels are typical for loans to individuals, as well as banks with private and international capital. At the same time, the level of non-performing loans remains elevated in the corporate segment and state-owned banks, necessitating enhanced coordination among banks, borrowers, and the state. The reduction in the NPL ratio in state-owned banks indicates positive trends toward the recovery of the banking system, though the relatively high level of problematic assets highlights the need for further implementation of strategies to reduce them.

Issues of managing non-performing loan debt of banking institution clients were resolved based on risk assessment of the loan portfolio by classes. It was shown that, according to the ranking of the share weight in the structure of the loan portfolio of banking institution clients, Class 3 loans, Class 2 loans, Class 4 loans, and Class 1 loans prevail. Overall, the level of NPLs across the banking system of Ukraine exceeds optimal values, reflecting elevated credit risk, which is characteristic of the conditions of martial law. A clustering of Ukrainian banking institutions was conducted based on the credit risk level criterion. A comprehensive assessment of

the banking system's credit risks revealed that approximately 25% of Ukrainian banking institutions exhibit high financial resilience, about 40% are stable, 15% are categorized as risky, and 20% are problematic. The domestic banking system is characterized by high differentiation in financial stability. The financial restructuring of loan debt of banking institution clients has been justified based on an analysis of the dynamics of economic standards set by the NBU. Results overall indicate general financial stability at the banking system level and compliance with regulatory requirements, though significant deviations exist at the level of certain banking institutions. Despite a slight decline in regulatory capital and adequacy indicators, the standards remain at a high level, confirming a sufficient level of capitalization and resilience of the banking system even amid wartime risks. The banking system is characterized by low financial leverage and sufficient capital coverage of assets. Leverage and credit risk indicators remain within regulatory limits, indicating a controlled level of risks and moderate risk concentration.

Improved the risk-oriented approach to the financial restructuring of credit debt of bank clients, the key principles of which are: risk prioritization, differentiation, quantitative risk assessment, proactivity, and continuous monitoring. It follows this structure: identification of credit risks, their assessment, choice of restructuring mechanism, implementation, monitoring, and result control. Enhanced a model for selecting restructuring mechanisms based on PD–LGD–EAD by applying risk-oriented indicators in decision-making under conditions adapted to martial law. Developed a client-oriented approach to the financial restructuring of distressed credit debt of bank institutions, which involves the personalization of loan servicing schedules, granting credit holidays, reducing the interest rate on loans, refinancing credit debt, or partially writing off non-performing loans. The key principles of a client-oriented approach to the financial restructuring of distressed credit debt of bank institutions are individualization, risk orientation, proactivity, flexibility, partnership, and transparency. The system of the client-oriented approach to the financial restructuring of distressed credit debt of bank clients includes the following structural elements: client segmentation, diagnosis of their financial

condition, forming an individual decision based on the choice of the optimal restructuring mechanism, implementation and support of credit processes through the coordination of lending terms, legal formalization of deferrals and extensions, and continuous client monitoring. A methodological approach to evaluating the effectiveness of the financial restructuring of credit debt of bank clients has been proposed. The composition and content of the informational basis for evaluating the effectiveness of financial restructuring of credit debt of bank clients have been generalized by subject groups. Principles for evaluating the effectiveness of financial restructuring of credit debt of bank clients have been defined. A step-by-step evaluation of the effectiveness of financial restructuring of credit debt of bank clients has been proposed. The advantages of the proposed approach to the financial restructuring of credit debt of bank clients under martial law conditions have been substantiated.

Keywords: banking services market, financial restructuring, credit debt, clients, banking institutions, banking and credit risks, risk management, limiting factors of lending, macroprudential policy, predicative modeling, client insolvency, analytical tools; critical financial condition, state support programs, financial stability

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та наукових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Косова Т.Д., Курганський А. С., Куцев О. О. Реструктуризація як форма врегулювання проблемної кредитної заборгованості банківських установ. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. №8. С. 50-53. DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2023.8.12> http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2023_8_14 (0,58 друк. арк.).

Особистий внесок автора: запропоновано шляхи реструктуризації проблемних кредитів банківських установ (0,19 друк. арк.).

2. Kosova T., Cherednichenko, S., Kurhanskyi, A., Stremenovskyi, B., & Trenkin, Y. (2025). Mechanisms of lending, budget and tax stimulation and financial restructuring of the agrarian complex. *Journal of Innovations and Sustainability*, 9(2), 09. <https://doi.org/10.51599/is.2025.09.02.09> <https://is-journal.com/is/issue/view/27> (1,45 друк. арк.)

Особистий внесок автора: запропоновано напрями удосконалення кредитної реструктуризації в аграрному секторі національної економіки (0,29 друк. арк.).

3. Косова Т.Д., Курганський А. С. Проблемні кредити у системі фінансової реструктуризації заборгованості клієнтів банківських установ. *Науковий вісник МГУ*. 2025. Вип. 65. С. 21-26. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-2675/2025-65-3> (0,72 друк. арк.).

Особистий внесок автора: розмежовано зміст понять проблемних і непрацюючих кредитів (0,36 друк. арк.).

4. Косова Т.Д., Курганський А. С. Кредитна заборгованість клієнтів банківських установ як об'єкт фінансової реструктуризації. *Інтернаука. Серія: "Економічні науки"*. 2025. №11. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-11-11575> URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2025/11/11575> (1,34 друк. арк.).

Особистий внесок автора: формалізовано об'єкти фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ (0,67 друк. арк.).

5. Косова Т.Д., Курганський А. С. Механізми фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ в умовах воєнного стану. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2025. Вип. 5 (102). С.87-95. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2025-5-10> (1,0 друк. арк.).

Особистий внесок автора: адаптовано механізми фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ до умов воєнного стану (0,5 друк. арк.).

Інші видання

6. Косова Т., Курганський А., Стременовський Б. Фінансово-облікова підтримка реструктуризації банківських кредитів підприємств. *Financial, accounting and analytical information and audit in the system of state and corporate management: Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. С. 237-251.* <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-268-5-13> URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/289/8523/17813-1> (1,45 друк. арк.). Монографія затверджена Вченою радою НАУ (протокол № 1 від 25.01.2023)

Особистий внесок автора: визначено шляхи удосконалення управління кредитним портфелем банківської установи (0,29 друк. арк.).

7. Курганський А. С. Теоретичні засади кредитного ризик-менеджменту банківських установ. Матер. XIII Міжн. наук.-практ. Інтернет-конф. «Фінанси, облік та оподаткування: теорія і практика» (24 листопада 2022 р., м. Київ). К.: НАУ, 2022. С.83. URL: <https://surl.li/utnpfw> (0,03 друк. арк.).

8. Косова Т.Д., Курганський А. С., Куцев О. О. Проблеми реструктуризації кредитів банківських установ. Матер. IV Міжн. наук.-практ. конф. «Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення». (м. Київ, 16.11.2023). К.: НАУ, 2023. С. 490-494. URL: <https://surl.li/rkuhxs> (0,15 др. арк.).

Особистий внесок автора: узагальнено проблеми реструктуризації кредитів банківських установ (0,05 др. арк.).

9. Курганський А. С., Куцев О. О. Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. Матер. XIV Міжн. наук.-практ. Інтернет-конф. «Фінанси, облік та оподаткування: теорія і практика» (23 листопада 2023 р., м. Київ). К.: НАУ, 2023. С. 150-151. URL: <https://surl.li/lyodns> (0,1 др. арк.).

Особистий внесок автора: розвинуто механізми фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ (0,05 др. арк.).

10. Курганський А. С. Управління кредитними ризиками банківської установи в умовах воєнного стану. Матер. XV Міжн. наук.-практ. конф. «Фінанси, облік і оподаткування: теорія і практика» (28.11.2024, м. Київ). К.: ДП «КАІ», 2024. С. 90-91. URL: <https://surl.li/zxcusr> (0,1 др. арк.).

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АТ – акціонерне товариство

ВВП – валовий внутрішній продукт

ЄС – Європейський Союз

КАСУ - Кодекс адміністративного судочинства України

КЗпП Кодекс законів про працю України

КУпАП - Кодекс України про адміністративні правопорушення

МСБ – малий та середній бізнес

МФУ - Міністерство фінансів України

НБУ – Національний банк України

НФКУ - небанківські фінансово-кредитні установи

ПАТ – публічне акціонерне товариство

ПрАТ – Приватне акціонерне товариство

СГД – суб'єкт господарської діяльності

ТОВ -товариство з обмеженою відповідальністю

ФГВФО - Фонд гарантування вкладів фізичних осіб

ФОП - фізичні особи-підприємці

ФРП - Фонд розвитку підприємництва

ЦКУ - Цивільний кодекс України

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ КЛІЄНТІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ	26
1.1. Економічна сутність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ.....	26
1.2. Формалізація механізмів фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ	37
1.3. Концепція удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ.....	47
Висновки до розділу 1.....	57
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ КЛІЄНТІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ	59
2.1. Оцінка ризиків кредитного портфеля банківських установ	59
2.2. Проблеми урегулювання проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ.....	73
2.3. Обґрунтування доцільності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ.....	89
Висновки до розділу 2.....	104
РОЗДІЛ 3. НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ФІНАНСОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ КЛІЄНТІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ	109
3.1. Ризик-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ.....	109
3.2. Клієнт-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості банківських установ.....	124

3.3. Методичний підхід до оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ.....	138
Висновки до розділу 3.....	146
ВИСНОВКИ.....	149
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	153
ДОДАТКИ.....	183

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах воєнного стану в Україні особливої гостроти набула проблема неплатоспроможності позичальників – фізичних і юридичних осіб. Негативний вплив на якість кредитних портфелів банківських установ має руйнування виробничих потужностей і житлових об'єктів, скорочення ділової активності суб'єктів господарювання, втрата робочих місць найманими працівниками і зниження доходів населення. У цих умовах механізми фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості стають ключовим інструментом підтримки стабільності банківської системи загалом, окремих банківських установ та збереження кредитоспроможності клієнтів. Актуальність теми дисертації зумовлена необхідністю балансування інтересів держави, кредиторів і боржників у частині запобігання зростанню частки проблемних активів (NPL). Для забезпечення довіри до фінансового сектору в умовах воєнного стану використовуються державні програми підтримки, представлені кредитними канікулами, пільговими позиками, гарантіями уряду та ініціативами НБУ щодо регуляторних пом'якшень. Для підтримки ліквідності банківські установи застосовують гнучкі підходи до управління кредитними ризиками на основі відстрочки платежів, реструктуризації графіків погашення, пролонгації договорів, зниження процентних ставок або часткового списання боргу.

Спільні зусилля держави, банківських установ та їх клієнтів - позичальників відіграють суттєву роль у створенні сприятливих умов для реалізації механізмів реструктуризації, від ефективності яких залежить безпека банківської системи загалом і окремих банків, фінансова стійкість позичальників - юридичних осіб і добробут позичальників – фізичних осіб.

Таким чином, дослідження механізмів фінансової реструктуризації кредитної заборгованості є надзвичайно актуальним у сучасних реаліях, адже воно сприяє розробці практичних інструментів антикризового управління,

формуванню нових підходів до кредитної політики банків та підтримці відновлення економіки України в післявоєнний період.

Питання фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості були предметом дослідження зарубіжних вчених, таких як: Altavilla C., Ellul A., Pagano M., Polo A., Vlassopoulos Th., Babajide A. A., Okorie U. E., Adesina T. F., Baselga-Pascual L., Loban L., Myllymäki E.-R.

Значний внесок у розбудову теоретико-методичних засад фінансової реструктуризації кредитів клієнтів банківських установ зробили такі вітчизняні вчені: Антипенко Н.В., Белінська Я.В., Береславська О.І., Гаврилко Т.О., Дорошенко Н. О., Іонін Є.Є., Житар М.О., Касьянова Н. В., Коваленко Ю.М., Косова Т.Д., Лободіна З.М, Слободянюк О. В., Олійник Г. Ю., Ярошевська О.В.

Однак, попри наявність значної кількості робіт, недостатньо дослідженими залишаються проблеми інституціоналізації детінізації бюджетно-податкових відносин, механізми забезпечення фіскальної прозорості діяльності держави; оцінки бюджетно-податкових ризиків та шляхи їх мінімізації. Актуальність проблеми дослідження детінізації бюджетно-фінансових відносин у системі фінансової безпеки обумовили вибір теми дисертації, її мету і задання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до державних науково-дослідних тем кафедри фінансів, обліку та оподаткування: «Функціональні складові моделі фінансового забезпечення сталого розвитку авіаційної галузі України» (номер реєстрації 0119U103609, 01.2020 - 31.12.2023), у рамках якої дисертантом удосконалено механізми фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ, об'єктом якого є користування послугами повітряного транспорту та аеропортів; «Механізми фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення національної економіки» (номер реєстрації 0124U001523, 02.2024 - 31.12.2025), у рамках якої дисертантом запропоновано

методичний підхід до удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретичних положень, методичних основ і практичних рекомендацій щодо удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ.

Відповідно до поставленої мети у дисертації було вирішено такі завдання:

- визначено економічну сутність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ;
- формалізовано механізми фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ;
- обґрунтовано концепцію удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ;
- проведено оцінку ризиків кредитного портфеля банківських установ;
- вирішено проблеми урегулювання проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ;
- обґрунтовано доцільність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ;
- удосконалено ризик-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ;
- розвинуто клієнт-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості банківських установ;
- запропоновано методичний підхід до оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Об'єктом дослідження виступають процеси фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні основи і практичні засади удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ .

Методи дослідження. Дослідження базується на наступних матеріалах: нормативно-правовій базі, що регулює кредитні операції банківських установ; наукових статтях у періодичних виданнях, присвячених організації кредитного процесу, управлінню проблемними кредитами, у т.ч. на основі фінансової реструктуризації. У рамках проведеного дослідження були застосовані такі наукові методи: метод теоретичного узагальнення для виявлення проблем адміністрування кредитної заборгованості та обґрунтування шляхів їх вирішення; методи формалізації трендів та кореляційно-регресійного зв'язку, аналізу та синтезу для оцінки динаміки та рівня непрацюючих кредитів по банківській системі України на основі даних наглядової статистики НБУ в частині активних операцій; метод логічного узагальнення для формулювання підсумкових висновків.

Інформаційною базою дослідження є: нормативно-правові акти України, постанови НБУ та його офіційна статистика, Директиви і Регламенти ЄС, офіційні матеріали Державної служби статистики України, офіційна інформація, розміщена на web-сайтах банківських установ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретичних і науково-методичних положень щодо удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ .

Основні положення, які відображають наукову новизну дослідження та виносяться на захист, такі:

удосконалено:

- методичний підхід до реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. На відміну від існуючих, пропонується підхід передбачає ідентифікацію клієнтів за критеріями оцінки їх платоспроможності, прогнозування ризиків неповернення проблемних кредитів; оптимізації умов їх реструктуризації на основі використання інструментів, представлених терміном надання кредиту, використання різноманітності видів процентних ставок та перегляду графіку погашення кредитних зобов'язань;

- інтегрований підхід до функціонування механізмів фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ, який, на відміну від існуючих, поєднує ризик-орієнтовану модель, засновану на показниках PD, LGD, EAD, передбачає етапність управління кредитними ризиками та адаптивність до кризових умов, надзвичайних подій воєнного стану;

- формалізацію механізмів фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості. Перевагою пропонованих механізмів є отримання синергетичного ефекту від поєднання інструментів фінансового менеджменту клієнтів і банківського менеджменту на основі цифрових технологій; використання внутрішніх і зовнішніх моделей оцінки ризиків; врахування інституційних факторів, представлених надзвичайними обставинами та кризовими явищами в національній економіці;

- аналітична модель управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банківських установ на основі системи раннього попередження дефолтів та інструментів адаптивної фінансової реструктуризації в умовах виникнення потенційних загроз. На відміну від існуючих моделей, пропонована орієнтована на підвищення ефективності управління кредитними ризиками за допомогою механізмів моніторингу проблемної заборгованості та контролю виконання реструктуризаційних угод в інтересах покращення процесів прийняття управлінських рішень щодо реструктуризації кредитів;

дістало подальшого розвитку:

- дефініцію проблемних кредитів визначено як кредити, за якими позичальники не виконують своїх зобов'язань щодо погашення основної суми боргу або відсотків у встановлені строки, що свідчить про погіршення фінансового стану клієнтів, неефективність механізмів ризик-менеджменту банків, макроекономічну нестабільність. На відміну від існуючих дефініцій, пропонована відмежована від «непрацюючих кредити» за ознаками стану обслуговування кредитного боргу позичальником, рівнем кредитного ризику, метою дій банківської установи відносно клієнта, його кредитоспроможністю,

можливістю фінансової реструктуризації. Встановлено, що проблемні кредити є ширшим поняттям, яке охоплює всі позики з підвищеним ризиком неповернення, тоді як непрацюючі кредити є найбільш ризикованими, оскільки не генерують доходу.

- методичний підхід до діагностики причин виникнення проблемних і непрацюючих кредитів на основі індикаторів ефективності кредитної політики і стану кредитного портфеля банківської установи з урахуванням корпоративної моделі управління. На відміну від існуючих підходів, пропонується розвинутий за результатами виділення, діагностики і врахування об'єктивних чинників (економічна нестабільність, інфляція, девальвація, воєнні ризики, недосконалість законодавства у сфері банкрутства та стягнення боргів) та суб'єктивних чинників (погіршення платоспроможності позичальників, зниження ефективності їх фінансово-господарської діяльності, викривлення даних при поданні кредитної заявки, недосконала методика оцінки кредитоспроможності позичальника у банківській установі, неефективна оцінка кредитних ризиків банком, руйнування бізнесу (активів), втрата або погіршення стану застави);

- індикатори ефективності кредитної політики і стану кредитного портфеля банківської установи у частині управління проблемними і непрацюючими кредитами, надмірне зростання яких підриває ліквідність і прибутковість банків; знижує інвестиційну привабливість фінансового ринку; потребує проведення рефінансування та оздоровлення кредитних портфелів. Перевагою пропонованої системи індикаторів є використання механізмів фінансової реструктуризації в інтересах проведення ефективної антикризової політики банківських установ та забезпечення стійкості банківської системи України на основі визнання реструктуризаційної політики банків ключовим елементом антикризового фінансового управління та передумовою сталого розвитку вітчизняного банківського ринку;

- поведінковий підхід до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ як інтегрованої методології, що

поєднує інструменти поведінкової економіки, ризик-орієнтованого управління та фінансової реабілітації з метою підвищення ефективності відновлення платоспроможності позичальників і мінімізації кредитних втрат банку. На відміну від існуючих підходів, пропоновані передбачають, що адаптація полягає у переході від стандартизованих процедур реструктуризації до персоналізованих сценаріїв, які враховують: поведінковий профіль клієнта; динаміку його фінансових потоків; психологічні та соціальні фактори; вплив зовнішнього середовища (зокрема воєнного стану).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних методик і рекомендацій щодо удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. Результати дисертації мають конкретне практичне застосування, що підтверджується відповідними довідками. Вони отримані від:

- Міністерства освіти і науки України (№1.1/3-26 від 30.01.2026) – рекомендації використовуються під час проведення тендерів, спрямованих на публічні закупівлі. Вони орієнтовані на підтримку науково-дослідних розробок та створення сприятливих умов для навчання здобувачів вищої освіти, у т.ч. у частині використання кредитних проєктів від Світового банку та Європейського інвестиційного банку, спрямованих на модернізацію університетів. Практичну цінність становлять пропозиції з гармонізації діяльності Державного Казначейства України та банківських установ, які виступають агентами з розподілу та моніторингу цільового використання коштів, у т.ч. у частині здійснення здобувачами вищої освіти оплати за навчання;

- Національного банку України (65-0013/5935 від 22.01.2026) - розроблено рекомендації зі створенні передумов для впровадження гібридної моделі державного нагляду, яка поєднує антикризові послаблення та пруденційні норми з урахуванням стану грошово-кредитного ринку в умовах воєнного стану;

- АТ «ОТП Банк» (№620/12/2025-83 від 09.01.2026) – використано для підготовки внутрішніх методичних рекомендацій та регламентів банківської установи, проведення навчальних семінарів та тренінгів для співробітників, що сприяє підвищенню їх кваліфікації у сфері управління кредитними ризиками. Результати дослідження дозволяють інтегрувати сучасні методи фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості у банківську практику, підвищити прозорість та ефективність процесів кредитування; сприяють зміцненню фінансової стабільності банківської установи та оптимізації управління її кредитним портфелем;

- АТ «Піреус Банк МКБ» (№7629 від 26.12.2025) - впровадження результатів дисертаційної роботи сприяє підвищенню ефективності кредитної діяльності банку, зниженню рівня проблемних кредитів, оптимізації внутрішніх процесів і розвитку практичних навичок співробітників у сфері управління кредитними ризиками;

- ТОВ «Діар-Логістик» (№ 14-01/25 від 14.01.2026) - при побудові системи управління фінансовою стійкістю та взаємодії з банківськими установами. Підприємством використано розроблений автором алгоритм порівняння варіантів пролонгації кредиту та зміни графіку платежів, що дозволило обрати найбільш економічно вигідну стратегію під час переговорів з обслуговуючим банком. Впровадження методики вибору оптимального інструменту реструктуризації дозволило знизити рівень витрат на обслуговування залученого капіталу, покращити показники поточної ліквідності за рахунок оптимізації графіків погашення боргів;

- ТОВ «Балкан Косметикс» (№13/01 від 13.01.2026) - впровадження системи внутрішнього моніторингу фінансових показників, яка базується на запропонованих у дисертації критеріях дозволило банкам превентивно виявляти ознаки фінансової нестабільності, а методи реструктуризації боргів адаптовано для роботи з контрагентами товариства з метою недопущення перетворення дебіторської заборгованості у безнадійну. Впровадження моделі оцінки кредитоспроможності та механізму управління дебіторською

заборгованістю дозволило підвищити ефективність переговорного процесу з банківськими установами щодо реструктуризації наявних кредитних ліній.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійних наукових досліджень автора, у якій викладено авторський підхід до вдосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. Внесок дисертанта в роботи у співавторстві наведено в списку опублікованих праць.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, результати та висновки наукового дослідження оприлюднені та обговорювалися на 4 науково-практичних конференціях: *«Фінанси, облік та оподаткування: теорія і практика»* (м. Київ, 2022, 2023, 2024 роки), *«Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення»* (м. Київ, 2023 рік.).

Публікації одержаних результатів. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано в 10 наукових працях загальним обсягом 6,92 др. арк. (автору належить 2,53 др. арк.), із них 5— статті у наукових фахових виданнях України та виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, 4 — тези матеріалів конференцій, 1 — розділ у колективній монографії.

Обсяг та структура дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Зміст дисертації викладено на 152 сторінках друкованого тексту, включаючи 27 таблиць на 18 сторінках, 11 рисунків на 9 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ КЛІЄНТІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

1.1. Економічна сутність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Правовою основою здійснення кредитних операцій на фінансовому ринку є Конституція України [111], Закони України: «Про Національний банк України» [195], «Про банки і банківську діяльність» [175], «Про кредитні спілки» [194], «Про споживче кредитування» [201], «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [204], «Про захист персональних даних» [188].

Для успішного проведення процесів фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ необхідно визначити її сутність. З позицій економіко-фінансового підходу - це сукупність грошових зобов'язань позичальників перед банком, що виникають унаслідок отримання кредиту. З юридичної точки зору – зобов'язання позичальників перед банком, які підлягають погашенню у визначені договором строки разом із процентами, комісіями та, за наявності, штрафними санкціями. Кредитну заборгованість клієнтів банківських установ (КЗКБУ) пропонується визначати за формулою:

$$\text{КЗКБУ} = \text{ОСБК} + \text{НПК} + \text{ККОК} + \text{ППКО} + \text{Ш(П)ПУКД}, \quad (1.1)$$

де

ОСБ - основна сума боргу за кредитом;

НПК - нараховані проценти за кредитом;

ККО – комісії за кредитне обслуговування кредитів;

ППКО – прострочені платежі за кредитним обслуговуванням;

Ш(П)ПУКД - штрафи/пеня за порушення умов кредитного договору.

Кредитна заборгованість клієнта є боргом перед банком, може носити різні форми: поточна заборгованість - термін його погашення ще не настав; прострочена - борг, не погашений у встановлений кредитним договором терміном, сумнівна – існує висока ймовірність неповернення боргу; безнадійна - повернення боргу практично неможливе; реструктуризована – це боргом, за яким змінено умови погашення для зниження ризику дефолту. Кредитна заборгованість клієнтів банківських установ за категоріями клієнтів поділяється на заборгованість фізичних осіб, СГД, державних та муніципальних позичальників [79, 98].

Основними причинами виникнення проблемної кредитної заборгованості банківської установи є: погіршення фінансового стану позичальника, зниження доходів населення, скорочення прибутковості СГД; зростання валютних ризиків, інфляції, процентних ставок за отриманими кредитами; недосконалі підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників; форс-мажорні обставини, зокрема воєнний стан.

Надані кредити є однією з основних складових активів банку та джерелом процентного доходу. Проте виникнення прострочених кредитів підвищує кредитний ризик банківської системи; обумовлює потребу у формуванні резервів на можливі втрати за кредитами; збільшує навантаження на власний капітал банку; загрози втрати ліквідності та фінансової стійкості.

У табл. 1.1 наведено класифікацію кредитної заборгованості боржника за станом обслуговування в банківській установі.

Кредитна заборгованість клієнтів банківських установ є економічною категорією, що відображає обсяг невиконаних або таких, що підлягають виконанню, боргових зобов'язань позичальників перед банком за основним боргом і супутніми платежами, які формують якість кредитного портфеля та визначають рівень кредитного ризику банківської установи [3].

Основними видами кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є: поточна, прострочена, безнадійна, реструктуризована.

Таблиця 1.1 – Класифікація кредитної заборгованості боржника за станом обслуговування в банківській установі

Вид заборгованості	Характеристика	Рівень ризику	Наслідки для банку
Поточна	Платежі здійснюються своєчасно, відповідно до графіка	Низький	Стабільний процентний дохід
Прострочена	Порушено строки погашення основного боргу або процентів	Середній/високий	Зростання кредитного ризику
Сумнівна	Існує значна ймовірність неповернення	Високий	Необхідність формування резервів
Безнадійна	Повернення боргу практично неможливе	Критичний	Списання за рахунок резервів
Реструктуризована	Змінено умови кредиту (строки, ставка тощо)	Середній	Тимчасове зниження ризику

Джерело: власна розробка

Кредитна заборгованість клієнтів банківських установ класифікується за категоріями позичальників, представленими у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Класифікація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ за категоріями позичальників

Вид заборгованості	Суб'єкт	Особливості	Ризики
Заборгованість державного сектору	Держава, органи місцевого самоврядування	Бюджетні кредити, гарантії	Політичні та фіскальні ризики
Заборгованість юридичних осіб	СГД	Інвестиційні та оборотні кредити	Залежність від ринкової кон'юнктури
Заборгованість фізичних осіб	Домогосподарства	Споживчі кредити, іпотека, кредитні картки	Висока залежність від доходів населення

Джерело: власна розробка

Вони представлені державою, органами місцевого самоврядування, СГД, домогосподарствами [6]. Кредитна заборгованість клієнтів банківських установ класифікується також за термінами, наведеними у табл. 1.3.

Кредитна заборгованість клієнтів банківських установ класифікується як короткострокова (до 1 року), середньострокова (1–5 років), довгострокова (понад 5 років).

Класифікацію кредитної заборгованості клієнтів банківських установ за видами забезпечення представлено у табл. 1.4.

Таблиця 1.3 – Класифікація за строками погашення кредитної заборгованості клієнтів банківських установ класифікується за категоріями позичальників

Вид заборгованості	Період	Характеристика	Рівень ризику
Довгострокова	Понад 5 років	Іпотека, великі інвестиційні проєкти	Підвищений
Середньострокова	1–5 років	Фінансування інвестицій середнього масштабу	Середній
Короткострокова	До 1 року	Використовується для покриття оборотних потреб	Низький/середній

Джерело: власна розробка

Таблиця 1.4 – Класифікація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ за видами забезпечення

Вид заборгованості	Характеристика	Ризик
Забезпечена	Має заставу (нерухомість, авто, цінні папери)	Нижчий
Частково забезпечена	Забезпечення покриває лише частину боргу	Середній
Незабезпечена	Відсутнє забезпечення (споживчі кредити)	Високий

Джерело: власна розробка

Видами кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є: забезпечена, частково забезпечена, незабезпечена.

Комплексну систему оцінювання кредитного ризику становить класифікація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ за різними ознаками (стан обслуговування, категорія позичальника, строк, якість, забезпечення). Зазначена класифікація дозволяє сформулювати та

реалізувати ризик-орієнтоване управління кредитним портфелем в умовах економічної нестабільності та воєнного стану.

Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є складною економічною категорією, що відображає процес трансформації умов кредитних зобов'язань з метою відновлення платоспроможності позичальника та мінімізації фінансових втрат банку.

Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості являє собою сукупність економічних, фінансових і організаційно-правових заходів, спрямованих на зміну параметрів кредитного договору (строків, процентної ставки, графіка платежів, структури боргу) з метою відновлення платоспроможності позичальника; забезпечення повернення кредитних ресурсів; зниження рівня кредитного ризику; підвищення якості кредитного портфеля банку.

Економічна сутність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ проявляється через:

- перерозподіл фінансових потоків, оптимізацію грошових потоків позичальника, адаптацію боргового навантаження до доходів;
- мінімізацію втрат доходів банківської установи через зменшення очікуваних кредитних втрат та уникнення кредитного дефолту;
- відновлення економічної рівноваги, яка забезпечується балансом інтересів банку та позичальника в інтересах стабілізації фінансового стану сторін.

Основними формами фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є пролонгація кредиту (подовження строку); зміна графіка погашення кредитних зобов'язань; зниження процентної ставки за отриманими кредитами; капіталізація відсотків за розміщеними депозитами; часткове списання боргу за простроченими кредитами; конверсія кредитного боргу у інший фінансовий інструмент, рефінансування простроченої кредитної заборгованості.

Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ виконує важливі функції, представленні оптимізацією боргового навантаження, відновленням показників ліквідності позичальника. Голосенін І. О. відзначає, що основна функція ризик-менеджменту реалізується шляхом управління проблемною кредитною заборгованістю [64, с. 229]. Стабілізаційна функція кредитного ризик-менеджменту забезпечується підтримкою банківської системи, розробкою заходів із запобігання кризовим явищам. Соціально-економічна функція фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ призначена для підтримки їх операційної діяльності, робочих місць клієнтів та підтримки платоспроможності населення загалом.

Сокольницький Ю. І., Куцев О.О., Юрченко Б. І., Аксьонова Л. О. зазначають, що фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ здійснюється на принципах добровільності (за згодою сторін), економічної доцільності, використання індивідуального підходу; забезпечення прозорості умов кредитних операцій, балансування інтересів сторін – учасників кредитної угоди; своєчасності реагування на можливі виникнення проблемних кредитів [229, 261].

Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ базується на концепції ризик-орієнтованого управління; теорії фінансової стабільності; підходах Міжнародного Базельського Комітету (Basel Committee on Banking Supervision). МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» оперує поняттям очікуваних кредитних втрат ECL (*Expected Credit Losses*);

У системі фінансової безпеки банківських установ фінансова реструктуризація знижує рівень проблемних банківських кредитів NPL у банківській системі; сприяє підвищення якості кредитного портфеля; стабілізує банківський сектор і створює підґрунтя для безперервності кредитування національної економіки [17, с. 509].

Економічна сутність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ (рис. 1.1) полягає у

цілеспрямованій трансформації умов кредитних зобов'язань, яка забезпечує відновлення платоспроможності позичальника, мінімізацію кредитних ризиків банку та підтримання фінансової стабільності банківської системи. Вона виступає важливим інструментом антикризового управління та невід'ємним елементом ризик-орієнтованої моделі банківського кредитування.

Економічна сутність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ в умовах воєнного стану розкривається через поєднання антикризових, адаптаційних та стабілізаційних механізмів, спрямованих на забезпечення платоспроможності позичальників і фінансової стійкості банківської системи.

Рис. 1.1. Економічна сутність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Джерело: власна розробка

Як система економічних заходів, спрямованих на зміну умов кредитного договору (строків, відсоткових ставок, графіка платежів, часткового списання боргу тощо) фінансова реструктуризація кредитної заборгованості має за мету: відновлення платоспроможності позичальника в інтересах зниження рівня кредитного ризику банку; запобігання дефолту та зростанню частки проблемних кредитів (NPL); забезпечення безперервності фінансово-економічної діяльності клієнтів.

В умовах воєнного стану фінансова реструктуризація набуває специфічного змісту, що визначається такими чинниками:

- шоківий характер економічних змін (втрата доходів, руйнування активів, переміщення населення);
- зростання кредитного ризику через погіршення платоспроможності домогосподарств;
- порушення стабільності і синхронізації грошових потоків позичальників;
- зростанням ролі держави та регулятора в особі НБУ;
- тимчасовою дерегуляцією та впровадженням кредитних канікул.

У воєнний період фінансова реструктуризація проблемних кредитів банківських установ виконує комплекс взаємопов'язаних функцій, серед яких [125, 139]:

- стабілізаційна – пов'язана з підтримкою функціонування банківської системи;
- антикризова – орієнтована на мінімізацію негативних наслідків економічного спаду;
- ризик-орієнтована – спрямована на зниження кредитного ризику;
- соціально-економічна – має за мету захист позичальників фізичних осіб та СГД;
- адаптаційна – передбачає пристосування кредитних відносин до мінливих умов внутрішнього і зовнішнього середовища.

Таким чином, основними функціями фінансової реструктуризації проблемних кредитів банківських установ є: стабілізаційна, антикризова, ризик-орієнтована, соціально-економічна, адаптаційна.

Основними інструментами, які застосовуються банківськими установами для фінансової реструктуризації є: пролонгація термінів кредитування; надання кредитних канікул шляхом відстрочки платежів; зниження або фіксація процентних ставок за кредитами; зміна валюти кредитного договору; часткове списання проблемної кредитної заборгованості; рефінансування або консолідація боргу за кредитами.

Економічні ефекти фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості представлені у табл. 1.5.

Таблиця 1.5 - Економічні ефекти фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості

Для позичальника	Для банку	Для економіки
- відновлення платоспроможності позичальника; - зниження боргового навантаження на клієнта; - превентивні заходи щодо уникнення дефолту.	- зменшення обсягу проблемних кредитних активів; - покращення якості і зменшення ризиків кредитного портфеля; - оптимізація величини формування резервів на можливі кредитні збитки відповідно до МСФЗ 9.	- стабілізація фінансово-кредитної системи; - підтримка економічної активності СГД; - зниження соціальної напруги в суспільстві .

Джерело: власна розробка

Економічна сутність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ в умовах воєнного стану полягає у цілеспрямованій трансформації параметрів кредитних зобов'язань на основі ризик-орієнтованого підходу з метою забезпечення балансу інтересів банку та позичальника, мінімізації системних ризиків і підтримки фінансової стійкості економіки в умовах екзогенних шоків воєнного характеру.

Фінансова реструктуризація є інструментом ризик-орієнтованого управління кредитним портфелем у кризових умовах із акцентом на адаптаційно-стабілізаційний характер, урахування воєнних ризиків та регуляторних послаблень.

У табл. 1.6 наведено порівняльну характеристику механізмів фінансової реструктуризації кредитної заборгованості банківських установ в умовах мирного часу та воєнного стану.

Таблиця 1.6 - Порівняльна характеристика механізмів фінансової реструктуризації кредитної заборгованості банківських установ в умовах мирного часу та воєнного стану

Критерій	Мирний час	Воєнний стан
1	2	3
Економічне середовище	Відносно стабільне	Турбулентне
Імовірність реалізації макроекономічних прогнозів	Висока	Низька через шоківі зміни, руйнування економічних зв'язків
Платоспроможність позичальників	Забезпечується стабільними доходами	Погіршується зниження ділової активності юридичних осіб, втратою роботи фізичними особами, міграція
Мета реструктуризації	Оптимізація рівня кредитного навантаження на позичальника, запобігання його дефолту	Антикризова підтримка банківських установ, збереження платоспроможності позичальника та забезпечення соціальної стабільності
Характер реструктуризації	Індивідуальний, точковий, превентивний	Масовий, системний, ретроспективний
Рівень кредитного ризику	Помірний, прогнозований	Високий, системний, важко прогнозований
Роль банківських установ	Отримання прибутку від здійснення кредитних операцій	Балансу між прибутковістю та антикризовим регулюванням
Роль НБУ	Пруденційне регулювання, контроль ризиків на рівні банківської системи та окремих банківських установ	Активне антикризове регулювання, послаблення регуляторних вимог у частині управління кредитними ризиками, посилення ролі у процесах реструктуризації
Інструменти реструктуризації	Пролонгація кредитів, зміна графіку їх обслуговування,	Кредитні канікули, відстрочка платежів, часткове списання, державні програми підтримки

1	2	3
	рефінансування проблемної кредитної заборгованості	
Рівень фінансового навантаження на позичальника	Прийнятний і відносно стабільний	Високий через скорочення первинних джерел погашення і втратою вторинних (застава)
Значення соціального аспекту	Обмежене	Високе через необхідність підтримки позичальників – юридичних осіб, що презентують пріоритетні галузі національної економіки, а також соціальний захист населення
Ефект для банківської системи	Зростання доходності кредитного портфеля та зниження його ризиків	Запобігання системній банківській кризі та збереження фінансової стабільності окремих банківських установ
Тривалість реструктуризації	Коротко- або середньострокова	Переважно довгострокова, з урахуванням тривалості воєнних ризиків
Ступінь жорсткості регуляторних вимог	Висока, зокрема на основі МСФЗ 9 і вимог Базельського комітету	Низька, заснована на тимчасовій гнучкості і пом'якшені вимог до класифікації кредитів за класами і групами ризиків
Основа оцінки кредитного ризику	Фінансова звітність позичальника, його кредитна історія, скорингові моделі	Індивідуальні особливості позичальника з урахуванням форс-мажорних обставин та воєнних ризиків
Частка проблемних кредитів (NPL)	Контрольована, поступове зниження	Слабко контрольована, поступове зростання

Джерело: власна розробка

Таким чином, характер фінансової реструктуризації проблемних кредитів банківських установ у мирний час можна визначити як локальний та ринково-орієнтований. Фінансова реструктуризація проблемних кредитів банківських установ в умовах воєнного стану носить системний антикризовий характер, спрямований на забезпечення безпеки банківської системи та фінансової стабільності функціонування банківських установ [19, с. 382], підтримку позичальників-юридичних осіб, що працюють у пріоритетних видах економічної діяльності, та соціально-економічний захист позичальників-фізичних осіб.

1.2. Формалізація механізмів фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Формалізація механізмів фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є важливим елементом побудови ефективної системи ризик-орієнтованого управління кредитним портфелем. Фінансова реструктуризація передбачає структуроване представлення цілей, суб'єктів, інструментів, етапів і результатів у вигляді чіткої моделі. Як процес побудови логіко-структурованої системи взаємопов'язаних елементів вона уніфікує існуючі процедури; підвищує ефективність управління кредитним ризиком; сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень у частині кредитування.

Метою структурної моделі механізму реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є: мінімізація кредитного ризику кредитування; відновлення платоспроможності проблемного позичальника, який має кредитний борг; зниження рівня непрацюючих кредитів; забезпечення фінансової міцності банку в умовах ризик-орієнтованого середовища.

Суб'єктами механізму реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є банк (кредитор); позичальник; регулятор в особі НБУ; зовнішні учасники, представлені аудиторами, колекторами, судовими органами тощо [45, 68, 69].

Об'єктами механізму реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є кредитна заборгованість, представлена проблемною або потенційно проблемною.

Основними інструментами реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є пролонгація терміну дії кредиту; зміна графіка погашення платежів; зниження процентної ставки кредитування; списання частини кредитного боргу; рефінансування проблемної кредитної заборгованості; конверсія боргових зобов'язань у інші фінансові інструменти.

Етапи механізму реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ представлено у табл. 1.7.

Таблиця 1.7 - Етапи механізму реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Номер етапу	Назва етапу	Зміст етапу
1	Ідентифікація проблеми	Виявлення проблемних кредитів та реакція на сигнали раннього попередження
2	Оцінка фінансового стану позичальника	Аналіз платоспроможності та оцінка кредитного ризику.
3	Вибір інструменту реструктуризації	Визначення оптимальної моделі на основі індивідуального підходу
4	Прийняття рішення	На основі засідань внутрішнього кредитного комітет банку.
5	Реалізація реструктуризації	Передбачає перегляд умов кредитного договору
6	Моніторинг та контроль	Оцінка ефективності реструктуризації, повторна оцінка ризиків

Джерело: власна розробка

Принципами функціонування механізму реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є системність; комплексність; адаптивність; економічна доцільність; прозорість; ризик-орієнтованість.

Очікуваними результатами є: зниження частки проблемних кредитів покращення якості кредитного портфеля СГД; підвищення ліквідності банківських установ; мінімізація втрат банківських установ від кредитної діяльності, а також стабілізація фінансової системи.

Підхід до оцінки очікуваних кредитних втрат відповідає вимогам МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» і описується формулою:

$$ECL = PD \times LGD \times EAD, \quad (1.1)$$

де:

ECL - очікувані кредитні збитки;

PD — ймовірність дефолту;

LGD — рівень втрат;

EAD — обсяг заборгованості.

Формалізація механізмів фінансової реструктуризації кредитної заборгованості дозволяє (рис. 1.2) створити цілісну систему управління проблемними активами банку, що базується на ризик-орієнтованому підході, відповідає міжнародним стандартам та забезпечує підвищення ефективності кредитної діяльності.

Механізм фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є сукупністю взаємопов'язаних інструментів, методів, процедур і регуляторних заходів, спрямованих на зміну параметрів кредитного зобов'язання з метою: мінімізації кредитного ризику; відновлення платоспроможності позичальника; підвищення якості кредитного портфеля банку; забезпечення фінансової стабільності банківської системи.

Основними механізмами фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є [33, 56, 60, 80, 95]:

1. Фінансово-економічний, який передбачає пролонгацію проблемного кредиту; зміну графіку платежів із його обслуговування; зниження процентної ставки за кредитом; капіталізацію відсотків; конверсію валюти кредиту; часткове списання кредитного боргу.

2. Організаційно-управлінські механізми ґрунтуються на перегляді умов кредитного договору; розробки індивідуальних програм реструктуризації; удосконаленні внутрішніх процедур ризик-менеджменту; моніторинзі кредитоспроможності позичальника.

3. Правові механізми передбачають зміну умов кредитного договору відповідно до законодавства; застосування процедур фінансової реструктуризації на основі нормативно-правових актів; проведення судової та позасудової реструктуризації.

4. Інституційні механізми означають участь держави та НБУ у реалізації державних програм підтримки у частині іпотечних та соціальних кредитів, а також гарантій.

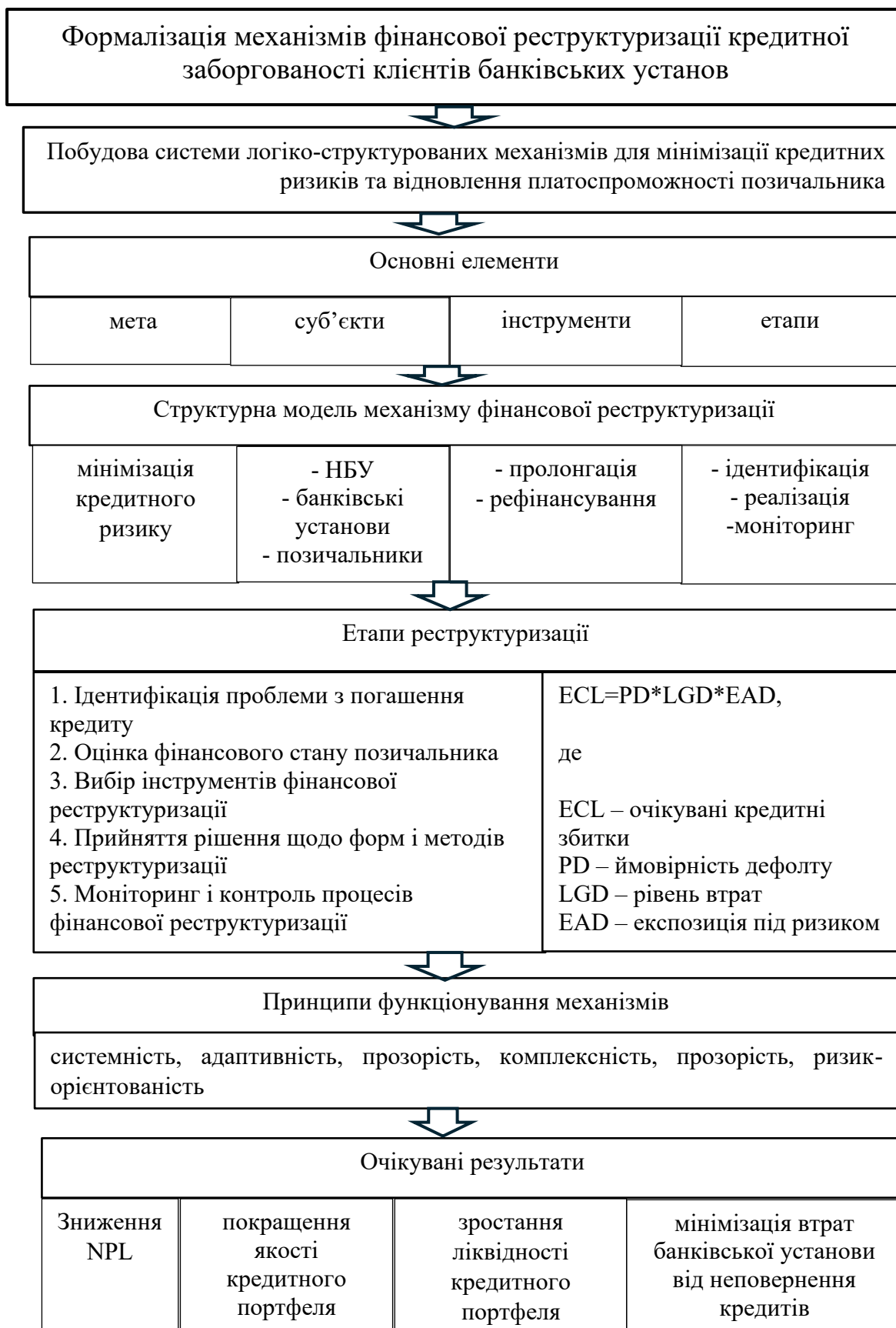

Рис. 1.2. Формалізація механізмів фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Джерело: власна розробка

5. Ризик-орієнтовані механізми ґрунтуються на скорингових моделях оцінки позичальника; стрес-тестуванні кредитного портфеля; управлінні ним відповідно до МСФЗ 9.

Таким чином, основними механізмами фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є фінансово-економічний, організаційно-управлінський, правовий, інституційний, ризик-орієнтований.

Форми реалізації фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ представлено у табл. 1.8.

Таблиця 1.8 - Форми реалізації фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Форма	Сутність	Ефект
Пролонгація терміну погашення	Подовження строку кредиту	Зменшення щомісячного навантаження
Надання кредитних канікул	Тимчасова відстрочка платежів	Відновлення ліквідності позичальника
Рефінансування простроченої кредитної заборгованості	Заміна кредиту новим	Оптимізація умов кредитування
Консолідація кредитного боргу	Об'єднання кількох кредитів	Спрощення обслуговування
Часткове списання вартості проблемного кредиту	Зменшення основного боргу	Зниження боргового навантаження
Зміна процентної ставки за кредитом та умов комісійного обслуговування	Перегляд процентної ставки	Зменшення витрат позичальника

Джерело: власна розробка

Основними формами реалізації фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є пролонгація терміну погашення, надання кредитних канікул, рефінансування простроченої кредитної заборгованості, консолідація кредитного боргу, часткове списання вартості проблемного кредиту, зміна процентної ставки за кредитом та умов комісійного обслуговування.

Алгоритм реалізації механізму фінансової реструктуризації проблемних кредитів банківських установ можна представити таким чином: ідентифікація проблемної кредитної заборгованості, діагностика фінансового стану

позичальника та уточнення його кредитоспроможності, оцінка кредитного ризику на основі PD, LGD, EAD, розробка альтернативних варіантів фінансової реструктуризації та вибір найбільш оптимального з них, узгодження умов проведення реструктуризації на основі досягнення компромісу між банком і позичальником, своєчасне і якісне юридичне оформлення змін умов кредитного договору; проведення моніторингу виконання реструктуризованого кредитного зобов'язання. Особливості механізмів фінансової реструктуризації проблемних кредитів банківських установ в умовах воєнного стану пов'язані з домінуванням адаптивних та антикризових механізмів; потребою у застосуванні кредитних канікул; підвищенням ролі державного регулювання кредитних відносин і грошового обігу; гнучкість у застосуванні стандартів оцінки кредитних ризиків; орієнтація на збереження клієнтської бази банківських установ з огляду на значну зовнішню і внутрішню міграцію.

Ризик-орієнтований підхід до розробки і реалізації механізмів фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ дозволяє визначити їх багаторівневою системою взаємодії фінансово-економічних, організаційних, правових та інституційних інструментів. Це забезпечить адаптацію кредитних відносин до змін макроекономічного середовища [64, 246].

У табл. 1.9 наведено механізми фінансової реструктуризації та індикатори їх ефективності.

Багаторівневий підхід до класифікації фінансових механізмів реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ поєднує фінансові та ризик-орієнтовані інструменти, адаптовані до умов воєнного стану з урахуванням системних ризиків.

У 2014 році було прийнято Закон України «Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків» [189].

Таблиця 1.9 - Механізми фінансової реструктуризації та індикатори їх ефективності

Механізм реструктуризації	Сутність механізму	Вплив на NPL	Вплив на PD	Вплив на LGD	Вплив на DTI	Рівень ефективності
Пролонгація	Подовження строку погашення	↓ зменшується	↓ помірно знижується	↔ / ↓ незначно	↓ знижується	Середня
Зміна графіка платежів	Перерозподіл платежів у часі	↓	↓	↔	↓	Середня
Управління процентної ставки	Зменшення вартості кредиту	↓	↓ істотно	↓	↓ істотно	Висока
Надання кредитних канікул	Тимчасова відстрочка платежів	↓ короткостроково	↓ короткостроково	↑ ризик зростання	↔ (тимчасово ↓)	Висока у короткостроковому аспекті
Капіталізація відсотків	Додавання відсотків до тіла кредиту	↔ / ↑	↑	↑	↑	Низька
Зміна валюти кредиту	Зміна валюти зобов'язання	↓	↓	↓	↓	Висока для валютних кредитів
Рефінансування	Заміна кредиту новим на кращих умовах	↓	↓	↓	↓	Висока
Консолідація	Об'єднання кількох кредитів	↓	↓	↔ / ↓	↓	Середня
Часткове списання кредитної заборгованості	Зменшення основної суми	↓ істотно	↓ істотно	↓ істотно	↓ істотно	Дуже висока
Державна підтримка	Субсидування/гарантії держави	↓	↓	↓	↓	Дуже висока

NPL (Non-Performing Loans) — частка проблемних кредитів у портфелі банку;

PD (Probability of Default) — ймовірність дефолту позичальника;

LGD (Loss Given Default) — втрати банку у разі дефолту;

DTI (Debt-to-Income) — співвідношення боргу до доходу позичальника.

Найбільш ефективними механізмами фінансової реструктуризації проблемних кредитів є: часткове списання кредитного боргу; рефінансування кредитної заборгованості; державні програми підтримки кредитної діяльності банківських установ та їх клієнтів. Компромісні механізми віддзеркалюють середню ефективність грошово-кредитних відносин у частині пролонгації термінів погашення кредитів, зміни графіку кредитного обслуговування; консолідації кредитної заборгованості [232]. Ризикові механізми передбачають капіталізацію відсотків та надання короткострокових кредитних канікул.

Баланс між зниженням кредитного ризику банківської установи та відновленням платоспроможності позичальника забезпечується ефективністю механізмів фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів, визначається їх здатністю комплексно впливати на ключові ризикові індикатори (NPL, PD, LGD, DTI).

Таким чином, оцінка ефективності механізмів фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ здійснюється на основі системи інтегрованих ризикових індикаторів PD, LGD, DTI для комплексної діагностики кредитного портфеля, адаптації діючих механізмів до умов воєнного стану.

Управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів є складним і багатоплановим процесом, що вимагає злагодженої взаємодії всіх підрозділів банку. Система управління проблемними кредитами банку об'єднує організаційні засади та механізми для ефективного контролю над проблемними позичками в кредитному портфелі, спрямовуючи їх на досягнення поставлених цілей і виконання визначених завдань відповідно до загальновизнаних принципів. Процес управління охоплює комплекс заходів, метою яких є зниження частки проблемних кредитів у загальній структурі кредитного портфеля.

Основні завдання, необхідні для досягнення цієї мети, передбачають таке:

- підвищення ефективності банківського моніторингу шляхом точного виявлення причин виникнення проблем із поверненням кредитів і забезпечення своєчасного погашення основного боргу та відсотків;

- управління кредитним ризиком через застосування превентивних заходів, які спрямовані на уникнення виникнення проблемних позичок від етапу звернення клієнта до підписання кредитного договору й видачі коштів;

- удосконалення нормативно-правової бази з акцентом на захист інтересів банківської системи. Досягнення цих завдань варто будувати на таких ключових принципах, як наукова обґрунтованість, комплексність, ефективність, системний підхід, плановість і об'єктивність.

Для управління проблемними позиками банківські установи існує два основні інструменти – реструктуризація кредитної заборгованості та ліквідація проблемних активів [51, 52, 53]. Поняття реструктуризації передбачає внесення змін до умов повернення кредитів або проведення комплексу заходів для корекції фінансового навантаження на позичальника [54, 61]. У світовій практиці використовуються такі методи реструктуризації: кредитні канікули, зміна графіка погашення з класичного на ануїтетний, пролонгація термінів, конверсія валюти, відміна санкцій (пені та штрафів), зниження процентних ставок або списання частини боргу [94, 110]. Фінальною стадією роботи з проблемними кредитами є їхнє стягнення або повна ліквідація. Якість управління банківськими кредитами залишається ключовим показником стабільності банківської системи. В умовах конкурентного ринку та економічної нестабільності банківська установа має: автоматизувати процес управління простроченою заборгованістю; інтегрувати збір, обробку й аналіз актуальної інформації про позичальників, що дозволить покращити якість управлінських рішень та попередити дефолти; оперативно реагувати на проблемні позички, застосовуючи найбільш ефективні методи й механізми відповідно до власної кредитної політики.

Регулярна взаємодія з позичальниками позитивно впливає на підвищення рівня повернення кредитів. Робота з боржником на ранніх етапах

виникнення проблемної кредитної заборгованості підвищує ймовірність своєчасного виконання кредитних зобов'язань. Ефективними є превентивні заходи у формі нагадування про необхідність внесення чергового платежу через SMS, електронну пошту чи телефонний дзвінок. Банки мають створювати системи для завчасного реагування на ознаки погіршення якості кредитів і застосовувати динамічний процес управління кредитною заборгованістю, який має включати ефективну адміністрацію кредитів та системну діагностику існуючих проблем. Чітка регламентація дій у разі виникнення проблемних кредитів є одним із ключових аспектів політики банків щодо управління кредитними ризиками [141, 142, 156]. Відповідальність за їх врегулювання має покладатися на підрозділ, який видавав кредити, спеціалізовану службу стягнення [126]. Обидві структури мають спільно співпрацювати, а механізми їх взаємодії залежать від суми, характеру кредиту та причин виникнення проблемності.

Для підвищення ефективності механізмів фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ пропонуємо реалізацію комплексу таких заходів:

- посилення якості внутрішньобанківського методологічного забезпечення розробки і реалізації кредитної політики в частині принципів, форм методів оцінки кредитних ризиків, визначення справедливої вартості застави та оцінки ризиків її втрат;

- удосконалення методик і процедур оцінки кредитоспроможності позичальників, яку слід розглядати як попередній інструмент кредитного контролю;

- диверсифікація складу кредитного портфеля між позичальниками різних видів ризику, географічного розташування, валютами, видами економічної діяльності – для юридичних осіб, індивідуальними характеристиками – для фізичних осіб;

- проведення постійного моніторингу стану погашення і обслуговування кредитної заборгованості клієнтами і застосування заходів раннього реагування для попередження переходу її у проблемну;
- інвестування у розвиток кваліфікації банківського персоналу шляхом проведення семінарів, тренінгів тощо для розвитку їх кредитних компетенцій.

1.3. Концепція удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Успішна фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ потребує відповідного методологічного забезпечення і розробки стратегії, під якою розуміємо системно-інтегровану сукупністю теоретичних положень, принципів, методів та інструментів, спрямованих на підвищення ефективності управління банківським кредитним портфелем. Метою Концепції є оптимізація рівня ризику та доходності кредитних операцій банківських установ. Завдання Концепції полягають в удосконаленні методів оцінки кредитоспроможності позичальника; зниженні рівня NPL; підвищенні якості кредитного портфеля банківської установи; відновлення платоспроможності позичальників-отримувачів банківських кредитів.

Інструментами реалізації Концепції є впровадження адаптивних моделей реструктуризації проблемної кредитної заборгованості; розвиток систем раннього попередження її виникнення; цифровізація процесів управління кредитними ризиками; підвищення ефективності комунікацій між банківськими установами та позичальниками.

Принципами концепції удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є ризик-орієнтований підхід; системність вирішення проблем; адаптивність до виникнення кризових умов та надзвичайних ситуацій; обґрунтування економічної доцільності проведення заходів; індивідуалізація підходів до урегулювання проблем

непогашених кредитів; забезпечення прозорості кредитних відносин і комплаєнсу.

Успіх концепції удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ значною мірою залежить від правильного вибору напрямів удосконалення механізмів управління та ефективності застосовуваних методів. Яремко І. Й., Заворітній М. В. зазначають, що робота з проблемними кредитами має починатися ще до їх виникнення та базуватися на ретельному моніторингу кредитних операцій [263, с. 347]. Можливі два сценарії виконання кредитної угоди: стандартний, коли умови договору виконуються повністю, а повернення кредиту та відсотків здійснюється вчасно; нестандартний, що виникає при переході кредиту в категорію проблемних і вимушує банк вдаватися до додаткових заходів для усунення проблем.

Адаптивні інструменти фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ представлені пролонгацією кредитів; отриманням гнучких графіків погашення платежів; часткове списання проблемної кредитної заборгованості та її рефінансування; конверсія кредитного боргу.

Система раннього попередження виникнення проблемних кредитів обумовлює необхідність проведення моніторингу поведінки позичальника; аналіз фінансових індикаторів стану обслуговування кредитів; прогнозування імовірності дефолту позичальника.

Цифровізація процесів адміністрування проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ передбачає використання автоматизованих скорингових моделей; поширення практики впровадження великих баз даних, ML-алгоритмів (SHAP, LIME) та електронного документообігу [10, 143, 177, 178].

Основні етапи реалізації концепції управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банківських установ представлені на рис. 1.3.

Вони передбачають діагностику стану кредитного портфеля на предмет наявності проблемних і непрацюючих кредитів, сегментацію позичальників за рівнем кредитного ризику, вибір інструментів фінансової реструктуризації на основі індивідуального підходу, реалізацію заходів із проведення фінансової реструктуризації кредитів із урахуванням ризиків дефолтів, моніторинг ефективності проведення заходів із фінансової реструктуризації кредитів.

Елементи концепції удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ представлені у табл. 1.10.

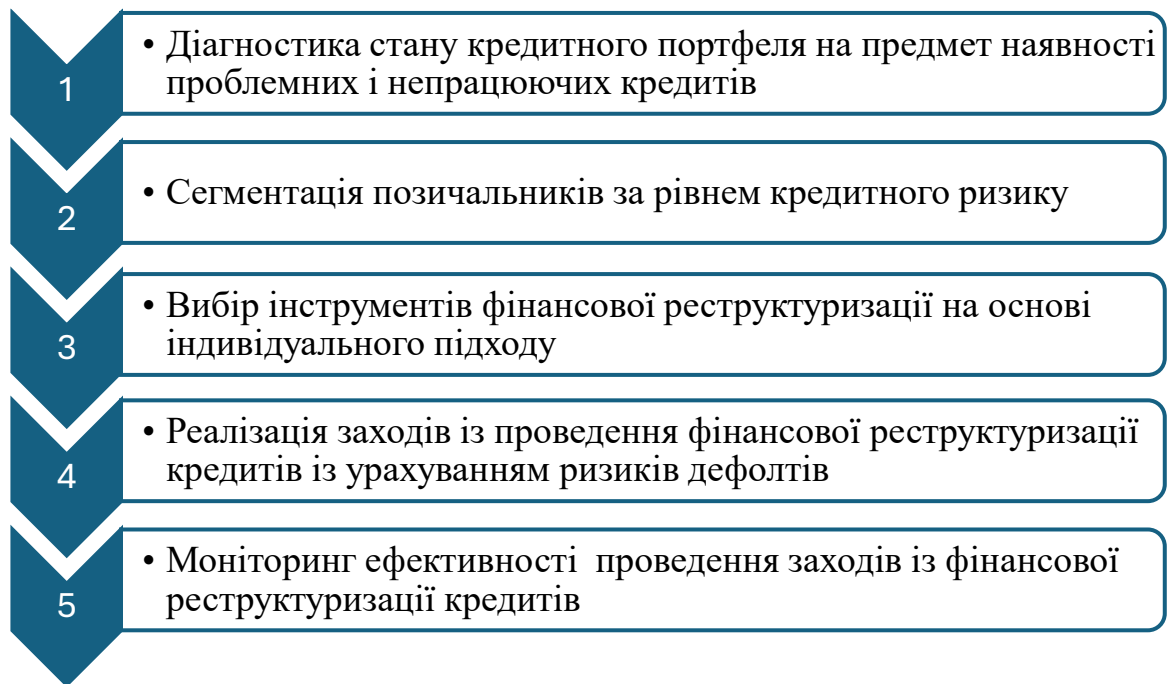

Рис. 1.3. Основні етапи реалізації концепції управління проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банківських установ

Джерело: власна розробка

Очікуваними результатами фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є зниження частки NPL; підтримка достатньої ліквідної позиції; зростання ефективності процедур кредитування; стабілізація фінансово-кредитної системи; підвищення довіри вкладників та позичальників до банківських установ.

Таблиця 1.10 – Елементи концепції удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Елемент концепції	Інструменти реалізації	Очікуваний ефект
Ризик-орієнтована оцінка	ECL, PD, LGD, EAD відповідно до МСФЗ 9	підвищення точності оцінки кредитного ризику та зниження імовірності кредитних втрат
Система раннього попередження	поведінковий скоринг, моніторинг фінансових індикаторів на основі тригерних показників	запобігання дефолтам на основі своєчасного виявлення проблемних кредитів
Адаптивні інструменти	рефінансування проблемної кредитної заборгованості; часткове списання проблемних боргів, пролонгація термінів кредиту, зміна графіка погашення платежів із обслуговування кредитної заборгованості	відновлення платоспроможності позичальників-клієнтів банківських установ; зменшення рівня непрацюючих кредитів
Цифровізація	використання великих баз даних; автоматизованого скорингу; електронного документообороту, ML-моделей	підвищення ефективності управління кредитних портфелем, прискорення прийняття кредитних рішень
Сегментація кредитного портфеля	проведення кластеризації позичальників на основі врахування ризик-класів та рейтингової оцінки	індивідуалізація підходів до оцінки кредитоспроможності позичальника; оптимізація реструктуризаційних рішень за кредитами клієнтів банківських установ
Інституційне забезпечення	регулювання нормативно-правовими актами НБУ, внутрішніми документами банківських установ, механізмами комплаєнсу	підвищення прозорості кредитної діяльності банківської діяльності; зниження регуляторних ризиків
Управління проблемними активами	продаж непрацюючих кредитів; створення спеціалізованих підрозділів із управлінням проблемними кредитами; санаційних банків, реструктуризація кредитного портфеля	очищення балансу банківських установ від проблемних активів; підвищення якості кредитного портфеля
Комунікація між банківськими установами та позичальниками	проведення кредитних переговорів, використання фінансового консалтингу; прийняття індивідуальних кредитних рішень	підвищення довіри клієнтів до банківських установ; зменшення морального ризику
Моніторинг та контроль ефективності	визначення ключових показників реструктуризації; аналіз виконання графіків погашення кредитів; повторна оцінка кредитного ризику	підвищення ефективності реструктуризації проблемних кредитів; стабілізація кредитного портфеля

Джерело: власна розробка

Погоджуємося з Рошило В. І. [216, с. 225], що сучасний сектор банківського кредитування України перебуває у стані помірного спаду, спричиненого загостренням фінансово-економічних проблем. Кризові явища циклічного характеру виявили низку актуальних проблем, серед яких: невизначеність бізнесу і банківського сектору щодо стійкості економічного розвитку; висока кредитна залежність підприємств у передкризовий період; посилення недовіри між банками та позичальниками через фінансово-економічні дисбаланси; значний обсяг проблемних кредитів; інфляційні процеси; невизначеність прогнозованості економічної динаміки; активізація кредитування з боку небанківських фінансових установ.

Як інструмент антикризового управління, фінансова реструктуризація відіграє важливу роль як на мікроекономічному рівні, сприяючи підвищенню ефективності використання кредитних ресурсів банківських установ, так і на макроекономічному - шляхом стабілізації стійкості до стрес-шоків банківської системи загалом [4, 12]. Фінансова реструктуризація має різну мету залежно від її форми: превентивна - спрямована на упередження виникнення проблемної кредитної заборгованості, ретроспективна – передбачає відновлення платоспроможності боржників. У зазначеному контексті інструментами фінансової реструктуризації є перегляд умов кредитних договорів у частині термінів погашення, процентних ставок, графіків платежів чи структури боргу. Очікувані результати полягають у балансуванні інтересів кредитора та боржника для уникнення масового дефолту, скорочення обсягу *NPL*, зниження ризиків втрати банківського капіталу.

Таким чином, актуальність дослідження кредитної заборгованості як об'єкта фінансової реструктуризації зумовлена її значним впливом на фінансову стійкість банків, потребою у відновленні платоспроможності корпоративного сектору та досягненні стійкої фінансової стабільності у державі.

Питання банківського кредитування клієнтів банківських установ та національної економіки загалом, механізми управління кредитним портфелем

знаходяться у полі зору багатьох учених. Значну увагу приділено проблемним кредитам. Досліджуючи проблемні аспекти кредитування українських підприємств, Горбенко К. М., Захарченко А. О. [65, с. 83] зазначають, що грошово-кредитна політика НБУ більше орієнтована на досягнення високих доходів через встановлення значних відсоткових ставок за кредитами, ніж на підтримку бізнесу. Комерційні банки, своєю чергою, також намагаються максимізувати прибутки, висуваючи вищі процентні ставки для суб'єктів господарювання.

Дослідженням Дранус В. В., Жиракова К. В. [74, с. 156] доведено, що питання виникнення та управління проблемними кредитами банків вимагає розробки й впровадження активних, оперативних і комплексних заходів. У ході аналізу було систематизовано існуючі наукові підходи до класифікації чинників, що зумовлюють виникнення проблемних кредитів у банківській системі. Детальне дослідження зовнішніх і внутрішніх факторів дозволяє виявити основні напрями для оптимізації підходів до планування, організації та контролю кредитної діяльності фінансових установ. Запропоновані Рибак О. М., Д. О. Пуськовим [212, с. 68] ініціативи спрямовані на досягнення позитивної динаміки в управлінні проблемними кредитами як на рівні банківської системи, так і на державному рівні. Вони дадуть змогу оперативно реагувати на несприятливі внутрішні й зовнішні фактори та зменшувати їхній вплив на основні фінансово-економічні показники банківських установ.

Косовою Т. Д., Курганським А. С., Куцевим О. О. [117, с. 52; 118] сформульовано основні аспекти фінансової реструктуризації як позасудової процедури, що передбачає проведення переговорів між позичальником, його пов'язаними особами та залученими кредиторами. Авторами визначено умови, за яких позичальник може брати участь у процесі фінансової реструктуризації, а також деталізовано механізми її ініціювання та здійснення; розкрито обов'язки позичальника, які стосуються розробки та реалізації плану реструктуризації. Любіч О. О., Столяров В. Ф., Свистун А. О. [142, с.79]. Українська практика реструктуризації кредитів має багато спільного з

передовими міжнародними підходами, особливо щодо збереження класифікації таких кредитів як працюючих за погодження регуляторів. Проте необхідно впровадити обмеження на повторну реструктуризацію для тих самих боржників. У подібних випадках варто визнавати кредити проблемними, знижувати їх клас ризику та переводити їх у другу стадію.

Семенча І. Є., Горбунова Ю. Р. [223, с. 123], Чуй І. Р., Мицак О. В., Пштір Я. О. [252, с. 74] справедливо зазначають, що попри високий рівень проблемних кредитів, що ускладнює повноцінну діяльність банків, негативно впливає на їхню фінансову ефективність і репутацію, ситуація не є нездоланною. Її розв'язання вимагає певного часу, а також систематичного моніторингу та регулювання. Для запобігання виникненню нових проблемних заборгованостей банкам слід переглянути свою кредитну політику, запровадивши суворіші вимоги до видачі позик. Щодо вже наявної заборгованості, доцільними шляхами вирішення можуть бути продаж проблемних кредитів або їх реструктуризація.

Проведене дослідження сучасних методів управління проблемною заборгованістю банків дало змогу Приказюк Н. В., Загороднюк Ю. В. [172, с.106] встановити її основне джерело виникнення, представлене періодичною нестабільністю в економіці, фінансовому секторі та банківській сфері країни. Для покращення ситуації на краще авторами рекомендовано використовувати практики європейських держав для ідентифікації сучасних методів мінімізації проблемної заборгованості у кризовий період [11]. Європейський підхід базується на поєднанні регуляторних заходів з боку уряду, приватних ініціатив та інноваційних технологій, що сприяє виникненню синергетичних ефектів і створенню повноцінних екосистем для ефективного управління проблемними активами [16].

Заборгованість підприємства за отриманим кредитом має назву кредитної, яка, у свою чергу, є частиною кредиторської заборгованості. Вона є невіддільною частиною капіталу, яка виступає джерелом збільшення ресурсів підприємства. Погоджуємося з Герасименко Я. Р., Жадько К. С.,

Тютюнник Я. В. [59], що класифікація, аналіз і управління кредиторською заборгованістю мають ключове значення, оскільки становить значну частину поточних пасивів підприємства. Зміни у цьому показнику істотно впливають на динаміку платоспроможності та ліквідності компанії.

Існує багато причин виникнення проблемної кредитної заборгованості, однією з найбільш важливих можна назвати недосконалі методи оцінки кредитоспроможності позичальника. Зінов'єва І. С., Зембіцька А. Г. [87] констатують факт відсутності необхідних технічних засобів, які відповідають визначеним основним критеріям, а також високу вартість інформаційних систем оцінки ризиків. Через це багато українських банків створюють власне локальне програмне забезпечення для розрахунку кредитних ризиків або ж виконують розрахунки у Excel чи подібних програмах. Більше того, існуючі програмні продукти є доволі складними у використанні і вимагають значного часу на додаткове навчання персоналу, що є складним завданням в умовах обмеженості часу. Однією з ключових проблем є відсутність програмного забезпечення на ринку, адаптованого для розрахунку ризиків перед виконанням реструктуризації кредитної заборгованості.

Русінов В. В. [218, с. 55] пропонує застосування нейронних мереж для задач передбачення заборгованості в кредитній сфері. У роботі було проведено дослідження кількох підходів і гіпотез щодо розробки нейронної мережі для вирішення завдання прогнозування ризиків неповернення заборгованості. Використаний набір даних містив суттєвий дисбаланс між класами, оскільки одна група була значно більшою за іншу. Це обумовлено тим, що дані взято з реальних джерел, де повний обсяг інформації про користувачів включає персональні дані. У майбутньому автор пропонує тестувати згорткові нейронні мережі для оцінки їхньої ефективності у завданні прогнозування кредитних ризиків.

Сучасним трендом в оцінці кредитоспроможності позичальника є використання скорингових моделей. Павлюк Є. Д., Петровський О. В. [164, с. 43] пропонують поведінкові статистичні моделі кредитного ризику роздрібних

позичальників на основі інструментів моніторингу та регулювання кредитних лімітів, використання яких сприяє підвищенню прибутковості у фінансово-кредитній сфері економіки. Погоджуємося з Іоніним Є.Є, Тарасенко Л.О., що розробка таких моделей може здійснюватися з використанням різноманітних кількісних підходів до моделювання, що залежить від доступності достатнього обсягу якісних даних і компетенції розробника [92, с. 67].

Ряд публікацій учених присвячено правовим аспектам ідентифікації проблемної кредитної заборгованості та її стягнення. Буряк Т. М., Примуш Д. М. [47, с. 96] проаналізували практику застосування строків позовної давності під час економічної експертизи з питання стягнення кредитної заборгованості. Авторами підтверджено, що компетенція експерта-економіста як учасника судового процесу, зокрема в справах щодо стягнення банками кредитної заборгованості, суворо регламентована законом. Судовому експерту заборонено самостійно збирати вихідні дані або користуватися інформацією, окрім тієї, що надана сторонами (банком або позичальником), що часто ускладнює проведення експертизи або вимагає уточнення судом періоду розрахунку кредитної заборгованості із зазначенням дат і строків позовної давності. У статті розроблено рекомендації для вдосконалення існуючих методик дослідження з визначення заборгованості за споживчими кредитами, які можуть бути інтегровані у практичну діяльність.

Окуневич І. Л. [161, с. 588] акцентує увагу на тому, що судовий експерт-економіст, володіючи відповідною кваліфікацією та досвідом, зобов'язаний формувати свої висновки на основі комплексного аналізу всіх наявних джерел інформації. У зв'язку з цим, для належного дослідження питань, пов'язаних із заборгованістю за кредитними договорами, експерту необхідно надати не лише кредитні договори, первинну бухгалтерську документацію чи банківські виписки. До складу необхідних матеріалів також мають входити документи, які підтверджують звільнення позичальника від сплати штрафних санкцій та нарахованих процентів за кредитним договором. До таких документів можуть належати сертифікат торгово-промислової палати, копія військового квитка з

відповідними відмітками про проходження служби, копія довідки про призов військовозобов'язаного, копія витягу з наказу або довідки про зарахування до складу військової частини, а також письмове повідомлення банку чи фінансової установи від позичальника про перебування на військовій службі та інші аналогічні документи.

У статті Перцович Ю. М. [165, с. 193] досліджено питання проведення судової експертизи щодо овердрафту (*overdraft*), який розглядається як форма короткострокового кредитування в межах ліміту, встановленого банком. Він забезпечує можливість виконання розрахунків клієнтом навіть за відсутності достатнього залишку коштів на поточному рахунку. Такий механізм полягає у кредитуванні банком рахунку позичальника з метою оплати розрахункових документів у випадках нестачі або повної відсутності коштів на розрахунковому рахунку. У рамках овердрафту банк автоматично надає клієнту кредитний ресурс на суму, яка перевищує доступний баланс рахунку. При цьому борг погашається безпосередньо з усіх коштів, що надходять на рахунок клієнта. Важливо зазначити, що овердрафт суттєво відрізняється від класичного кредиту, насамперед тим, що його погашення здійснюється не за окремим графіком, а шляхом автоматичного списання надходжень на рахунок клієнта. Ключовими параметрами класифікації овердрафту як фінансового інструменту для юридичних осіб є: термін кредитування, наявність чи відсутність забезпечення, спосіб нарахування відсотків тощо.

Як зауважують Козлова В. О., Галушко Л. О., Руденко Д. В. [104, с. 74], дотримання строків позовної давності є гарантією правової можливості звернення до суду з метою захисту порушених договірних зобов'язань. Пропуск таких строків вимагатиме від підприємства обґрунтування поважності його причин перед судом для поновлення права на подання позову до боржника.

Комплексний підхід до управління проблемними кредитами банків є основою концепції удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. У сукупності вони сприяють

зниженню кредитних ризиків відповідно до сучасних національних і міжнародних стандартів.

Висновки до розділу 1

1. Кредитна заборгованість клієнтів є боргом перед банківською установою, представлена сукупністю грошових зобов'язань за кредитом, процентами, комісіями, штрафними санкціями/пенями. Основними причинами виникнення проблемної кредитної заборгованості банківської установи є: погіршення фінансового стану позичальника, зниження доходів населення, скорочення прибутковості СГД; зростання валютних ризиків, інфляції, процентних ставок за отриманими кредитами; недосконалі підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників; форс-мажорні обставини, зокрема воєнний стан.

2. Кредитна заборгованість клієнтів банківських установ є економічною категорією, що відображає обсяг невиконаних або таких, що підлягають виконанню, боргових зобов'язань позичальників перед банком за основним боргом і супутніми платежами, які формують якість кредитного портфеля та визначають рівень кредитного ризику банківської установи. Основними видами кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є: поточна, прострочена, безнадійна, реструктуризована.

3. Кредитна заборгованість клієнтів банківських установ класифікується за категоріями позичальників, які представлені державою, органами місцевого самоврядування, СГД, домогосподарствами. Кредитна заборгованість клієнтів банківських установ класифікується за термінами: короткострокова (до 1 року), середньострокова (1–5 років), довгострокова (понад 5 років). Видами кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є: забезпечена, частково забезпечена, незабезпечена.

4. Формалізація механізмів фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є важливим елементом побудови

ефективної системи ризик-орієнтованого управління кредитним портфелем. Фінансова реструктуризація передбачає структуроване представлення цілей, суб'єктів, інструментів, етапів і результатів у вигляді чіткої моделі.

5. Запропонована структурна модель механізму реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ має за мету мінімізацію кредитного ризику кредитування; відновлення платоспроможності проблемного позичальника, який має кредитний борг; зниження рівня непрацюючих кредитів; забезпечення фінансової міцності банку в умовах ризик-орієнтованого середовища.

6. Суб'єктами механізму реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є банк (кредитор); позичальник; регулятор в особі НБУ; зовнішні учасники, представлені аудиторами, колекторами, судовими органами тощо [159, 208]. Об'єктами механізму реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є кредитна заборгованість, представлена проблемною або потенційно проблемною.

7. Концепція удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є системно-інтегрованою сукупністю теоретичних положень, принципів, методів та інструментів, спрямованих на підвищення ефективності управління проблемною кредитною заборгованістю позичальників шляхом впровадження ризик-орієнтованого, адаптивного та цифрового підходів.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ КЛІЄНТІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

2.1. Оцінка ризиків кредитного портфеля банківських установ

Оцінка ризиків кредитного портфеля банківських установ є ключовим елементом системи ризик-орієнтованого управління, спрямованим на забезпечення фінансової стійкості, мінімізацію кредитних втрат та підтримку якості активів банківських установ. Белінська Я., Коваленко Ю. для оцінки стійкості банківського сектору в умовах надзвичайних подій запропонували використовувати квантові обчислення [37, с. 104]. Береславська О.І., Кондаурова Д.О. відзначають, що значення комплексної оцінки ризиків кредитного портфеля банківських установ зростає в умовах економічної нестабільності та воєнного стану [40, с. 540].

Процес оцінки ризиків кредитного портфеля банківських установ включає ідентифікацію ризиків; проведення кількісного та якісного аналізу; здійснення моніторингу кредитних ризиків; прогнозування ризиків, що виникають у процесі кредитування фізичних та юридичних осіб. Основною метою кредитного ризик-менеджменту є: оцінка рівня ризиковості кредитного портфеля; оцінка потенційних втрат від невиконання кредитних зобов'язань клієнтами; формування адекватної кредитної політики частині об'єктивної оцінки ризиків [247, 248, 249].

Основними ризиками кредитного портфеля банківських установ, які стосується імовірності невиконання позичальником власних зобов'язань є:

1. Концентраційний ризик – пов'язаний з надмірною концентрацією кредитів або в одній галузі національної економіки; або в одному регіоні; або у кредитуванні групи пов'язаних осіб.

2. Процентний ризик асоціюємо зі зміною процентних ставок за банківськими кредитами.
3. Валютний ризик пов'язуємо зі зміною валютного курсу, який є найбільш значущим для валютних кредитів.
4. Операційний ризик пов'язаний із внутрішніми процесами та системами банку.

Погоджуємося з Белінською Я.В., Коваленко Ю.М., що методи оцінки ризиків кредитування клієнтів банківських установ поділяються на кількісні та якісні [35, 99]. Кількісні методи ґрунтуються на використанні скорингових і економетричних моделей, стрес-тестування, методів *VaR* - *Value-at-Risk*. Якісні методи передбачають експертну оцінку, проведення аналізу фінансового стану позичальника та галузевих ризиків. Косова Т.Д., Ярошевська О.В. відзначають, що стрес-тестування кредитного портфеля клієнтів банківських установ передбачає: моделювання кризових сценаріїв для оцінки впливу макроекономічних шоків на фінансову стійкість банку [112, 263].

Проблемами оцінки кредитних ризиків в Україні є нестабільність макроекономічного середовища функціонування банківських установ та їх клієнтів; недостатня якість даних про кредитні портфелі; обмежена база даних про історії кредитування; значний негативний вплив воєнних факторів; складність прогнозування поведінки позичальників в умовах надзвичайних подій [1, 2].

Формалізацію оцінки ризиків кредитного портфеля банківських установ представлено на рис. 2.1. Сучасний стан фінансової системи України характеризується високим рівнем кредитної заборгованості суб'єктів господарювання та фізичних осіб, що обумовлює необхідність активного використання механізмів фінансової реструктуризації. В умовах макроекономічної нестабільності, воєнних ризиків, скорочення платоспроможного попиту населення, девальвації національної валюти та скорочення ділової активності підприємств проблемна кредитна

заборгованість набуває характер системного ризику для банківської системи, знижуючи ліквідність, прибутковість і стійкість банківських установ.

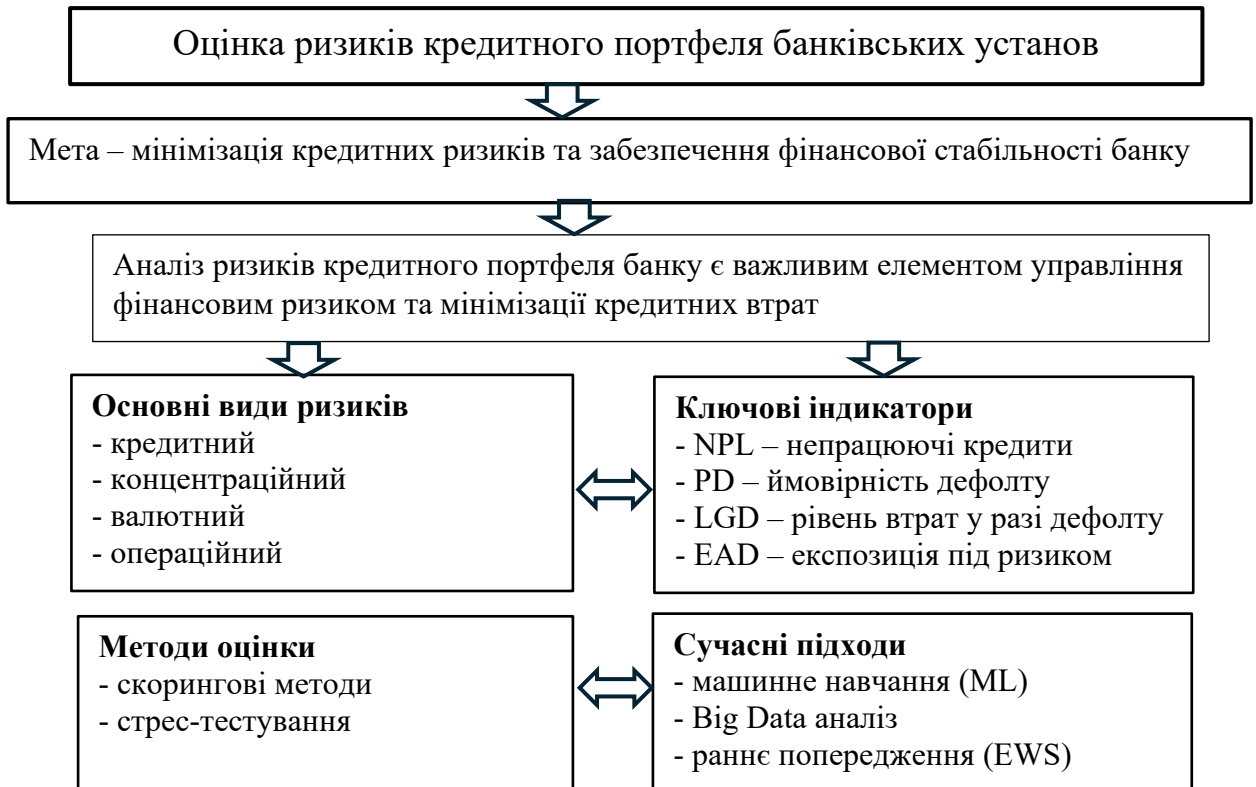

Рис. 2.1. Формалізація оцінки ризиків кредитного портфеля банківських установ

Джерело: власна розробка

Урегулювання питань проблемної кредитної заборгованості потребує врахування строків позовної давності, тривалість яких регламентується ЦКУ [251], КЗпП, КУпАП, КАСУ та іншими нормативно-правовими актами. Внесення змін до них обумовлено змінами суспільно-правової ситуації, зокрема в воєнного стану строки позовної давності щодо стягнення простроченої кредитної заборгованості були пролонговані.

Управління фінансовою реструктуризацією проблемними кредитами банківських установ здійснюється відповідно до Закону України «Про фінансову реструктуризацію» (2016 р.). В умовах європейської інтеграції України важливе значення мають: Директива ЄС 2021/2167 про управління *NPL*, Рекомендації Ради з фінансової стабільності щодо роботи банків державного сектору з непрацюючими кредитами. Адаптація змісту зазначених

стандартів ЄС до вітчизняної практики сприяє формуванню прозорого та ефективного механізму реструктуризації, що дозволить одночасно підтримувати фінансову стійкість українських банків і забезпечувати відновлення діяльності підприємств-боржників.

Протягом 01.01.2018-01.10.2025 вартість кредитного портфеля банків України зросла з 1090914 млн. грн. до 1480435 млн. грн., або на 389521 млн. грн. (на 35,71%). Приріст у сумі 180199 млн. грн. обумовлений кредитами фізичних осіб, у сумі 108085 млн. грн. – кредитами корпоративних клієнтів. Вартість непрацюючих кредитів скоротилася з 594999 млн. грн. до 370636 млн. грн., або на 224363 млн. грн., або на 37,71%. Внесок корпоративних клієнтів у скорочення непрацюючих кредитів склав 175224 млн. грн., фізичних – 47977 млн. грн. Частка непрацюючих кредитів скоротилася більше, ніж вдвічі – із 54,54% до 25,04% (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 - Динаміка показників кредитного портфеля банків України

Показник	01.01.2018	01.10.2025	Абс. приріст	Темп приросту, %
	млн. грн.			
1	2	3	4	5
Кредитні операції:				
Кредити корпоративному сектору	892900	1000985	108085	12,10
непрацюючі кредити	500263	325039	-175224	-35,03
частка непрацюючих кредитів, %	56,03	32,47	-23,56	-42,05
Кредити фізичним особам	174448	354647	180199	103,30
непрацюючі кредити	93353	45376	-47977	-51,39
частка непрацюючих кредитів, %	53,51	12,79	-40,72	-76,10
Міжбанківські кредити, депозити (за виключенням коррахунків)	22046	115653	93607	424,60
непрацюючі кредити	1372	201	-1171	-85,35
частка непрацюючих кредитів, %	6,22	0,17	-6,05	-97,27
Кредити органам державної влади та місцевого самоврядування	1519	9151	7632	502,44
непрацюючі кредити	10	20	10	100,00
частка непрацюючих кредитів, %	0,69	0,22	-0,47	-68,12
Всі кредити	1090914	1480435	389521	35,71
у т.ч. банки:				
з державною часткою, з них	558974	866287	307313	54,98
АТ КБ "Приватбанк"	269532	370385	100853	37,42

1	2	3	4	5
з державною часткою крім АТ КБ "Приватбанк"	289442	495902	206460	71,33
іноземних банківських груп	382417	266813	-115604	-30,23
з приватним капіталом	125270	347335	222065	177,27
неплатоспроможні	24253	0	-24253	-100,00
непрацюючі кредити	594999	370636	-224363	-37,71
у т.ч. банки:				
з державною часткою, з них	397563	318597	-78966	-19,86
АТ КБ "Приватбанк"	236211	168418	-67793	-28,70
з державною часткою крім АТ КБ "Приватбанк"	161352	150179	-11173	-6,92
іноземних банківських груп	156834	19890	-136944	-87,32
з приватним капіталом	30169	32149	1980	6,56
неплатоспроможні	10433	0	-10433	-100,00
частка непрацюючих кредитів, %	54,54	25,04	-29,5	-54,09
у т.ч. банки:				
з державною часткою, з них	71,12	36,78	-34,34	-48,28
АТ КБ "Приватбанк"	87,64	45,47	-42,17	-48,12
з державною часткою крім АТ КБ "Приватбанк"	55,75	30,28	-25,47	-45,69
іноземних банківських груп	41,01	7,45	-33,56	-81,83
з приватним капіталом	24,08	9,26	-14,82	-61,54
неплатоспроможні	43,02	0,00	-43,02	-100,00
Кількість банків, що надали звітність:	84	60	-24	-28,57

Джерело: побудовано за даними [156; 157]

Проведемо аналіз динаміки і рівня NPL за окремими сегментами банківських установ.

Протягом 01.01.2018-01.10.2025 вартість кредитів корпоративному сектору зросла з 892900 млн. грн. до 1000985 млн. грн., або на 108085 млн. грн., а непрацюючих кредитів скоротилася з 500263 млн. грн. до 325039 млн. грн., або на 175224 млн. грн. У результаті частка непрацюючих кредитів корпоративному сектору скоротилася з 56,03% до 32,47%.

Косовою Т.Д., Курганським А.С. аргументовано, що поступове скорочення частки NPL у корпоративному секторі свідчить про підвищення ефективності управління кредитними ризиками та поступове відновлення платоспроможності позичальників [113]. Цьому сприяло удосконалення механізмів фінансової реструктуризації, передбачених зокрема Законом

України «Про фінансову реструктуризацію», який відкрив для банківських установ нові можливості.

Зростання обсягів кредитування корпоративного сектору в Україні зумовлене сукупністю макроекономічних, фінансових та регуляторних чинників, які сприяли активізації ділової активності та підвищенню довіри між банками та бізнесом. Поліпшення якості портфеля банківських кредитів корпоративному сектору обумовлено активним впровадженням механізмів фінансової реструктуризації і скороченням частки NPL, у результаті чого вивільнились ресурси банків для нового кредитування.

Житар М.О. [15], Белінська Я.В. [38], Лапішко М. Л., Лапішко З. Я., Худзін Р. С. [136] акцентують увагу на важливій ролі банківської системи у забезпеченні економічного зростання. Поступове збільшення ВВП, відновлення промисловості, експорту та внутрішнього споживчого попиту в національній економіці обумовили зростання потреби корпоративного сектора у банківському кредитуванні для підтримки тенденцій відновлення економічної активності після кризових періодів. Докапіталізація державних банків, підвищення вимог до достатності капіталу відповідно до Базельських стандартів сприяло зміцненню фінансової стійкості банківської системи [5]. Підвищення рівня її ліквідності дозволило збільшити обсяг кредитування корпоративних клієнтів. Скорочення облікової ставки НБУ, стабілізація інфляційних очікувань дозволило знизити вартість кредитних ресурсів, що зробило кредити більш доступними для корпоративного сектора

Посилення державних програм підтримки малого та середнього бізнесу стимулювало розширення обсягів його кредитування. До основних програм слід віднести такі: «Доступні кредити 5–7–9%», часткове гарантування кредитів через Фонд розвитку підприємництва, а також податкові стимули [26]. Протягом аналізованого періоду відбулося зростання ролі державних банків у цільовому кредитуванні корпоративного сектора у галузях АПК, інфраструктури, енергетики. Одним із чинників зростання обсягів кредитування корпоративного сектора є підвищення довіри банківських

установ через покращення корпоративного управління, прозорості позичальників. Запровадження МСФЗ та підвищення вимог до розкриття інформації знизили ризиків неповернення кредитів і сприяли підвищенню рівня кредитоспроможності банківських установ.

Таким чином, комплексна взаємодія фінансових реформ, стабілізація макроекономічного середовища та вдосконалення інституційних механізмів фінансової реструктуризації обумовило зростання кредитування корпоративних клієнтів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 - Фактори, що впливають на динаміку банківського кредитування корпоративного сектора в Україні (2018–2025 рр.)

Група факторів	Конкретні чинники	Зміст впливу	Очікуваний результат
1	2	3	4
Макро-економічні	1. Відновлення зростання	Підвищення ВВП, зростання попиту на кредитні ресурси	Збільшення обсягів кредитів корпоративні
	2. Стабілізація інфляційних процесів і валютного курсу	Зниження рівня інфляції та валютних коливань	Забезпечення доступності кредитів, зростання попиту на кредити в іноземній валюті
Фінансово-банківські	3. Зміцнення фінансового стану банківських установ	Підвищення достатності капіталу після докапіталізації	Розширення кредитних можливостей банків
	4. Скорочення частки NPL	Підвищення привабливості корпоративного сектору для банківського кредитування	Вивільнення ресурсів банківських установ для видачі нових кредитів
	5. Зниження облікової ставки НБУ	Зменшення вартості залучених ресурсів	Здешевлення кредитів для бізнесу
Регуляторні та інституційні	6. Закон України «Про фінансову реструктуризацію»	Створення правових умов для врегулювання проблемної заборгованості	Зменшення ризику неповернення кредитів
	7. Положення НБУ №351	Регламентує підходи до оцінки кредитного ризику і реструктуризації	Підвищення стабільності кредитного портфеля

1	2	3	4
Державна політика підтримки бізнесу	8. Програма «Доступні кредити 5–7–9%»	Зниження вартості фінансування для МСБ	Активізація кредитування МСБ
	9. Гарантії за кредитами через ФРП	Часткове гарантування кредитів для МСБ	Зниження кредитних ризиків банків
Корпоративні	10. Підвищення прозорості звітності позичальників	Перехід до стандартів IFRS, аудиторський контроль	Зростання довіри банків до корпоративних клієнтів

Джерело: власна розробка

Зростання кредитування корпоративних клієнтів у 2018–2025 рр. є наслідком синергії фінансової стабілізації, нормативного удосконалення та державної підтримки бізнесу. Фінансова реструктуризація виступає ключовим інструментом очищення балансів банків і створення передумов для відновлення кредитування економіки.

Високий рівень непрацюючих кредитів підприємств корпоративного сектора пояснюється створенням так званого замкненого кола, в якому опинилася значна їх частина. Суб'єкти господарювання стикаються з нестачею власного капіталу, часто є фінансово неспроможними й відчують серйозний дефіцит фінансування для реалізації інвестиційно-інноваційної діяльності [34]. Крім того, високий рівень непогашених кредитів підприємствами корпоративного сектора негативно впливають на фінансову стійкість банків, призводить до підвищення ризиків і збільшує навантаження на фінансовий капітал банківських установ. Як наслідок, вони вимушені встановлювати високі відсоткові ставки, обтяжливими для підприємств.

Макроекономічна стабілізація, зростання внутрішнього споживчого попиту, поступове відновлення довіри фізичних осіб до банківських установ протягом 01.01.2018-01.10.2025 обумовили зростання їх обсягів із 174448 млн. грн. до 354647 млн. грн., або на 180199 млн. грн. (на 103,3%). Поступове скорочення обсягу NPL у роздрібному секторі протягом аналізованого періоду із 93353 млн. грн. до 45376 млн. грн., або на 47977 млн. грн. (на 51,39%) було досягнуто ефективним проведенням фінансової реструктуризації проблемних

кредитів, посиленням вимог до кредитоспроможності позичальників і покращенням їх фінансової дисципліни. Скорочення частки NPL фізичним особам з 53,31% до 12,79% було досягнуто збільшенням середньої заробітної плати, зниження рівня безробіття та покращенням соціально-економічних очікувань. Найбільш привабливими об'єктами кредитування населення були придбання споживчих товарів, житла, автомобілів, отримання освіти і медичних послуг. Державні та місцеві програми підтримки соціальних ініціатив стимулювали залучення нових позичальників – фізичних осіб у сегменти пільгового іпотечного кредитування, енергоефективних кредитів тощо [114, 120, 122, 135].

Ефективна грошово-кредитна політика НБУ сприяла здешевленню кредитних ресурсів і зростанню доступності споживчого кредитування та іпотеки у роздрібному сегменті [144, 147, 152. 154]. Привабливість фізичних осіб як суб'єктів банківського кредитування пояснюється наявністю у них стабільних джерел доходу. Зростання доступності банківських послуг для населення було забезпечено спрощенням процедур кредитування впровадженням дистанційного кредитування, мобільних додатків, онлайн-скорингу та автоматизованих рішень. Посилення нагляду НБУ та діяльність ФГВФО забезпечили довіру населення до банків і підвищило його готовність брати нові кредити. Активна конкуренція між банками та небанківськими фінансовими установами спростила умови кредитування, сприяла зниженню процентних ставок і збільшенню асортименту кредитних продуктів для населення.

Таким чином, макроекономічна стабілізація, впровадження технологічних інновацій, покращення фінансової дисципліни населення та активна банківська кредитної політики обумовила зростання обсягів кредитування фізичних осіб у 2018–2025 рр., зважене управління кредитними ризиками, уникнення надмірного кредитного навантаження за роздрібними кредитами для підтримки попиту на них.

Динаміка кредитів, виданих банківськими установами корпоративним клієнтам і фізичним особам, описується поліноміальними функціями і демонструє тенденцію до подальшого зростання (рис. 2.2).

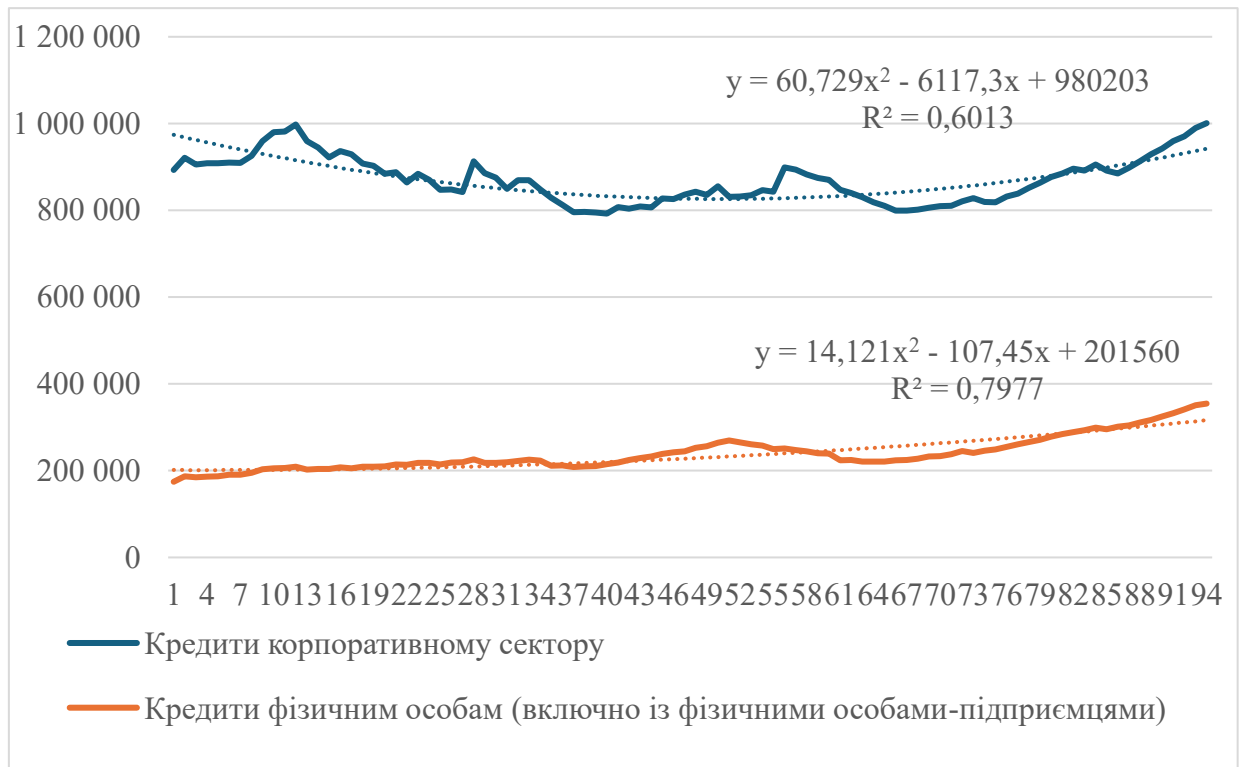

Рис. 2.2. Формалізація динаміки кредитів, виданих банківськими установами корпоративним клієнтам і фізичним особам протягом 01.01.2018-01.10.2025, млн. грн.

Джерело: побудовано за даними [156; 157]

Протягом 01.01.2018-01.10.2025 обсяг міжбанківських кредитів збільшився з 22046 млн. грн. до 115653 млн. грн., або на 93607 млн. грн. (на 424,60 млн. грн.), а обсяг непрацюючих кредитів скоротився з 1372 млн. грн. до 201 млн. грн., або на 85,35%. Тому спостерігаємо суттєве скорочення частки непрацюючих кредитів із 6,22% до 0,17%. Протягом 01.01.2018-01.10.2025 обсяг кредитів органам державної влади і місцевого самоврядування збільшився з 1519 млн. грн. до 9151 млн. грн., або на 502,44%, обсяг непрацюючих кредитів збільшився вдвічі – з 10 млн. грн. до 20 млн. грн. Частка непрацюючих кредитів є низькою і скоротилася з 0,69% до 0,22%.

Протягом останніх років банківський сектор України продемонстрував суттєве покращення якості кредитних портфелів, особливо у сегменті державних банків, на які традиційно припадала найбільша частка проблемної заборгованості.

Протягом 01.01.2018-01.10.2025 обсяг кредитного портфеля державних банків збільшився з 558974 млн. грн. до 866287 млн. грн., або на 307313 млн. грн. (на 54,98%), обсяг непрацюючих кредитів скоротився з 397563 млн. грн. до 318597 млн. грн., або на 78966 млн. грн., або на 19,86%. Частка непрацюючих кредитів, виданих банками з державною власністю скоротилася з 71,12% до 36,78%. Основними чинниками такого зниження стали: прийняття програм фінансового оздоровлення державних банків; створення в них незалежних підрозділів з управління NPL; покращення корпоративного управління на основі міжнародних стандартів; посилення контролю за діяльністю державних банків з боку МФУ як їх акціонера. Важливу роль відіграла фінансова реструктуризація проблемної кредитної заборгованості найбільших корпоративних позичальників, яка відносилася до переддефолтних та дефолтних класів і обумовлювала високий рівень ризику кредитного портфеля державних банків. Зниження частки NPL свідчить про поступове фінансове оздоровлення державних банків, підвищення їх стійкості, зростання ефективності управління кредитним портфелем. Проте частка NPL державних банків є вищою порівняно з приватними банками, що залишається тривожним сигналом для інвесторів і регуляторів, потребує подальшої реалізації стратегій скорочення NPL для забезпечення ефективності державної політики на кредитному ринку.

Розглянемо особливості фінансової кредитної реструктуризації проблемної кредитної заборгованості на прикладі конкретних державних банків.

Показники діяльності АТ КБ «ПриватБанк» можна вважати показовими ключовими індикаторами стану проблем кредитування державного банків. Найвища частка NPL була наслідком значних

корпоративних боргів і послугувала причиною націоналізації банку у 2016 році. Поступову стабілізацію ситуації було досягнуто завдяки реалізації комплексної програми фінансової реструктуризації шляхом удосконалення методик оцінки кредитоспроможності позичальника, перегляду складу і структури кредитного портфелю, посилення контролю за кредитними ризиками та удосконалення управління NPL; створенню спеціалізованого підрозділу з управління NPL; удосконаленню корпоративного управління на основі посилення ролі незалежних членів наглядової ради; очищення балансу банку від частини NPL; погашення і продажу частини реструктуризованих кредитів.

Ефективність фінансової реструктуризації АТ КБ «ПриватБанк» демонструють наступні статистичні дані. Обсяг його кредитного портфеля протягом 01.01.2018-01.10.2025 збільшився з 269532 млн. грн. до 370385 млн. грн., або на 100853 млн. грн. (на 37,42%). На цьому фоні обсяг NPL скоротився з 236211 млн. грн. до 168418 млн. грн., або на 67793 млн. грн., або на 28,70%, а частка NPL зменшилася з 87,64% до 45,47%, тобто більш ніж удвічі. Попри значне зниження кредитних ризиків у процесі фінансової реструктуризації АТ КБ «ПриватБанк», рівень NPL перевищує середній показник банківської системи (32,47%) і вказує на необхідність подальшої роботи з очищення кредитного портфеля від NPL для підвищення його якості.

Статистичну оцінку результатів фінансової реструктуризації решти державних банків (АТ «Ощадбанк», АТ «Укресімбанк» та АТ «Укргазбанк») проведемо на колективній основі. Ці банки відіграють важливу роль у фінансуванні державних програм розвитку національної економіки, реалізації екологічних і соціальних проєктів, підтримці малого та середнього бізнесу, кредитування фізичних осіб. Протягом 01.01.2018-01.10.2025 обсяг кредитного портфеля зазначених державних банків збільшився з 289442 млн. грн. до 495902 млн. грн., або на 206460 млн. грн. (на 71,33%). Обсяг NPL скоротився з 161352 млн. грн. до 150179 млн. грн., або на 11173 млн. грн., або на 6,92%, а частка NPL скоротилася з 55,75% до 30,28%. Зазначена динаміка

свідчить про поступове очищення кредитних портфелів трьох виділених державних банків, підвищення якості управління ризиками та зниження концентрації NPL. Це демонструє реальні результати реформування державного банківського сектору та узгоджується з ціллю урядової політики - доведення рівня NPL у державних банках до показників, близьких до середніх у банківській системі.

Важливу роль у забезпеченні конкуренції на ринку банківських послуг, впровадженні сучасних технологій кредитування та управлінні ризиками за міжнародними стандартами відіграють іноземні банки, приносять в Україну провідний світовий досвід ведення банківської справи. Протягом 01.01.2018-01.10.2025 обсяг виданих ними кредитів скоротився з 382417 млн. грн. до 266813 млн. грн., або на 115604 млн. грн. (на 30,23%). Обсяг NPL зменшився більшими темпами, із 156834 млн. грн. до 19890 млн. грн., або на 136944 млн. грн. (на 87,32%), а частка NPL скоротилася з 41,01% до 7,45%. Зазначена динамка відображає ефективність управління кредитними ризиками іноземних банків та високу дисципліну позичальників, а також значний позитивний вплив процесів фінансової реструктуризації. Зниження NPL у банках іноземних груп пояснюється такими основними причинами: високий рівень розвитку корпоративного управління, імплементація міжнародних стандартів ризик-менеджменту, запроваджених материнськими банками. Іноземні банки активно застосують широкий спектр процедур фінансової реструктуризації кредитів, у тому числі на умовах погашення боргів частинами та пролонгації строків. Вони відбирають позичальників із високою кредитоспроможністю для побудови аналітичних скорингових систем і використання їх при ухваленні рішень. Поступова оптимізація кредитного портфеля досягається продажем проблемних активів або їх списанням; використанням сучасних технологій моніторингу ризиків та автоматизованих систем контролю якості кредитів. Таким чином, впровадження в українську практику досвіду іноземних банків, який свідчить про суттєве скорочення

частки *NPL*, підтверджує ефективність застосування міжнародних практик управління ризиками та сприятиме стабілізації банківського сектору в Україні.

Протягом 01.01.2018-01.10.2025 обсяг виданих банками з приватним капіталом кредитів зростає з 125270 млн. грн. до 347335 млн. грн., або на 222065 млн. грн. (на 177,27%), обсяг непрацюючих кредитів збільшився із 30169 млн. грн. до 32149 млн. грн., або на 1980 млн. грн. (на 6,56%). У результаті частка непрацюючих кредитів скоротилася з 24,08% до 9,26%, що відображає ефективність управління кредитними ризиками та високу дисципліну позичальників, а також вплив реструктуризаційних процесів.

Величина частки непрацюючих кредитів (*NPL*) істотно варіюється залежно від груп банків: найгірша ситуація спостерігається у ПриватБанку та інших державних фінансових установах, тоді як банки з приватним вітчизняним або іноземним капіталом демонструють більш сприятливі результати. Основні причини проблеми *NPL* можна розділити на зовнішні та внутрішні. Серед зовнішніх чинників виділяються макроекономічні шоки та тривалий збройний конфлікт із РФ. Водночас наявні й внутрішні проблеми, серед яких: недостатня якість ризик-менеджменту, невваженість кредитних стратегій, зловживання під час видачі кредитів, неадекватна оцінка заставного майна, брак диверсифікації кредитних портфелів, а також висока концентрація кредитів у секторах з несприятливими ринковими умовами.

2.2. Проблеми урегулювання проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

У сучасних умовах функціонування банківської системи України, особливо в період воєнного стану та економічної нестабільності, питання врегулювання проблемної кредитної заборгованості (NPL) набуває системного значення. Незважаючи на застосування механізмів реструктуризації, банки стикаються з рядом комплексних проблем, що мають фінансовий, правовий, інституційний та поведінковий характер.

До ключових макроекономічних обмежень урегулювання проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ відносимо: економічну нестабільність, пов'язану зі зниженням ВВП; інфляційні процеси в національній економіці, девальвацію гривні; воєнні ризики, обумовлені втратою активів, міграцією населення, руйнування бізнесу; зниження платоспроможності позичальників через падіння доходів домогосподарств і підприємств [238, с. 64; 250].

Основними фінансово-банківськими чинниками урегулювання проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є: високий рівень непрацюючих кредитів, накопичення яких погіршує якість активів банківських установ. Потреби зниження фінансових ризиків обумовлюють необхідність формування резервів відповідно до МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [14]. Зниження прибутковості банківських установ обумовлено зростанням витрат на обслуговування проблемної заборгованості. Томарович Т.В. зазначає, що погіршення ліквідності зумовлюється порушенням стабільності та синхронності грошових потоків [240, с. 176]. До правових та регуляторних проблем відносять недосконалість судової системи, значну тривалість розгляду справ щодо стягнення заборгованості. Недостатньо чітка урегульованість процедур банкрутства обумовлює затягуванням процесів ліквідації та санації боржників. Складність реалізації заставного майна

обумовлює недостатній захист прав кредиторів. Регуляторні обмеження стосуються вимог НБУ щодо класифікації активів і формування резервів.

Інституційні проблеми урегулювання проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ пов'язані з високим рівнем проблемних активів, обмеженою кількістю інвесторів та спеціалізованих компаній. Низька ефективність роботи колекторських структур пов'язана відсутністю прозорих стандартів функціонування, слабкою координацією між банківськими установами та державними інститутами, недостатньою цифровізацією процесів управління NPL [233, 244].

З позиції ризик-орієнтованого підходу урегулюванню проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ перешкоджає недосконалість скорингових моделей, недостатнє врахування кризових факторів, неефективна система раннього попередження (*Early Warning Systems - EWS*), запізніле виявлення проблемних кредитів, відсутність адаптивних моделей фінансової реструктуризації у складних економічних умовах. Відповідно до підходів Базельського комітету з нагляду (*Basel Committee on Banking Supervision*) банківські установи мають впроваджувати проактивні системи управління кредитним ризиком. На жаль, в Україні зазначений підхід реалізовано частково.

Поведінково-моральні проблеми урегулювання проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ пов'язуємо з моральним ризиком для позичальників у зв'язку зі свідомим ухиленням від виконання зобов'язань, низьким рівнем фінансової культури населення, зловживанням використання механізмів фінансової реструктуризації для відтермінування платежів без реального наміру погашення кредитного боргу.

Операційні складності банківських установ у частині урегулювання проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ зводяться до високої вартості адміністрування проблемних кредитів, недостатньої кваліфікації персоналу з роботи з NPL, відсутністю стандартизованих процедур реструктуризації, фрагментарністю внутрішніх політик банків.

У табл. 2.3 наведено розподіл кредитів, наданих юридичним особам та розміру кредитного ризику за класами.

Класифікація позичальників юридичних осіб за рівнем кредитного ризику є базовим інструментом ризик-орієнтованого управління кредитним портфелем, що дозволяє диференціювати підходи до фінансової реструктуризації та мінімізувати втрати банківських установ. Класи позичальників визначаються на основі фінансових показників, якісних характеристик та поведінкових факторів. Іонін Є.Є. відзначає, що фінансові показники класифікації кредитів передбачають розрахунок індикаторів ліквідності, рентабельності, фінансової стійкості, оборотності активів [90, с. 188]. Якісні характеристики передбачають оцінку ділової репутації, галузевих ризиків, якості менеджменту та ринкової позиції. Поведінкові фактори представлені кредитною історією; платіжною дисципліною; інформаційно-комунікаційною взаємодією банківських установ і клієнтів. Нормативно – правовими актами НБУ передбачено виділення 10 класів позичальників – юридичних осіб, характеристику яких наведено у табл. 2.3. Позичальники класів 1–3 є надійними і характеризуються мінімальним кредитному ризиком. Класи 4–5 несуть у собі помірний ризик, який є контрольованим. Позичальники класів 6–8 є проблемними і характеризуються високим ризиком. Кредити 9–10 класів є дефолтними і характеризують критичний стан позичальника.

Визначення класу ризику позичальника відіграє важливу роль у прийняття рішень щодо проведення реструктуризації. Класи 1–3 не потребують реструктуризації. Класи 4–5 потребують використання м'яких механізмів фінансової реструктуризації у формі пролонгації кредитної заборгованості та зміни графіка погашення. Позичальники класів 6–8 потребують активної реструктуризації шляхом рефінансування, часткового списання проблемного боргу. Віднесення позичальників до класів 9–10 потребують проведення санації або ліквідації.

Таблиця 2.3 - Характеристика класів клієнтів банківських установ - позичальників юридичних осіб

Клас позичальника	Фінансовий стан	Платоспроможність	Рівень ризику	Ймовірність дефолту	Характеристика обслуговування боргу
Клас 1 (А)	Відмінний	Висока, стабільна	Дуже низький	Мінімальна	Своєчасне, без порушень
Клас 2 (А-)	Дуже добрий	Стабільна	Низький	Низька	Незначні відхилення від графіку
Клас 3 (В+)	Добрий	Достатня	Помірно низький	Низька	Іноді короткі затримки
Клас 4 (В)	Задовільний	Достатня, але нестабільна	Середній	Помірна	Періодичні прострочення
Клас 5 (В-)	Посередній	Обмежена	Підвищений	Вище середнього	Часті затримки платежів
Клас 6 (С+)	Слабкий	Низька	Високий	Висока	Систематичні порушення
Клас 7 (С)	Дуже слабкий	Нестійка	Дуже високий	Дуже висока	Значні прострочення
Клас 8 (С-)	Кризовий	Критично низька	Критичний	Майже неминуча	Невиконання зобов'язань
Клас 9 (D)	Дефолтний	Відсутня	Максимальний	Фактичний дефолт	Припинення платежів
Клас 10 (Е)	Ліквідаційний	Відсутня	Абсолютний	Повна втрата	Банкрутство / ліквідація

Джерело: побудовано за даними [19]

Питома вага непрацюючих кредитів юридичним особам у цілому по системі станом на 01.01.2026 становила 16,82%, частка кредитного ризику за ними – 80,73%.

Розподіл кредитів, наданих юридичним особам та розміру кредитного ризику за класами станом на 01.03.2026 представлено у табл. 2.4.

У переважної кількості банківських установ України (37) частка непрацюючих кредитів не перевищує 25%, на інтервали 25-50%, 50-75% приходить по 4 банківські установи, на інтервал 75-100% - 3 банківські установи (рис. 2.3).

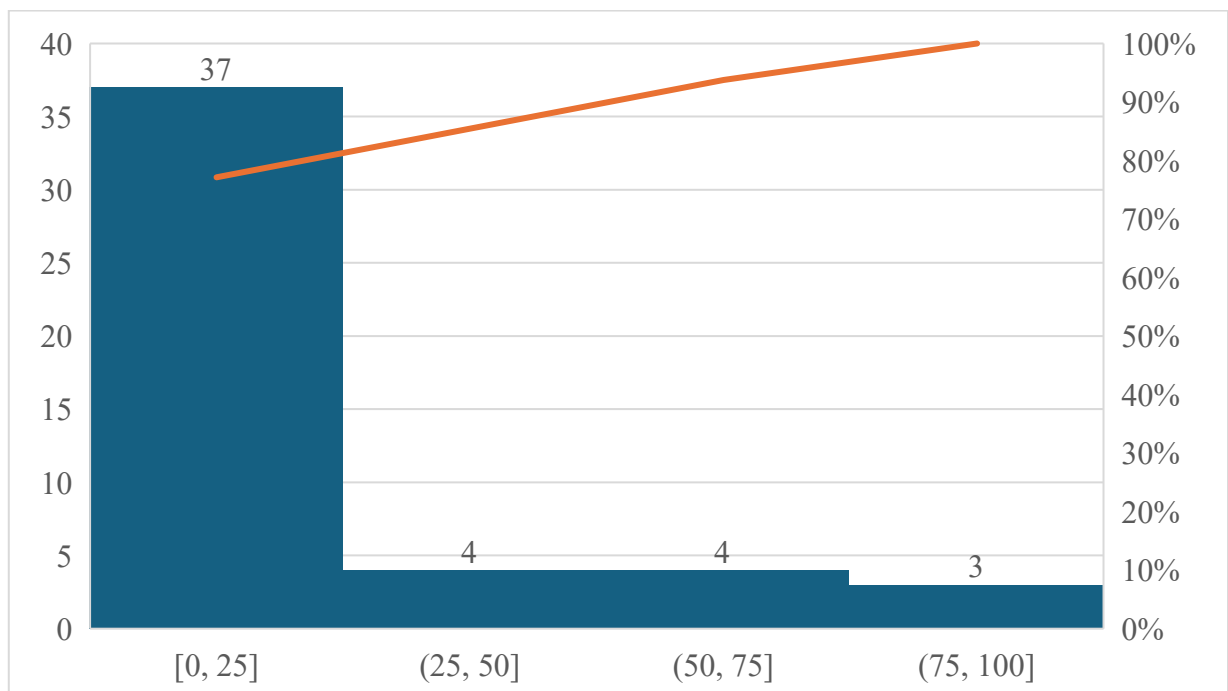

Рис. 2.3 – Розподіл банківських установ України за часткою непрацюючих кредитів станом на 01.03.2026, %

Джерело: власні розрахунки

Надзвичайно високий рівень резервів за проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банківських установ (вище 80%) мають 19 із них (рис. 2.4). В інтервалі 54-81% знаходиться 11 банківських установ, в інтервалі 27-54% - 12 банківських установ. У решті банківських установ (6) зазначений рівень менше 27%.

Таблиця 2.4 - Розподіл кредитів, наданих юридичним особам та розміру кредитного ризику за класами станом на 01.03.2026, млн. грн.

№ з/п	Назва банку	Показник	Класи										Разом		Питома вага непрацюючих кредитів, %
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Всього кредитний портфель	у т.ч. непрацюючі кредити	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	2 АТ "Укр-ексімбанк"	Сума КЗ	1951	30581	8886	9151	3923	12231	298	255	14582	27278	109136	32878	30,13
		КР	9	536	190	421	218	635	35	35	1033	21868	24980	22682	90,80
2	6 АТ "Ощадбанк"	Сума КЗ	6887	9937	13392	12119	11406	26055	3072	47	700	39349	122964	40345	32,81
		КР	222	90	144	228	130	1313	27	2	7	30291	32453	30318	93,42
3	46 АТ КБ "ПриватБанк"	Сума КЗ	26983	4831	9797	2018	766	9879	0	3	0	13215	67492	13155	19,49
		КР	1271	108	470	92	44	930	0	1	0	13002	15918	12972	81,49
4	29 АТ "БАНК АЛЬЯНС"	Сума КЗ	553	247	353	479	609	395	27	166	79	2666	5574	3141	56,35
		КР	12	5	12	25	51	15	2	55	1	2068	2245	2093	93,23
5	36 АТ "Райффайзен Банк"	Сума КЗ	17591	17147	20841	9897	5686	1766	581	800	1227	6895	82431	6795	8,24
		КР	254	322	559	423	318	167	59	116	115	6379	8714	6225	71,44
6	274 АБ "УКР-ГАЗБАНК"	Сума КЗ	8568	7004	13125	22300	6652	1393	332	104	8847	23907	92233	21561	23,38
		КР	268	62	368	684	496	5	2	12	244	14103	16245	14030	86,36
7	43 АТ "АЛЬТБАНК"	Сума КЗ	78	122	232	142	88	33	2	25	51	86	857	86	10,02
		КР	0	1	3	2	3	0	0	2	0	73	83	73	87,28
8	49 Полікомбанк	Сума КЗ	21	155	85	64	0	26	0	0	0	101	452	101	22,22
		КР	0	1	1	2	0	1	0	0	0	36	41	36	87,29

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
9	62 АТ "ТАС-КОМБАНК"	Сума КЗ	1550	4497	4091	1781	2419	732	265	2	281	3570	19188	3162	16,48
		КР	51	56	86	38	50	9	9	0	0	1707	2007	1678	83,63
10	88 АТ "КРЕ-ДОБАНК"	Сума КЗ	4472	3841	3820	2338	319	137	163	0	145	586	15820	568	3,59
		КР	130	42	108	95	20	9	9	0	96	561	1070	553	51,71
11	91 АТ АКБ "Львів"	Сума КЗ	4924	1168	1375	937	374	36	112	64	40	222	9251	222	2,40
		КР	173	4	5	18	4	1	1	3	0	38	249	38	15,41
12	95 АТ "ОКСІ БАНК"	Сума КЗ	114	12	71	28	105	0	3	0	3	80	416	80	19,22
		КР	0	0	1	1	0	0	0	0	0	51	54	51	95,89
13	96 АТ "А - БАНК"	Сума КЗ	267	1985	246	85	3	0	0	17	0	153	2757	153	5,57
		КР	13	59	4	1	0	0	0	0	0	153	231	153	66,40
14	101 АКБ "ІНДУСТРІА ЛБАНК"	Сума КЗ	1	25	111	39	47	0	0	0	373	395	991	768	77,52
		КР	0	1	1	0	0	0	0	0	52	79	133	131	98,37
15	105 ПАТ "МТБ БАНК"	Сума КЗ	649	1314	2340	1108	57	410	287	7	416	715	7304	715	9,80
		КР	15	24	67	40	2	10	19	0	8	506	689	506	73,37
16	106 АТ банк "Південний"	Сума КЗ	1731	7577	7104	6679	4849	4114	1136	146	1324	487	35147	614	1,75
		КР	49	114	184	251	262	266	101	3	296	449	1974	457	23,16
17	113 АТ "Полтавабанк"	Сума КЗ	112	459	335	114	21	8	35	0	3	358	1445	107	7,41
		КР	0	2	3	1	0	0	6	0	0	79	92	36	38,88
18	115 АТ "ПУМБ"	Сума КЗ	18417	11588	16718	10387	5149	4534	330	555	4829	5286	77793	2884	3,71
		КР	290	202	418	430	246	374	47	49	354	3221	5631	2428	43,11
19	123 АТ "БАНК "ГРАНТ"	Сума КЗ	9	46	73	22	89	37	2	13	0	774	1065	774	72,73
		КР	0	0	0	0	0	2	0	0	0	434	436	434	99,58
20	128 АТ "СКАЙ БАНК"	Сума КЗ	114	128	141	74	43	0	9	0	3	71	583	71	12,20
		КР	0	2	3	2	1	0	0	0	0	67	75	67	88,69
21	133 АТ "АСВІО БАНК"	Сума КЗ	8	284	812	245	446	15	33	0	0	36	1880	36	1,92
		КР	0	5	1	4	0	0	0	0	0	2	13	2	14,69

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
22	136 АТ "УКРСИББАН К"	Сума КЗ	2724	2445	2955	8824	199	342	0	0	0	1235	18725	952	5,08
		КР	57	25	117	72	21	30	0	0	0	1082	1404	951	67,77
23	153 АТ "ПРАВЕКС БАНК"	Сума КЗ	143	239	566	107	109	0	0	0	0	287	1450	287	19,76
		КР	2	5	13	0	3	0	0	0	0	144	168	144	86,06
24	171 АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	Сума КЗ	1788	10443	6580	6887	1562	1187	400	7	834	2095	31784	2029	6,38
		КР	13	146	159	283	94	126	55	0	27	1739	2642	1696	64,19
25	205 АТ "МетаБанк"	Сума КЗ	0	3	49	0	51	2	0	0	0	217	321	217	67,46
		КР	0	0	1	0	3	0	0	0	0	217	220	217	98,40
26	231 АТ "ЮНЕКС БАНК"	Сума КЗ	93	116	240	119	43	24	0	0	8	17	660	17	2,51
		КР	0	1	5	1	1	1	0	0	0	11	21	11	51,58
27	240 АТ "КОМІНБАН К"	Сума КЗ	19	123	507	463	436	232	49	6	138	281	2254	281	12,46
		КР	0	1	15	18	6	0	0	0	1	145	185	145	78,29
28	242 АТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	Сума КЗ	0	0	5458	0	12	0	0	0	0	57	5527	57	1,02
		КР	0	0	340	0	1	0	0	0	0	57	398	57	14,23
29	251 АТ "ПІРЕУС БАНК МКБ"	Сума КЗ	500	588	524	436	50	170	0	0	131	81	2480	81	3,25
		КР	4	6	9	11	5	1	0	0	48	61	145	61	41,75
30	270 АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	Сума КЗ	379	1594	2617	1095	1740	764	17	94	52	348	8701	60	0,69
		КР	2	19	97	66	94	86	1	9	0	99	472	46	9,72
31	272 АТ "СЕНС БАНК"	Сума КЗ	1086	8598	9773	6228	5635	1444	373	6	3578	10582	47302	10420	22,03
		КР	13	159	343	322	197	77	16	1	366	6574	8069	6732	83,43
32	286 АТ "АБ "РАДАБАНК"	Сума КЗ	241	566	927	696	692	219	75	0	45	238	3699	205	5,53
		КР	3	12	23	34	11	20	2	0	25	103	235	103	43,76

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
33	288 АБ "КЛІРИНГОВ ИЙ ДІМ"	Сума КЗ	17	389	253	419	384	0	127	0	0	180	1769	180	10,16
		КР	0	11	6	19	33	0	20	0	0	84	173	84	48,36
34	295 АТ "ІНГ Банк Україна"	Сума КЗ	0	138	1343	1784	3075	0	320	0	107	432	7200	432	6,00
		КР	0	0	112	61	11	0	86	0	106	432	808	432	53,49
35	296 АТ "ОТП БАНК"	Сума КЗ	12324	5633	8743	7104	3037	1938	719	0	529	2470	42496	2470	5,81
		КР	459	100	219	355	141	167	68	0	154	2065	3727	2065	55,40
36	297 АТ "СІТІБАНК"	Сума КЗ	0	0	884	1107	4480	0	0	0	0	0	6470	0	0,00
		КР	0	0	40	0	81	0	0	0	0	0	122	0	0,00
37	298 АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	Сума КЗ	4125	6032	7723	5290	2499	2193	698	328	900	1333	31119	820	2,63
		КР	85	73	134	125	98	108	53	39	65	658	1438	500	34,79
38	305 АТ "ВСТ БАНК"	Сума КЗ	497	3123	2925	2951	952	516	303	877	508	1129	13781	1129	8,19
		КР	12	39	57	113	21	35	40	150	132	600	1199	600	50,02
39	320 АТ "БІЗБАНК"	Сума КЗ	172	531	377	444	35	10	2	0	2	267	1838	267	14,52
		КР	0	5	5	15	1	0	0	0	0	62	88	62	70,51
40	329 АТ "НЕКСЕНТ БАНК"	Сума КЗ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	122	122	122	100,00
		КР	0	0	0	0	0	0	0	0	0	61	61	61	100,00
41	331 АТ "КРЕДИТВЕС Т БАНК"	Сума КЗ	120	147	317	400	251	15	226	0	14	187	1677	78	4,68
		КР	0	0	2	4	1	0	13	0	0	20	41	17	42,03
42	381 АТ "МОТОР- БАНК"	Сума КЗ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	43	43	43	100,00
		КР	0	0	0	0	0	0	0	0	0	38	38	38	100,00
43	386 АТ "КБ "ГЛОБУС"	Сума КЗ	344	246	319	82	236	37	5	6	25	220	1520	109	7,18
		КР	11	3	10	3	11	3	1	1	8	119	172	99	57,43
44	387 АТ "АГРОПРОС ПЕРІС БАНК"	Сума КЗ	80	333	332	337	209	97	168	27	10	32	1625	34	2,10
		КР	0	4	8	14	11	8	27	0	0	30	102	31	29,90

Закінчення табл. 2.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
45	389 АТ "МІБ"	Сума КЗ	52	112	92	40	3	6	4	0	13	577	898	577	64,24
		КР	0	0	1	1	0	1	0	0	7	410	420	410	97,59
46	392 ПуАТ "КБ "АКОРДБАН К"	Сума КЗ	74	22	184	205	46	14	0	11	49	185	791	185	23,41
		КР	1	0	6	10	4	2	0	3	11	155	193	155	80,67
47	395 АТ "ЄПБ"	Сума КЗ	4	57	92	176	90	0	0	0	14	151	583	151	25,90
		КР	0	2	3	8	2	0	0	0	0	147	162	147	91,22
48	694 АТ "КРИСТАЛ- БАНК"	Сума КЗ	4	72	124	176	0	1	0	0	0	289	666	289	43,41
		КР	0	0	4	0	0	0	0	0	0	17	22	17	76,97
	Разом	Сума КЗ	119786	144498	157852	125377	68877	71012	10173	3566	39860	149285	890280	149708	16,82
		КР	3419	2247	4357	4293	2696	4402	699	481	3156	110297	136058	109844	80,73

Джерело: побудовано зв даними [123, 213, 214]

Сума КЗ - сума кредитної заборгованості

КР - кредитний ризик

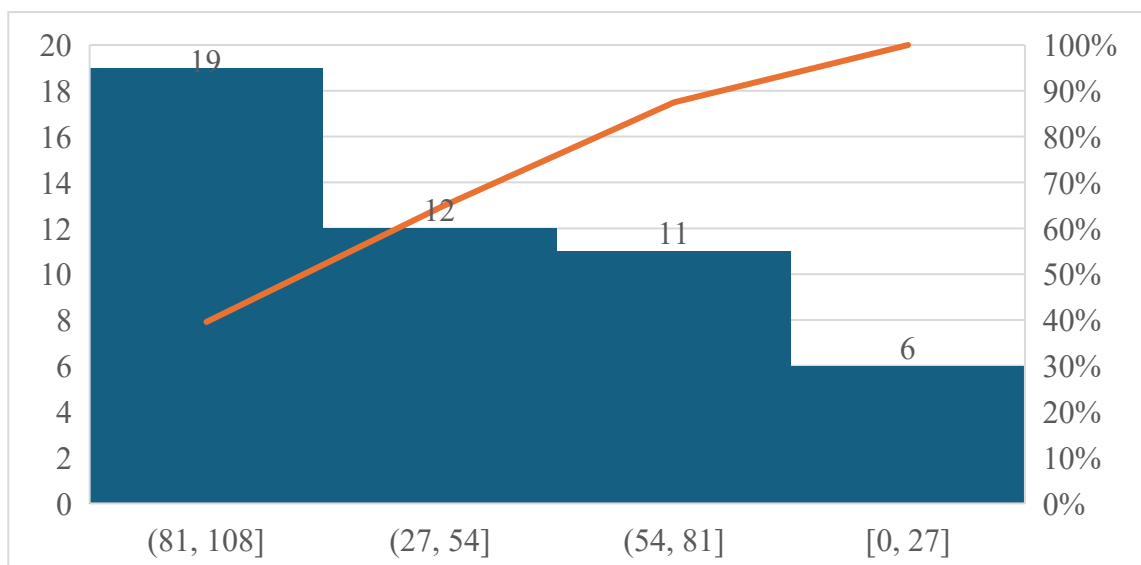

Рис. 2.4 – Розподіл банківських установ України за часткою резервів за непрацюючими кредитами станом на 01.03.2026, %

Джерело: власні розрахунки

У структурі кредитного портфеля клієнтів банківських установ превалюють кредити 3 класу (17,73%), 2 класу – 16,23%, 4 класу – 14,08%, 1 класу – 13,45% (рис. 2.5).

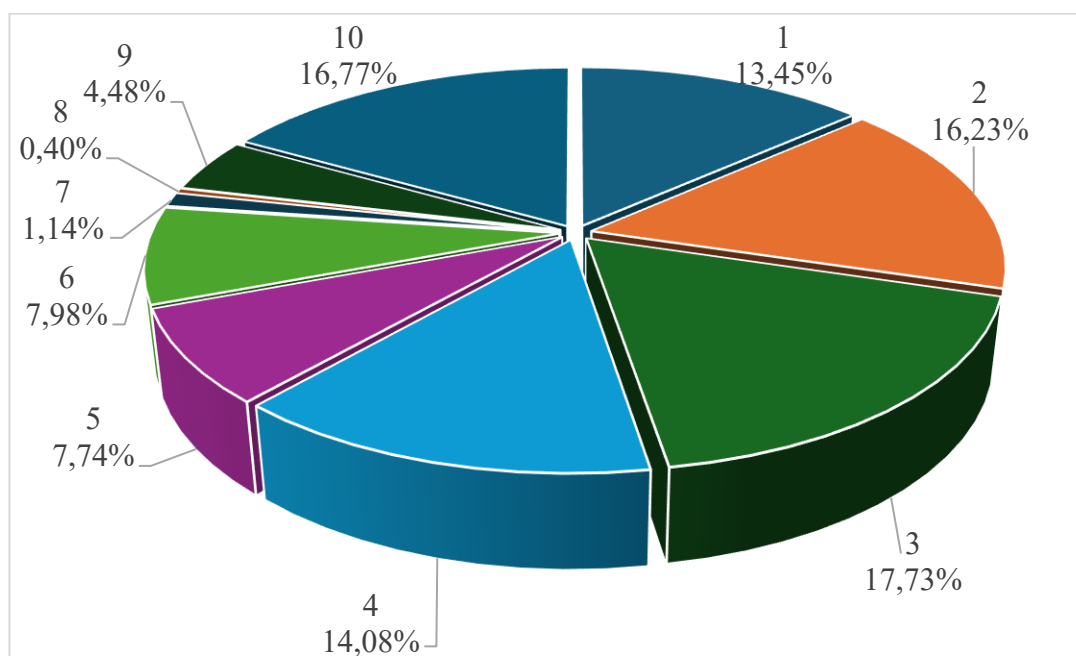

Рис. 2.5 - Розподіл кредитів клієнтів банківських установ за класами позичальників станом на 01.03.2026, %

Джерело: власні розрахунки

Основна частка резервів за кредитами клієнтів банківських установ України приходить на 10 клас (81,07%), про що свідчить рис. 2.6.

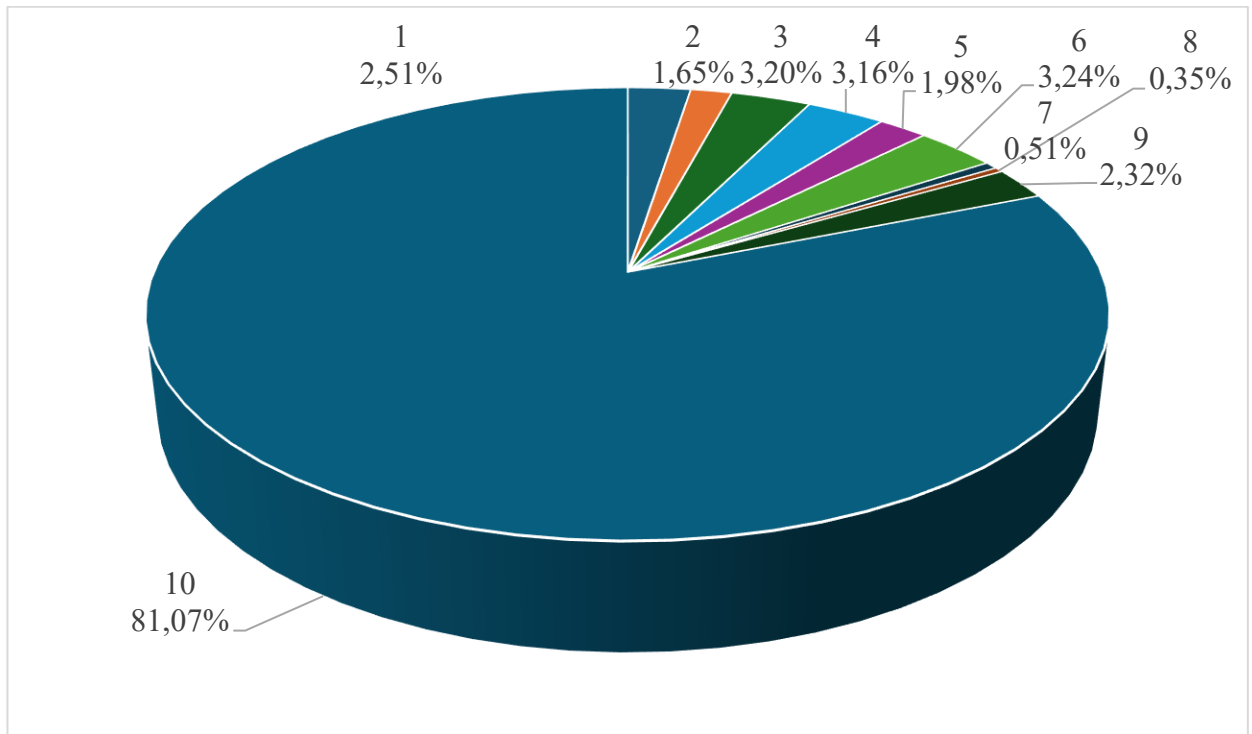

Рис. 2.6 - Розподіл резервів за кредитами клієнтів банківських установ України за класами станом на 01.03.2026, %

Джерело: власні розрахунки

Загалом по банківській системі України рівень NPL перевищує оптимальні значення (5–10%), що віддзеркалює підвищений кредитний ризик, характерний для умов воєнного стану. Проведення структурного аналізу за класами позичальників дозволило виявити позитивні і негативні тенденції. До позитивних слід віднести концентрацію значної частки кредитів у класах 1–4 (надійні та відносно стабільні позичальники), що свідчить про збереження якісного ядра кредитного портфеля. Негативними тенденціями є висока концентрація кредитів позичальників у класі 10 (149 285 млн грн), фактично представлених дефолтними кредитами. Значні обсяги абсолютного розміру і питомої ваги кредитів у класах 6–9 формують потенційне зростання NPL. Кредитний портфель банківської системи України має біполярну структуру,

оскільки частка проблемних кредитів є не тимчасовою, а структурно закріпленою, незважаючи на існування якісних актив.

Виходячи з логіки використання інтегрального показника з урахуванням NPL як ключового ризик-індикатора, слід зазначити, що його рівень 16,82% має негативний вплив на макроекономічну стабільність, значна частка кредитів у високоризикових класах збільшує PD, висока концентрація кредитів у класі 10 збільшує LGD, що знижує інтегральний показник фінансової стійкості.

У табл. 2.5 наведено критерії класифікації і кластеризації кредитного портфеля банківських установ України за рівнем ризику.

Таблиця 2.5 - Критерії класифікації і кластеризації кредитного портфеля банківських установ України за рівнем ризику

Кластер	Рівень NPL	Інтегральний показник стійкості I_{fs}	Характеристика рівня кредитного ризику
Висока стійкість	< 5%	> 1,5	Мінімальний
Достатня стійкість	5–20%	1,2-1,49	Контрольований
Знижена стійкість	20–30%	1,0 -1,19	Підвищений
Низька стійкість	> 30%	< 1,0	Критичний рівень

Джерело: власна розробка

За результатом проведеного аналізу диференційовано банківські установи за рівнем фінансової стійкості. Високу стійкість з рівнем NPL < 5% та $I_{fs} \geq 1,5$ мають : АТ «СІТІБАНК» (0,00%), АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» (1,02%), АТ АКБ «Львів» (2,40%) , АТ «ПУМБ» (3,71%) Середню фінансову стійкість з рівнем NPL 5-20% та I_{fs} на рівні 1,0-1,5 мають : АТ КБ «ПриватБанк» (19,49%), АТ «Укргазбанк» (23,38%), АТ «ТАС-Комбанк» (16,48%). Низьку фінансову стійкість з рівнем NPL > 30% та $I_{fs} < 1,0$ мають АТ «Ощадбанк» (32,81%), АТ «Укрексімбанк» (30,13%), АТ «Банк Альянс» (56,35%) , АКБ «Індустріалбанк» (77,52%).

Результати кластеризації банківських установ України за критерієм рівня кредитного ризику наведено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6 - Результати кластеризації банківських установ України за критерієм рівня кредитного ризику

Назва кластеру	Кластер 1	Кластер 2	Кластер 3	Кластер 4
Перелік банків	АТ «СІТІБАНК» - 0,00% АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» - 1,02% АТ АКБ «Львів» - 2,40% АТ «ЮНЕКС БАНК» - 2,51% АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК» - 2,63% АТ «ПІРЕУС БАНК МКБ» - 3,25% АТ «ПУМБ» - 3,71% АТ «КРЕДОБАНК» - 3,59% АТ «АСВІО БАНК» - 1,92% АТ «А-БАНК» - 5,57%	АТ КБ «ПриватБанк» - 19,49% АТ «ТАС-Комбанк» - 16,48% АТ «Укрсиббанк» - 5,08% АТ «ОТП Банк» - 5,81% АТ «ІНГ Банк Україна» - 6,00% АТ «Креді Агріколь Банк» - 6,38% АТ «Райффайзен Банк» - 8,24% АТ «МТБ Банк» - 9,80% АТ «ВСТ Банк» - 8,19%	АБ «УКРГАЗБАНК» - 23,38% АТ «СЕНС БАНК» - 22,03% Полікомбанк - 22,22% АТ «АКОРДБАНК» - 23,41% АТ «ЄПБ» - 25,90%	АТ «Ощадбанк» - 32,81% АТ «Укрексімбанк» - 30,13% АТ «Банк Альянс» - 56,35% АКБ «Індустріалбанк» - 77,52% АТ «ГРАНТ» - 72,73% АТ «МетаБанк» - 67,46% АТ «МІБ» - 64,24% АТ «Кліринговий Дім» - 48,36%
Ключові ознаки кластеру	Висока якість кредитного портфеля; ефективний ризик-менеджмент	Стабільний, але чутливий до ризиків кредитний портфель, який потребує у вибіркової реструктуризації	Підвищений кредитний ризик, який потребує проведення заходів із активної реструктуризації	Критичний рівень проблемних кредитів та висока концентрація дефолтних позичальників

Джерело: власна розробка

Загальна оцінка кредитних ризиків банківської системи дозволила встановити, що близько 25% банківських установ України мають високу фінансову стійкість, близько 40% є стабільними, 15% - ризиковими, 20% - проблемними. Вітчизняна банківська система характеризується високою диференціацією фінансової стійкості, де поряд із фінансово стабільними установами функціонують банки з критично високим рівнем кредитного ризику, що потребує активного застосування механізмів фінансової реструктуризації. Практичне використання отриманих результатів дозволяє підвищити ефективність визначення стратегій управління кредитними ризиками; сегментувати банківські установи для прийняття рішень НБУ щодо доцільності їх фінансової реструктуризації та формування відповідних політик.

Системними тенденціями управління кредитним портфелем банківських установ є: високий рівень проблемних кредитів у державних банках, краща якість кредитного портфеля банків із іноземним капіталом порівняно з вітчизняними, значна диференціація фінансової стійкості банківських установ, підтримка банками із високою стійкістю стабільності функціонування банківської системи загалом.

Потреба в активному застосуванні механізмів фінансової реструктуризації підтверджується результатами інтегральної оцінки фінансової стійкості банківської системи України, яка свідчить про задовільний, але недостатньо стійким стан, обумовлений високою часткою проблемних кредитів, значною диференціацією банків за рівнем кредитного ризику.

Для подолання існуючих викликів рекомендується активізувати дію механізмів ризик-орієнтованої реструктуризації; зменшити концентрацію рівня і обсягу кредитів у класах 8–10; більш активно застосувати PD/LGD моделі, адаптовані до умов банківської установи; реалізувати заходи з підвищення якості кредитного моніторингу.

На підставі використання досвіду ЄС у посткризовий період для вирішення проблеми NPL було застосовано створення "bad banks" (спеціалізованих установ для управління проблемними активами); розвиток вторинного ринку урегулювання боргів; стандартизацію процедур реструктуризації; посилення регуляторного нагляду (рис. 2.7).

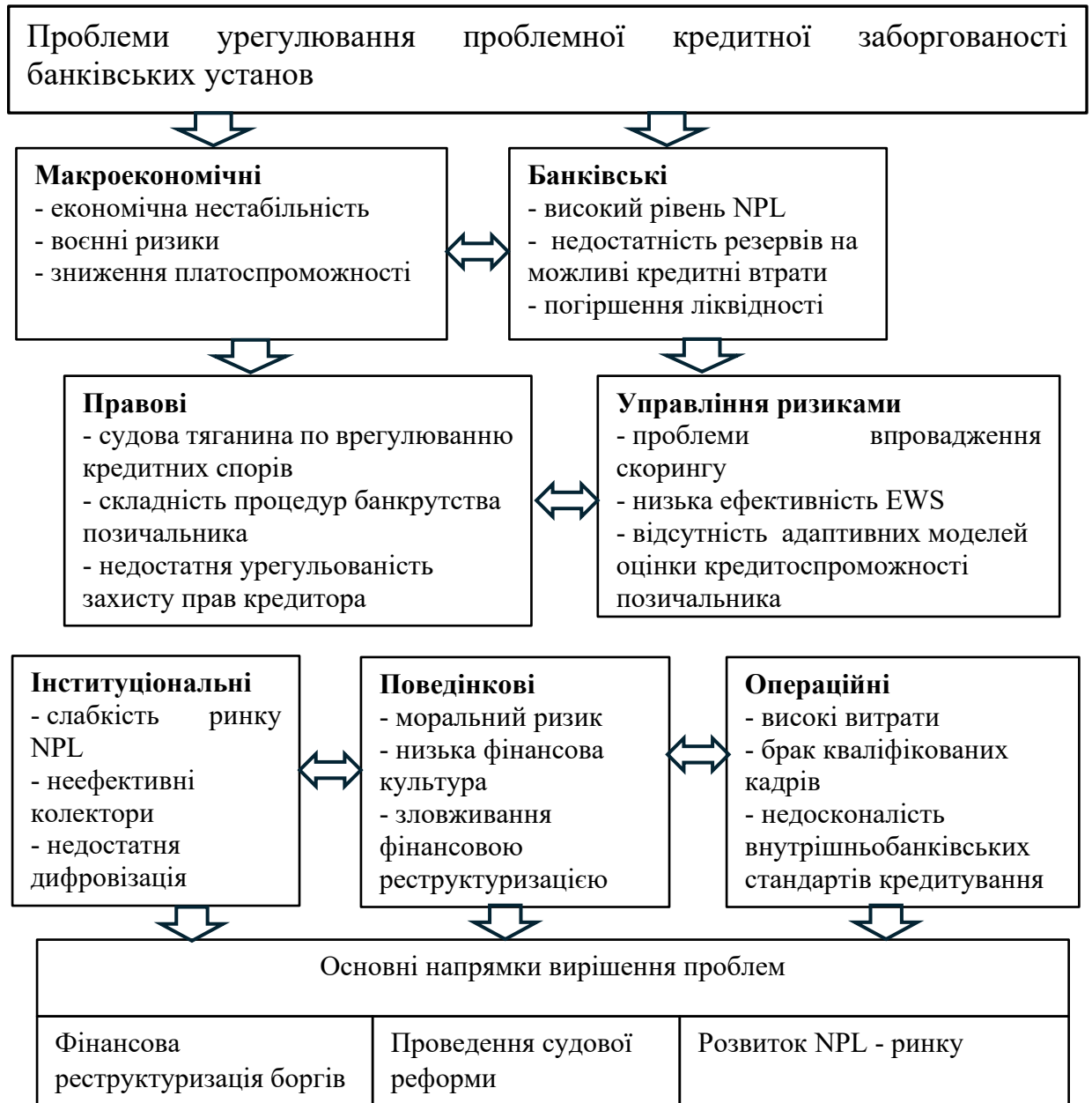

Рис. 2.7 - Проблеми урегулювання проблемної кредитної заборгованості банківських установ

Джерело: власна розробка

Механізми удосконалення управління фінансовою реструктуризацією проблемних кредитів знаходяться на стадії розвитку і мають передбачати створення санаційних банків.

Таким чином, проблеми урегулювання проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ мають багаторівневий характер і обумовлені взаємодією макроекономічних, фінансових, правових, інституційних та поведінкових факторів. Їх наявність обмежує ефективність банківського кредитування, підвищує системні ризики та негативно впливає на фінансову безпеку держави [29, с. 26]. Вирішення зазначених проблем потребує впровадження комплексного ризик-орієнтованого підходу, розвитку інституційної інфраструктури та гармонізації з європейськими стандартами.

2.3. Обґрунтування доцільності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Слободянюк О.В. зазначає, що фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є одним із ключових інструментів антикризового управління, що забезпечує стабілізацію банківської системи, підтримку платоспроможності позичальників та мінімізацію кредитних ризиків [225, 226]. Її доцільність обумовлюється комплексом макроекономічних, фінансових та інституційних факторів в інтересах зміцнення фінансового стану банківської установи [227].

Основним критерієм доцільності реструктуризації проблемних кредитів позичальників є рівень ризиків функціонування банківських установ (табл. 2.7). Аналіз динаміки економічних нормативів, встановлених НБУ, у цілому свідчить про стабільний фінансовий стан банківської установи та дотримання регуляторних вимог.

З початку 2026 року регулятивний капітал банківських установ (Н1) демонструє скорочення з 290745 тис. грн. до 288014 тис. грн., або на 2731 тис. грн., що свідчить про відносну стабільність ресурсної бази банку.

Таблиця 2.7 – Показники ризиків функціонування банківських установ на основі обов’язкових економічних нормативів

№ з/п	Норматив	Показник	Од. виміру	01.01.2026	01.02.2026	01.03.2026	01.04.2026	Абс. приріст
1	H1	Регулятивний капітал	млн. грн.	290745	287546	287010	288014	-2731
		Обов’язкові економічні нормативи						
2	H _{рк}	- достатності регулятивного капіталу (не менше 10%)	%	16,37	15,99	15,80	15,79	-0,58
3	H _{K1}	- достатності капіталу 1 рівня (не менше 7,5%)	%	16,08	15,70	15,50	15,50	-0,58
4	H _{OK1}	- достатності основного капіталу 1 рівня (не менше 5,625%)	%	16,07	15,69	15,50	15,49	-0,58
6	H7	- максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (не більше 25%)	%	16,29	16,36	16,14	16,55	0,26
7	H8	- великих кредитних ризиків (не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу)	%	88,69	85,98	98,04	90,62	1,93
8	H9	- максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов’язаними з банком особами (не більше 25%)	%	3,18	4,21	3,83	3,87	0,69
9	H11	- інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (не більше 15%)	%	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0
10	H12	- загальної суми інвестування (не більше 60%)	%	0,06	0,06	0,06	0,06	0
5	LR	Коефіцієнт левериджу (не менше 3%)	%	6,89	6,87	6,81	6,91	0,02

Джерело: розраховано за даними [123]

Норматив достатності регулятивного капіталу (НРК) знижується з 16,37% до 15,79%, але суттєво перевищує мінімально допустимий рівень (10%). Нормативи капіталу 1 рівня (НК1, НОК1) також демонструють незначне зниження, проте залишаються більш ніж удвічі вищими за нормативні значення. Банківська система України має високий рівень капіталізації і характеризується достатнім запасом фінансової стійкості навіть в умовах підвищених ризиків воєнного стану.

Низький рівень фінансового навантаження на банківську систему України та достатній рівень капітального покриття активів підтверджується коефіцієнтом левериджу (LR), який коливається в межах 6,81–6,91%, що суттєво перевищує нормативне значення ($\geq 3\%$).

Норматив ризиків на одного контрагента Н7 є відносно стабільним і коливається на рівні 16%, що нижче граничного значення (25%).

Норматив великих кредитних ризиків Н8 коливається в межах 85,98%–98,04% і значно менше встановленого обмеження 800%.

Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами Н9 значно менше 25% і знаходиться на низькому рівні близько 3–4%.

Оцінка зазначених вище нормативів свідчить, що кредитні ризики банківських установ є контрольованим, їх концентрація є помірною і відповідає принципам ризик-менеджменту банківських установ.

Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною окремою банківською установою Н11 дорівнює 0%, що з одного боку, свідчить про відсутність концентрації інвестиційного ризику, з іншого – про низьку інвестиційну активність банківської системи.

Норматив загальної суми інвестування Н12 становить 0,06%, що значно нижче за граничний рівень (60%). Банківські установи України проводять вкрай обережну інвестиційну політику, мінімізуючи ризики вкладень у цінні папери. Проте це не стимулює економічну ділову активність СГД.

Банківська система характеризується високим рівнем фінансової стійкості, достатньою капіталізацією та ефективною системою управління ризиками. Незначне зниження показників достатності капіталу банківських установ не має критичного характеру, оскільки суттєво не впливає на їх здатність виконувати зобов'язання перед клієнтами.

Виявлені тенденції демонструють незначне зниження нормативів капіталу, що потребує їх моніторингу; підтримки прийнятного рівня кредитних ризиків; забезпечення високого запасу фінансової міцності банківської установи на основі проведення збалансованої політики управління активами та зобов'язаннями.

Рекомендаціями щодо удосконалення кредитних ризиків є посилення контролю за динамікою власного та регулятивного капіталу; забезпечення та підтримка диверсифікації кредитного портфеля; розвиток ризик-орієнтованих підходів на основі індивідуалізації показників PD, LGD, стрес-тестування; оптимізація структури активів і кредитного портфеля з урахуванням воєнних ризиків.

На основі системи економічних нормативів, встановлених НБУ, запропоновано інтегральний показник фінансової стійкості банку як узагальнюючий індикатор, що віддзеркалює рівень надійності, капіталізації та ризиковості банківської установи.

Інтегральний показник фінансової стійкості банківської установи визначається як зважена сума нормованих нормативів:

$$I_{fs} = \sum_{i=1}^n w_i \cdot \frac{X_i}{X_i^{norm}}, \quad (2.1)$$

де:

X_i - фактичне значення нормативу;

X_i^{norm} - нормативне (граничне) значення;

w_i - ваговий коефіцієнт значущості показника;

I_{fs} - інтегральний показник фінансової стійкості.

Інтегральний показник фінансової стійкості банківської установи визначається як зважена сума нормованих нормативів, представлених у табл. 2.8.

Таблиця 2.8 – Вагові коефіцієнти інтегрального показника фінансової стійкості банківської установи

Група показників	Нормативи	Вага
Капітал	H1, НРК, НК1, НОК1	0,40
Лeverидж	LR	0,15
Кредитний ризик	H7, H8, H9	0,30
Інвестиційний ризик	H11, H12	0,15
Разом		1,0

Джерело: власна розробка

Обов'язкові економічні нормативи мають характер стимуляторів та дестимуляторів. Стимуляторами є показники H1, НРК, НК1, НОК1, LR. Зростання їх рівня є позитивною тенденцією, а нормування показників відбувається за формулою:

$$X_i/X_i^{norm}, \quad (2.2)$$

Дестимуляторами серед обов'язкових економічних нормативів є H7, H8, H9, H11, H12. Їх нормування відбувається за формулою:

$$X_i^{norm}/X_i, \quad (2.3)$$

Інтерпретацію результатів інтегрального показника фінансової стійкості банківської установи представлено у табл. 2.9.

Обов'язкові економічні нормативи банківських установ України перевищують мінімальні вимоги; нормативи кредитних ризиків та ризиків інвестування не перевищують граничні значення; а нормативи капіталу та лeverидж мають значний запас міцності.

Таблиця 2.9 - Інтерпретація результатів інтегрального показника фінансової стійкості банківської установи

Значення I_{fs}	Рівень фінансової стійкості
$I_{fs} \geq 1,5$	Високий
$1,0 \leq I_{fs} < 1,5$	Достатній
$0,7 \leq I_{fs} < 1,0$	Задовільний
$I_{fs} < 0,7$	Критичний

Джерело: власна розробка

Інтегральний показник фінансової стійкості банківських установ знаходиться на високому рівні ($I_{fs} > 1,5$), що свідчить про їх надійність, ефективне управління кредитними ризиками та достатній запас капіталу навіть в умовах економічної нестабільності.

Перевагами методики розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості банківської установи є комплексне охоплення ключових нормативів; можливість проведення порівняльної оцінки фінансової стійкості банківських установ; забезпечення адаптивності процесів управління кредитними ризиками до умов воєнного стану; інтеграція ризик-орієнтованого підходу у загальну систему кредитного банківського менеджменту.

В умовах економічної нестабільності та воєнного стану в Україні актуальність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ визначається зниженням доходів домогосподарств і СГД; зростанням рівня невиконання платіжних зобов'язань; погіршення податкової дисципліни [57, 62]; зменшенням ліквідності економічних суб'єктів. Фінансова реструктуризація проблемних кредитів дозволяє: запобігти масовим дефолтам позичальників; зменшити соціально-економічну напругу в суспільстві; підтримувати ділову активність в національній економіці.

З позиції ризик-менеджменту фінансова реструктуризація проблемних кредитів є інструментом управління кредитним ризиком; зниження частки проблемних кредитів (NPL); оптимізації структури кредитного портфеля, який забезпечує зниження втрат банку (*Expected Loss*), покращує якість активів, зберігає довгострокові відносини з клієнтами.

Фінансова реструктуризація займає важливе місце у системі превентивних заходів управління кредитними ризиками відповідно до підходів *Basel Committee on Banking Supervision*, банки повинні застосовувати. Інструменти фінансової реструктуризації забезпечуються вимогами НБУ щодо управління кредитними ризиками, наявністю заходів із добровільної фінансової реструктуризації; адаптацією до міжнародних стандартів обліку і фінансової звітності, зокрема МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» [150]. Фінансова реструктуризація проблемних кредитів є способом уникнення знецінення активів; за дотриманням певних умов дозволяє перевести кредити з категорії дефолтних до працюючих; знижує обсяг резервів під кредитні ризики.

Економічна доцільність фінансової реструктуризації для банківських установ порівняно з ліквідацією боргу пояснюється меншими втратами, ніж при списанні або стягненні через суд; зниженням витрат на судові процеси та стягнення. Оптимізація грошових потоків забезпечується відновленням регулярних платежів за операційною діяльністю та підтримкою ліквідності банківської установи [168]. Збереження клієнтської бази банківської установи збільшує її конкурентні позиції на ринку та формує довгострокові партнерські відносини.

Для клієнтів банківських установ фінансова реструктуризація означає зменшення фінансового навантаження; адаптацію графіка платежів із обслуговування кредитів до поточного рівня доходів; уникнення штрафів і пені за невиконання кредитних зобов'язань; формування і підтримка кредитної історії. У результаті стабілізується фінансовий стан домогосподарств і СГД, відновлюється їх платоспроможність [253, 258].

Мультиплікативний ефект фінансової реструктуризації проявляється на різних рівнях:

- на рівні банківської системи спостерігається зниження системного кредитного ризику та підвищується фінансова стійкість банківських установ;

- на рівні держави зменшується навантаження на фонд гарантування вкладів фізичних осіб; відбувається стабілізація фінансового сектору;
- на рівні економіки підтримується платоспроможний попит на кредитні послуги і стимулюється бізнес-активність.

У країнах ЄС реструктуризація кредитів використовується як інструмент управління проблемною кредитною заборгованістю; зниження NPL; забезпечення фінансової стабільності банківської системи; раннього виявлення фінансових труднощів позичальника; формування індивідуалізованого підходу до фінансової реструктуризації; використання стрес-тестування та скорингових моделей.

Основними науковими підходами, які визначають доцільність фінансової реструктуризації у рамках концепції ризик-орієнтованого управління кредитуванням є теорія фінансової стійкості банків; підходи Value-Based Management (VBM); моделі очікуваних кредитних втрат (ECL).

Отже, фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є економічно обґрунтованим, регуляторно підтриманим та стратегічно необхідним інструментом управління кредитними ризиками. Її застосування забезпечує зниження рівня проблемної заборгованості, підвищення якості кредитного портфеля, стабілізацію банківської системи та підтримку фінансової безпеки держави, особливо в умовах воєнного стану та економічної нестабільності.

На рис. 2.8 представлено доцільність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ.

Проблемна заборгованість є одним із найгостріших викликів для стабільності банківської системи України. Високий рівень непрацюючих кредитів (*NPL - non-performing loans*) знижує прибутковість банків, обмежує їх кредитну активність і перешкоджає ефективному відновленню економіки. Попри поступове зниження рівня *NPL*, частка проблемних кредитів у банківській системі залишається суттєвою, особливо у корпоративному секторі. Наслідки пандемії COVID-19, військова агресія РФ, знецінення

національної валюти зумовила суттєве зниження платоспроможності бізнесу й населення, що обумовлює своєчасність використання реструктуризаційних механізмів не тільки для зниження кредитних ризиків, але і для підтримки фінансової стійкості клієнтів банківських установ та відновлення їх кредитоспроможності.

Рис. 2.8. Доцільність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Джерело: власна розробка

Таким чином, актуальність управління проблемними кредитами у системі фінансової реструктуризації полягає у необхідності пошуку ефективних механізмів оздоровлення кредитних портфелів банків та підтримки платоспроможності позичальників в умовах економічної нестабільності.

Питання управління кредитним портфелем банківської установи, у т.ч. проблемною заборгованістю, пошуку шляхів зниження його ризиків і підвищення прибутковості знаходяться у полі уваги багатьох учених. Варцаба В. І. [49, 50],

Гаврилко Т.О., Скрипник К.О. [58] роблять акцент на якості кредитних портфелів та інших банківських продуктів, оскільки вона має значний вплив на ризики банківських установ та вартість чистих активів. У полі зору Козлової В.О., Сокольницького Ю. І., Петух А. С. [105], Мельник О. О. [148] знаходяться непрацюючі банківські кредити суб'єктів господарювання, діагностика їх ризиків, управління, розробка рекомендацій із урегулювання проблемної кредитної заборгованості. Проблемні кредити банків України у частині діагностики їх сучасного стану, обґрунтування напрямів зниження і розробки рекомендацій із управління є предметом дослідження Волкової Н. І., Віньгори Д. С. [55], Затворницького К. С. [85]. Погоджуємося з Рибак О. М., Пуськов Д. О. [212], що без ефективної реструктуризації боргів банки стикаються з проблемою зменшення кредитного портфеля, що уповільнює економічне відновлення країни. Увага Іващенко А. Г., Городецької Т. Б., Мелешкевич С. О. [88] сконцентрована на проблемах споживчого кредитування у комерційних банках України та його організаційно-економічному забезпеченні. Ільчук В., Шпомер Т. [89] справедливо наголошують, що вирішення проблем розвитку інституційної складової інфраструктурного забезпечення функціонування кредитного ринку України є запорукою зниження його ризиків.

У сучасних умовах фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів має ґрунтуватися на комплексному підході, який враховує інституціональні особливості банківського сектора. В Україні - це висока частка проблемних кредитів на балансах банківських установ, необхідність їх зниження, у т.ч. шляхом продажу, або передачі на баланс санаційних банків; суттєвий вплив воєнних і валютних ризиків; значна диференціація банків за розміром активів, кредитних портфелів та їх ризиків; потреба у активізації ролі банківської системи у стабілізації фінансової системи.

Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [180] визначає проблемними кредити,

за якими позичальники не виконують своїх зобов'язань щодо погашення основної суми боргу або відсотків у встановлені строки. Управління проблемними кредитами має надзвичайно важливе значення, оскільки їх накопичення свідчить про погіршення фінансового стану клієнтів-позичальників, неефективність механізмів ризик-менеджменту банківських установ, генерує макроекономічну нестабільність.

Поняття проблемних і непрацюючих кредитів не є синоніми, оскільки між ними існує суттєва різниця в їх економічному змісті, рівні ризику та підходах до обліку (табл. 2.10).

Таблиця 2.10 – Порівняльна оцінка понять проблемних і непрацюючих кредитів

Ознака	Проблемний кредит	Непрацюючий кредит (NPL)
Дефініція	кредити із підвищеним ризиком неповернення або часткового виконання зобов'язань позичальником	кредити з простроченням платежів більше 90 днів або з низькою ймовірністю їх повного погашення, навіть якщо строк прострочення ще не настав.
Характер погашення кредитної заборгованості	Нерегулярний, мають місце фінансові труднощі у погашенні	Має місце прострочка понад 90 днів з низькою імовірністю покращення платоспроможності
Рівень кредитного ризику	Помірний або високий	Дуже високий
Перспективи урегулювання кредитної заборгованості	Можливість відновлення обслуговування за кредитом	Низька ймовірність повного погашення кредиту
Мета дій банку у регулюванні проблемних кредитів	Раннє втручання: переговори, реструктуризація, зміна графіка платежів	Формування резервів, продаж боргу, списання або судове стягнення
Бухгалтерський статус кредиту	Кредит під ризиком, який приносить дохід	Кредит без генерації доходу, за яким банк припиняє нарахування відсотків
Імовірність результативності фінансової реструктуризації	Висока	Обмежена
Очікувані результати фінансової реструктуризації	Можливість відновлення обслуговування кредиту	Проведення санаційних заходів

Джерело: побудовано за даними [181, 182]

У міжнародній банківській практиці (згідно з рекомендаціями Базельського комітету з банківського нагляду та Європейського центрального банку, Міжнародного стандарту фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти») непрацюючими вважаються кредити, які мають прострочення платежів понад 90 днів, або не приносять доходу (банк визнає, що позичальник не зможе погасити борг без реалізації забезпечення). Проблемні кредити можуть бути ще не простроченими, але вже мають ознаки погіршення фінансового стану клієнта. У міжнародній практиці *NPL* - це офіційна категорія кредитів, які не генерують прибутку для банку. Причинами виникнення проблемних і непрацюючих кредитів є економічна нестабільність, інфляція, девальвація; зниження платоспроможності позичальників; неефективна оцінка кредитних ризиків банком; воєнні ризики, руйнування бізнесу або активів; недосконалість законодавства у сфері банкрутства та стягнення боргів.

Косова Т.Д., Курганський А.С. відзначають, що проблемні та непрацюючі кредити є ключовим індикатором фінансової стабільності банківського сектору [115, с. 24]. Їх надмірне зростання підриває ліквідність і прибутковість банків; знижує інвестиційну привабливість фінансового ринку; потребує активізації механізмів фінансової реструктуризації, рефінансування та оздоровлення кредитних портфелів.

Таким чином, проблемні кредити є ширшим поняттям, яке охоплює всі позики з підвищеним ризиком неповернення, тоді як непрацюючі кредити (*NPL*) - це вже конкретна, найбільш ризикова категорія таких позик, що не обслуговуються понад 90 днів і не генерують доходу. Управління цими кредитами, зокрема через механізми фінансової реструктуризації, є одним із головних завдань антикризової політики банківських установ і запорукою стійкості фінансової системи України.

Фінансова реструктуризація заборгованості - це процес перегляду умов кредитних зобов'язань, який передбачає зміну строків, графіків платежів, відсоткових ставок або структури боргу [204]. Її метою є забезпечення

відновлення платоспроможності позичальника, мінімізація втрат банку, запобігання перетворенню кредиту на безнадійний. Управління проблемними кредитами через фінансову реструктуризацію є альтернативою процедурі банкрутства та вигідним рішенням для обох сторін - і банку, і клієнта. Фінансова реструктуризація надає змогу зберегти клієнта як партнера банку, сприяє зниженню кредитних ризиків і підвищенню якості активів банків, дозволяє уникнути масових неплатежів і судових процедур, підтримує макроекономічну стабільність і відновлення фінансового ринку.

Основні рекомендації (принципи) Ради з фінансової стабільності (РФС) [211] визначають засади роботи банків державного сектору з непрацюючими кредитами (*NPL*) [184]. Відповідно до принципу прозорості і підзвітності банки державного сектору мають регулярно звітувати про прогрес у скороченні *NPL*-портфелів. У процесі реструктуризації кредитів вони мають забезпечити чіткість процедур, документування, щоб захистити інтереси держави як власника. Системний підхід до реструктуризації передбачає наявність методик, політик для реструктуризації - включно з продажем прав вимоги, конверсією боргу в капітал, позасудовим стягненням. Акцент робиться на те, щоби реструктуризація не була лише косметичною, а реально відновлювала платоспроможність. Відповідно до охорони інтересів держави-власника для банків державного сектору важливо, щоб рішення щодо *NPL* виходили не лише з інтересів клієнта чи банку, але й держави як власника. Банки мають визначити чіткі умови, коли реструктуризація доцільна, і коли краще переходити до реалізації активів / стягнення. Постановлено стратегічну мету щодо зниження частки непрацюючих кредитів у портфелях державних банків. Для цього можна використовувати всі доступні інструменти: списання, продаж, реструктуризація, забезпечення. Важливо діяти своєчасно - не допускати, щоби кредити переходили в категорію неподаткових або безнадійних без спроб реструктуризації. Рішення мають враховувати макроекономічний контекст, ризики здебільшого державного характеру. Покращення корпоративного управління та контролю ризиків має

передбачати посилення ролі незалежних рад управління у державних банках, підвищення якості корпоративного управління, фокусуватися на управлінні кредитними ризиками, оцінці забезпечення, моніторингу портфеля [179].

У межах гармонізації законодавства з ЄС Україна впроваджує Директиву ЄС 2021/2167 [7], ухвалену 24 листопада 2021 року, яка регулює управління непрацюючими позиками (*NPLs*) і роботу з борговими агентами (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 - Ключові положення Директиви ЄС 2021/2167

Положення	Зміст
Внесення змін до інших директив	Вносить корективи до Директиви 2008/48/ЄС (про споживче кредитування) та Директиви 2014/17/ЄС (про кредитування нерухомості).
Запровадження в країнах ЄС	Країни-члени ЄС мали ухвалити відповідні національні закони до грудня 2023 року.
Захист позичальників	Зобов'язує покупців та обслуговувачів кредитів діяти сумлінно, справедливо ставитися до позичальників, поважати їхню конфіденційність, не вдаватися до переслідувань чи надання неправдивої інформації. Права позичальника не мають погіршуватися внаслідок передачі його кредиту.
Захист прав споживачів	Спрямована на захист прав як кредиторів, так і боржників, забезпечуючи, щоб процес стягнення заборгованості був справедливим та прозорим.
Інформування	Встановлює вимоги щодо надання позичальникам чіткої інформації про передачу кредиту, дані нового кредитора та умови погашення заборгованості.
Ліцензування та нагляд	Вимагає від кредитно-сервісних служб отримання авторизації (ліцензії) та підпорядкування нагляду компетентних органів держав-членів, що забезпечує прозорість та надійність діяльності цих суб'єктів.
Регулювання кредитних служб	Встановлює вимоги до компаній, які займаються обслуговуванням кредитів, щоб вони могли ефективно та належним чином керувати кредитами від імені кредиторів.
Створення вторинного ринку	Встановлює єдині рамки для продажу <i>NPLs</i> на вторинному ринку, усуваючи перешкоди для транскордонних операцій.
Управління <i>NPLs</i>	Впроваджує загальні правила та вимоги для компаній, які купують непрацюючі кредити, включаючи інвесторів.

Джерело: побудована за даними [8,9]

Вона встановлює спільну європейську нормативну базу для кредитних служб та покупців кредитів (зокрема, *NPLs*). Встановлюючи загальні правила

для кредитно-сервісних служб та покупців кредитів, Директива сприяє розвитку вторинних ринків *NPLs* в Європейському Союзі, одночасно забезпечуючи захист прав позичальників.

Основна мета Директиви ЄС 2021/2167 – створити стандартизований підхід до управління та врегулювання заборгованості для забезпечення захисту прав кредиторів та боржників, а також підвищення прозорості на ринку кредитів. Вона вносить зміни до раніше чинних директив про споживче кредитування та кредитування нерухомості [205-209].

В частині управління непрацюючими кредитами Директива має на меті допомогти кредитним установам зменшити обсяги *NPLs* на своїх балансах, що зміцнює фінансову стабільність банківського сектору та стимулює подальше кредитування економіки. Україна працює над імплементацією цієї Директиви у своє національне законодавство в рамках курсу на європейську інтеграцію.

Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями [180] встановлює правила для банків щодо оцінювання кредитного ризику. У ньому, зокрема, встановлено критерії визнання дефолту, підходи до оцінки забезпечення, способи розрахунку величини кредитного ризику. У 2018 р. до Положення було внесено зміни, які передбачили, серед іншого, заохочення банкам активніше застосовувати реструктуризацію кредитної заборгованості відповідно до Закон України «Про фінансову реструктуризацію». Зокрема, відповідно до змін, банки отримали право не визнавати кредит у дефолті (тобто застосовувати менш жорсткі наслідки) у випадках, коли кредит було реструктуризовано відповідно до Закону «Про фінансову реструктуризацію». Положення містить ознаки дефолту та критерії, які банки мають враховувати за умови зміни умов кредитних договорів, реструктуризації тощо.

У 2025 р. році НБУ відновив (після тимчасових послаблень) норми Положення про реструктуризацію, відповідно до яких реструктуризаційні договори знову враховуються в оцінці дефолту з 1 жовтня 2025 року. Реструктуризація кредиту у формі зміни умов, графіка, термінів погашення

суттєво впливає на класифікацію кредиту як дефолтного. Тому управління ризиком управління кредитного портфеля має здійснюватися таким чином, щоби заходи з фінансової реструктуризації мають бути реалізовані до того, як кредит перейде в категорію NPL. Реструктуризація є не просто формою порятунку клієнтів від дефолту, але і дозволяють уникнути негативного впливу на банківську оцінку ризику.

Висновки до розділу 2

1. Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів, як комплексний процес, передбачає оцінку ризиків кредитного портфеля банківських установ, має базуватися на міжнародних стандартах ведення банківської справи та фінансової звітності, враховувати специфіку національної економіки, поєднувати кількісні та якісні методи аналізу. Ефективність кредитної політики банківських установ визначає якість їх кредитного портфеля, рівень фінансової стійкості та здатність протистояти кризовим явищам.

2. Виявлено закономірності руху величини загального кредитного портфеля банківської системи та непрацюючих кредитів (у абсолютному вимірі та питомій вазі) на часовому періоді 01.01.2018-01.10.2025, удосконаленні управління кредитною заборгованістю клієнтів банківських установ на основі фінансової реструктуризації у розрізі окремих сегментів позичальників із акцентом на корпоративні підприємства та фізичних осіб.

3. Встановлено приріст кредитного портфеля банківських установ на третину переважно за рахунок кредитів фізичних і юридичних осіб. При цьому відбулося скорочення обсягів непрацюючих кредитів, абсолютна сума їх скорочення у корпоративному секторі перевищила відповідний показник у сегменті кредитування фізичних осіб. Різностямована динаміка загального кредитного портфеля і непрацюючих кредитів привела до суттєвого скорочення питомої ваги непрацюючих кредитів – по корпоративному

портфелю із 56,03% до 32,47%, по роздрібному портфелю – із 53,51% до 12,79%, при загальній динаміці по портфелю 54,54%-25,04%.

4. Обсяг і рівень NPL є індикатором стану кредитного ринку, його скорочення свідчить про підвищення якості ризик-менеджменту банківських установ та ефективності грошово-кредитної політики НБУ у сфері забезпечення фінансової стабільності. Механізми фінансової реструктуризації кредитної заборгованості дозволяють досягти суттєвого зниження рівня *NPL*. Їх ефективна реалізація дозволяє банківським установам відновлювати платоспроможність позичальників, зменшувати потребу у створенні резервів під кредитні збитки, підвищувати стійкість банківської системи загалом.

5. За показником середньої питомої ваги NPL по банківській системі проведено рейтингування рівнів ризику кредитного ризику за групами позичальників - найнижчий рівень мають портфелі кредитів фізичних осіб (майже вдвічі). Попри позитивну динаміку, частка NPL залишається суттєвою і значно вищою за середні показники у кредитуванні корпоративних клієнтів. За організаційно-правовою формою найнижчий рівень NPL мають банківські установи з міжнародним капіталом (у 3,4 рази менше за середній) і приватним капіталом (у 2,7 рази менший). Найвищий рівень NPL мають державні банки, проте його зниження свідчить про їх поступове оздоровлення на основі використання механізмів фінансової реструктуризації. Збереження високої частки NPL порівняно з середнім рівнем і приватним сектором потребує подальшої реалізації стратегій скорочення NPL як одного з пріоритетів державної політики у сфері забезпечення фінансової стабільності.

7. Реалізація механізмів реструктуризації дозволяє відновити обслуговування кредитної заборгованості, уникнути примусового стягнення активів, забезпечити стабільність банківського капіталу та сприяти відновленню економічної активності підприємств-позичальників. Їх подальше вдосконалення є необхідною передумовою для забезпечення фінансової стабільності, підвищення кредитної активності банків та підтримки економічного зростання.

8. Проведено характеристику класів клієнтів банківських установ - позичальників юридичних осіб. Питома вага непрацюючих кредитів юридичним особам у цілому по системі станом на 01.01.2026 становила 16,82%, частка кредитного ризику за ними – 80,73%. У переважній кількості банківських установ України (37) частка непрацюючих кредитів не перевищує 25%, на інтервали 25-50%, 50-75% приходить по 4 банківські установи, на інтервал 75-100% - 3 банківські установи. Надзвичайно високий рівень резервів за проблемною кредитною заборгованістю клієнтів банківських установ (вище 80%) мають 19 із них. В інтервалі 54-81% знаходиться 11 банківських установ, в інтервалі 27-54% - 12 банківських установ. У решті банківських установ (6) зазначений рівень менше 27%. У структурі кредитного портфеля клієнтів банківських установ превалюють кредити 3 класу (17,73%), 2 класу – 16,23%, 4 класу – 14,08%, 1 класу – 13,45%. Загалом по банківській системі України рівень NPL перевищує оптимальні значення (5–10%), що віддзеркалює підвищений кредитний ризик, характерний для умов воєнного стану.

9. За результатом проведеного аналізу диференційовано банківські установи за рівнем фінансової стійкості. Високу стійкість з рівнем NPL < 5% та $I_{fs} \geq 1,5$ мають : АТ «СІТІБАНК» (0,00%), АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» (1,02%), АТ АКБ «Львів» (2,40%) , АТ «ПУМБ» (3,71%). Середню фінансову стійкість з рівнем NPL 5-20% та I_{fs} на рівні 1,0-1,5 мають : АТ КБ «ПриватБанк» (19,49%), АТ «Укргазбанк» (23,38%), АТ «ТАС-Комбанк» (16,48%). Низьку фінансову стійкість з рівнем NPL > 30% та $I_{fs} < 1,0$ мають АТ «Ощадбанк» (32,81%), АТ «Укрексімбанк» (30,13%), АТ «Банк Альянс» (56,35%) , АКБ «Індустріалбанк» (77,52%). Проведено кластеризацію банківських установ України за критерієм рівня кредитного ризику. Загальна оцінка кредитних ризиків банківської системи дозволила встановити, що близько 25% банківських установ України мають високу фінансову стійкість, близько 40% є стабільними, 15% - ризиковими, 20% - проблемними.

Вітчизняна банківська система характеризується високою диференціацією фінансової стійкості,

10. Аналіз динаміки економічних нормативів, встановлених НБУ, у цілому свідчить про стабільний фінансовий стан банківської установи та дотримання регуляторних вимог. З початку 2026 року регулятивний капітал банківських установ (Н1) демонструє скорочення з 290745 тис. грн. до 288014 тис. грн., або на 2731 тис. грн., що свідчить про відносну стабільність ресурсної бази банку. Норматив достатності регулятивного капіталу (НРК) знижується з 16,37% до 15,79%, але суттєво перевищує мінімально допустимий рівень (10%). Нормативи капіталу 1 рівня (НК1, НОК1) також демонструють незначне зниження, проте залишаються більш ніж удвічі вищими за нормативні значення. Банківська система України має високий рівень капіталізації і характеризується достатнім запасом фінансової стійкості навіть в умовах підвищених ризиків воєнного стану.

11. Низький рівень фінансового навантаження на банківську систему України та достатній рівень капітального покриття активів підтверджується коефіцієнтом левериджу (LR), який коливається в межах 6,81–6,91%, що суттєво перевищує нормативне значення ($\geq 3\%$). Норматив ризиків на одного контрагента Н7 є відносно стабільним і коливається на рівні 16%, що нижче граничного значення (25%). Норматив великих кредитних ризиків Н8 коливається в межах 85,98%–98,04% і значно менше встановленого обмеження 800%. Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами Н9 значно менше 25% і знаходиться на низькому рівні близько 3–4%. Оцінка зазначених вище нормативів свідчить, що кредитні ризики банківських установ є контрольованим, їх концентрація є помірною і відповідає принципам ризик-менеджменту банківських установ.

12. Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною окремою банківською установою Н11 дорівнює 0%, що з одного боку, свідчить про відсутність концентрації інвестиційного ризику, з іншого – про низьку

інвестиційну активність банківської системи. Норматив загальної суми інвестування Н12 становить 0,06%, що значно нижче за граничний рівень (60%). Банківські установи України проводять вкрай обережну інвестиційну політику, мінімізуючи ризики вкладень у цінні папери. Проте це не стимулює економічну ділову активність СГД. Банківська система характеризується високим рівнем фінансової стійкості, достатньою капіталізацією та ефективною системою управління ризиками. Незначне зниження показників достатності капіталу банківських установ суттєво не впливає на їх здатність виконувати зобов'язання перед клієнтами, тому не має критичного характеру,

13. Стабільний фінансовий стан банківських установ підтверджується динамікою нормативів НБУ, попри незначне зниження регулятивного капіталу та показників достатності капіталу. Значення обов'язкових економічних нормативів значно перевищують встановлені рівні, що підтверджує високий рівень капіталізації та стійкість банківської системи навіть в умовах воєнних ризиків. Вона характеризується низьким фінансовим навантаженням і достатнім капітальним покриттям активів. Показники левериджу та кредитних ризиків перебувають у межах нормативів, що свідчить про їх контрольований рівень і помірну концентрацію ризиків.

РОЗДІЛ 3

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ФІНАНСОВОЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ КРЕДИТНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ КЛІЄНТІВ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

3.1. Ризик-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Ризик-орієнтований підхід є системою управління процесом реструктуризації проблемної кредитної заборгованості, який базується на ідентифікації, оцінці, моніторингу та мінімізації кредитного ризику з урахуванням індивідуального ризик-профілю позичальника. Метою зазначеного підходу є: мінімізація кредитного ризику банківської установи; оптимізація структури її кредитного портфеля; підвищення ефективності рішень щодо фінансової реструктуризації; забезпечення довгострокової фінансової стійкості банківської установи [108].

В основі ризик-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ покладено концепцію ризик-орієнтованого нагляду, модель очікуваних кредитних збитків на основі МСФЗ 9, рекомендації міжнародного Базельського комітету, принципи ризик-менеджменту банківської діяльності;

Ключовими принципами ризик-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є: ризик - пріоретизація на основі концентрації уваги на найбільш ризикових кредитах; диференціація - шляхом використання різних механізмів фінансової реструктуризації для різних груп позичальників; проведення кількісної оцінки ризику на основі використання PD, LGD, EAD; превентивність, яка орієнтована на раннє реагування щодо фактів погіршення якості кредиту;

безперервний моніторинг передбачає контроль фінансового стану позичальника після завершення процедур фінансової реструктуризації.

Ключовими принципами ризик-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є: ризик-пріоритизація, диференціація, кількісна оцінка ризику, превентивність, безперервний моніторинг.

Ризик-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ має таку структуру:

1. Ідентифікація ризиків на основі аналізу кредитного портфеля; виявлення проблемних кредитів; визначення факторів ризику.
2. Оцінка ризиків на основі розрахунку показників PD, LGD, EAD, сегментації позичальників за рівнем кредитного ризику.
3. Вибір механізму фінансової реструктуризації залежить від рівня ризику. Низький ризик передбачає м'які інструменти, зокрема у формі пролонгації; середній ризик потребує прийняття комбінованих рішень; високий ризик вимагає вжиття жорстких заходів у формі часткового списання проблемної кредитної заборгованості, рефінансування проблемних кредитів.
4. Реалізація процесів фінансової реструктуризації проблемних кредитів банківських установ передбачає узгодження умов між банківськими установами та клієнтами, їх відповідне юридичне оформлення та внесення змін до кредитних договорів.
5. Моніторинг і контроль процесів фінансової реструктуризації проблемних кредитів банківських установ ґрунтується на оцінці динаміки PD, LGD, NPL; коригуванні кредитних умов; стрес-тестуванні.

Ризик-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ має таку структуру: ідентифікація кредитних ризиків, їх оцінка, вибір механізму реструктуризації, його реалізація, моніторинг і контроль результатів.

Модель прийняття рішень щодо проведення фінансової реструктуризації базується на оцінці кредитного ризику до реструктуризації;

виборі оптимальних інструментів; оцінці ефективності процесів після реструктуризації.

Інструменти ризик-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ представлені у табл. 3.1.

Таблиця 3.1 - Інструменти ризик-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Рівень ризику	Інструменти	Очікуваний ефект
Низький	Пролонгація термінів погашення кредитів, зміна їх графіків	Зниження відношення боргу до доходу
Середній	Рефінансування проблемних кредитів, зниження процентних ставок за ними	Зменшення імовірності дефолту позичальника
Високий	Часткове списання проблемної кредитної заборгованості, консолідація боргів	Зниження рівня втрат при дефолті та рівня непрацюючих кредитів

Джерело: власна розробка

В умовах воєнного стану інструменти ризик-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ мають певні особливості. Вони пов'язані з різким зростанням PD через втрату чи скорочення доходів позичальника; підвищенням LGD через зростання ймовірності втрати або пошкодження застави. Проведення стрес-тестування кредитного портфеля дозволить адаптувати моделі оцінки кредитного ризику до форс-мажорних факторів, а також посилити роль НБУ у процесах фінансової реструктуризації.

Ризик-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ дозволяє підвищити точність прийняття кредитних рішень. Його перевагами є зниження частки непрацюючих кредитів; оптимізація резервів на можливі кредитні втрати; відповідність міжнародним стандартам фінансової звітності; ефективне управління кредитним портфелем банківських установ. Ризик-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості є системою

управління, яка інтегрує кількісну оцінку кредитного ризику з механізмами адаптації кредитних умов. Він дозволяє підвищити ефективність банківської діяльності та фінансову стійкість позичальників в умовах нестабільності.

Ризик-орієнтований підхід в кредитування реалізують як банківські, так і небанківські фінансово-кредитні установи.

Функціонування НФКУ в Україні в умовах воєнного стану характеризується адаптацією до нових викликів, посиленням регулюванням з боку НБУ та зміною попиту на їхні послуги. Озерчук О. В., Клименко К. В. [160, с. 80] відзначають, що особливості діяльності зазначених інституцій полягають у значній невизначеності, виникненні нових факторів ризику та адаптації до регуляторних вимог НБУ. На думку Пріхно І. М., Частоколенко І. П. [173, с. 123] банківське кредитування бізнесу в Україні в умовах воєнного стану характеризується поєднанням значних ризиків та активної державної підтримки. Вона спрямована на підтримку критичних галузей національної економіки та їх відновлення.

Воєнний стан суттєво вплинув на кредитний портфель українських банків, спричинив значні зміни в його обсязі, структурі та якості. На підставі узагальнення і критичної оцінки показників кредитного стану Дробязко А. О., Камінська О. С., Борщук О. С. [75, 76, 77] довели, що виділені ними зміни стали наслідком підвищених ризиків, макроекономічної нестабільності та адаптації банківської системи до нових умов функціонування. Аналіз ризику кредитного портфеля банків України в умовах воєнного стану, проведений Андрущак Є. М., Дропа Я. Б., Остасюк Т. О. [30, 31], засвідчив його високу вразливість. Це вимагає від банківських установ та НБУ постійної адаптації та впровадження спеціальних заходів.

Основні проблеми активізації банківського кредитування реального сектору економіки в умовах воєнного стану включають високі ризики, пов'язані з війною та зниженням платоспроможності бізнесу, попри державну підтримку через програми пільгового кредитування. Дзюблюк О. [72, с. 19] акцентує увагу на труднощі з оцінкою заставного майна та бюрократичні

перепони. Зростання інфляції має багатогранний і переважно негативний вплив на процес кредитування в Україні. В умовах воєнного стану причиною її виникнення є порушення рівноваги на грошово-кредитному ринку. Погоджуємося з Боднар О. А., Снідко Є. А. [44, с. 7], що інфляція створює додаткові ризики та ускладнює доступ бізнесу та населення до фінансових ресурсів. Воєнний стан справив руйнівний, але неоднозначний вплив на кредитний ринок України. Загальна оцінка впливу включає різке зростання ризиків, зміну державного регулювання та трансформацію попиту й пропозиції кредитних коштів [18, 41]. Блащук-Дев'яткіна Н. З., Біда М. С. [42, с. 180] звертають увагу на виникнення значних проблем і необхідності адаптації до виникнення нових механізмів підтримки банківських установ і позичальників.

Оцінюючи проблеми функціонування сегменту корпоративного кредитування, Павелко О. В., Мазурець А. І. [162, с. 217;] відзначають його критично важливу роль для підтримки економіки в умовах значних викликів воєнного стану. Після різкого падіння обсягів банківського споживчого кредитування на початку повномасштабного вторгнення у сучасний за активної участі держави формується тенденція до його поступового відновлення. Проте, як зазначають Деркач Ю. Б., Заєць Д. В. [71, с. 51], кредитування населення залишається під впливом значних ризиків та невизначеності.

Механізми реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ стають критично важливими в умовах воєнного стану. По-перше, вони допомагають боржникам уникнути дефолтів чи масового невиконання зобов'язань. По-друге, механізми фінансової реструктуризації запобігають накопиченню токсичних активів на балансах банківських установ та підтримують платоспроможність їх клієнтів. По-третє, держава і НБУ підтримують баланс між учасниками кредитних відносин в поточних екстремальних умовах для забезпечення фінансової стійкості банківських установ і боржників.

Через зростання невизначеності зовнішнього середовища, збільшення ризиків, зменшення ліквідності позичальників традиційні моделі фінансової реструктуризації кредитної заборгованості не працюють в умовах воєнного стану. Процедури визначення кредитного ризику в умовах воєнного стану принципово відрізняються від стандартних процедур мирного часу. На думку Стешенко О. Д., Іваник І. М. [235, с. 25] банківським установам доводиться впроваджувати гнучкі підходи до реструктуризації у формі відстрочки платежів, пролонгації договорів, корекції процентних ставок та графіків погашення.

НБУ в умовах воєнного стану прийняв ряд нормативних актів, спрямованих на підтримку стабільності банківської системи та мінімізацію кредитних втрат банківських установ від неплатоспроможності позичальників. Найбільш значними є Постанова Правління НБУ від 24 лютого 2022 року № 18 “Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану” [197]. Постанова Правління НБУ «Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп» від 25.02.2022 № 23 [176] була прийнята у перші дні повномасштабного вторгнення рф у нашу країну з метою підтримки економічної діяльності в умовах війни, надання банкам гнучкості у роботі з кредитами та активами для уникнення масового дефолту позичальників і підтримки кредитних операцій. Зазначеною Постановою затверджено Правила роботи банків у зв’язку з введенням в Україні воєнного стану, які визначають особливий порядок застосування банками України вимог нормативних актів НБУ під час воєнного стану з метою зменшення адміністративного та регуляторного тиску на банки й створення умов для підтримки платоспроможності клієнтів. Акцент робиться на Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями від 30.06.2016 № 351 [180].

Постанова № 23 фактично вводила “воєнний режим регулювання банків”, який дозволяв їм тимчасово відходити від частини стандартних правил для підтримки бізнесу і населення. Банки отримали можливість

видавати кредит без повного дотримання звичайних процедур ризик-менеджменту, якщо він йде на підтримку критично важливого бізнесу (енергетика, виробництво, медицина тощо), або забезпечений нестандартними активами (обладнання, техніка). За кредитами на придбання обладнання/устаткування банки отримали право у якості забезпечення приймати право довірчої власності на обладнання (коефіцієнт ліквідності 0,9); заставу обладнання (коефіцієнт ліквідності 0,75). Це позитивно вплинуло на забезпечення зворотності кредиту, оскільки у разі його неповернення банк мав змогу реалізувати активи з більш гнучкими умовами оцінки застави. Банки отримали право застосовувати довгострокову реструктуризацію без передачі боржників до підрозділу непрацюючих активів (НПА) з 24.02.2022 до 31.12.2025. Це дозволило не маркувати боржника як проблемного, якщо затримки його платежів в обслуговування кредитів обумовлені війною, а не фінансовою неспроможністю, що виникла з фінансово-господарської діяльності. Передбачалось, що на час воєнного стану та обмежений післявоєнний період не будуть застосовуватися деякі формальні вимоги щодо стандартної процедури оцінки ризику кредиту у частині використання даних Кредитного реєстру НБУ [175, 183].

У період воєнного стану та протягом 30 днів після його припинення банкам було дозволено змінювати місцезнаходження відокремлених підрозділів без дотримання п. 441 Положення про ліцензування банків від 22.12.2018 № 149, а також тимчасово призупиняти діяльність відокремлених підрозділів на територіях активних бойових дій або тимчасово окупованих, без дотримання п. 442. Зазначена норма забезпечує гнучкість у функціонуванні банківських підрозділів у зоні бойових дій та на тимчасово окупованих територіях.

Регулятор рекомендував фінансовим установам активно пропонувати клієнтам-фізичним особам реструктуризацію заборгованості за споживчими кредитами або кредитні канікули. Така практика підкреслює, що реструктуризація - це інструмент не лише банківської політики, але й частина

державно-регуляторного реагування на кризу. Прийняття Постанови № 23 мало значний практичний ефект, оскільки його положення забезпечили гнучкість у кредитуванні і банки отримали можливість підтримувати бізнес, що постраждав від війни, без формальних обмежень. Мінімізація кредитних втрат була забезпечена тим, що не всі прострочки кредитів автоматично вважалися дефолтами і відносилися на збитки банків. Завдяки праву на гнучке забезпечення і відстрочення дій щодо проблемних активів банкам удалося зберегти ліквідність. Протягом 2023-2025 років по мірі стабілізації ситуації на банківському ринку НБУ поступово нормалізує регуляторну політику, повертаючись до стандартних вимог оцінки кредитного ризику після періоду тимчасових воєнних послаблень. Правила роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану неодноразово оновлювалися.

Продовження дії воєнних послаблень для банків з боку НБУ стосуються: механізмів оцінки стійкості та виконання планів відновлення діяльності; гнучкості у визнанні дефолтів позичальників та застосуванні положень щодо кредитного ризику; особливого порядку врахування забезпечення за кредитами під час обмеженого доступу до державних реєстрів [114, с. 91; 116]. Обмеження розподілу капіталу та виплати дивідендів забезпечують збереження капіталізації банків. Положення щодо резервування коштів, вилучених унаслідок санкцій та конфіскацій активів резидентів рф формує одне із джерел проведення фінансової реструктуризації зобов'язань банківських установ. Вона здатна забезпечити безперервність роботи в умовах енергетичних ризиків - від резервних джерел живлення до інформування про "чергові відділення". НБУ введено тимчасове послаблення кадрових та ліцензійних вимог для працівників банків, призваних до лав ЗСУ. Викладені вище положення створюють регуляторне підґрунтя для реструктуризації кредитів у період воєнного стану: банки отримують можливість тимчасово не визнавати дефолт боржників, чиї фінансові труднощі спричинені збройною агресією рф, а також здійснювати оцінку кредитного ризику з урахуванням прогнозних показників відновлення діяльності позичальників.

Гнучкість системи оцінки кредитних ризиків забезпечують Правила роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану. Вони підтримують реструктуризацію боргів без штучного визнання дефолтів, зберігають стабільність банківського капіталу в умовах війни, адаптують вимоги НБУ до фактичних обмежень, пов'язаних із наявністю тимчасово окупованих територій, збоїв в реєстрах тощо. Зміни до Правил (редакції 2023-2025 рр.) сформували нову регуляторну парадигму, орієнтовану на стійкість і поступовий перехід до нормального режиму оцінки кредитного ризику (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 - Ключові зміни до Правил роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану

№ з/п	Зміна	Зміст	Значення
1	2	3	4
1	Введення поняття спеціального режиму	Визначення класу боржників без використання інформації з Кредитного реєстру НБУ	Збереження гнучкості оцінки кредитних ризиків у разі втрати документів, переміщення бізнесу тощо
2	Заморожування строків перевірок заставного майна	Моніторинг на періодичні перевірки майна, розташованого на тимчасово окупованих територіях та на територіях, де тривають бойові дії	Поновлення строків перевірки заставного майна відбудеться після деокупації територій з відстрочкою у 91 день.
3	Пільговий підхід до реструктуризації кредитної заборгованості	Обмеження переліку ознак, які використовують банки при присвоєнні боржнику класу з високим кредитним ризиком	Збереження боржнику присвоєного класу ризику, навіть за умови зміни його можливостей погашення кредиту через втрату активів і доходів унаслідок бойових дій і окупації
4	Уточнення ознак дефолту позичальника	Визначено перелік обставин, що свідчать про дефолт позичальника	Можливість об'єктивного визначення банками дефолтів, викликаних війною, і формування резервів на можливі втрати за кредитами
5	Збереження довоєнного міжнародного кредитного рейтингу України	Можливість використання банками під час розрахунку кредитного ризику позичальника довоєнного рейтингу України	Упередження негативного впливу зниження суверенного рейтингу на зростання розміру резервів на можливі втрати за кредитами у період воєнного стану

Закінчення табл. 3.2

1	2	3	4
6	Оцінка вартості забезпечення кредитів	Право банків використовувати оціночні судження при визначенні вартості активів та заставного майна	Спрощення роботи з оцінки майна в умовах, коли його фізичний огляд є обмеженим через ризики безпеки працівників
7	Спрощений підхід до визначення кредитного ризику	Можливість використання спрощеного підходу для невеликих сум кредитної експозиції	Можливість оптимізації розрахунків для уникнення надмірного адміністративного навантаження на позичальників і працівників банку

Джерело: побудовано за даними [181, 182]

НБУ фактично запровадив гібридний режим регулювання, поєднуючи вимоги пруденційного нагляду з антикризовими послабленнями для збереження ліквідності та кредитної активності банків. Одним із ключових елементів регулювання процесів реструктуризації є оновлений підхід НБУ до оцінки фінансового стану боржників – юридичних осіб, визначений у п. 2.11 Правил, який деталізував порядок розрахунку фінансового результату від операційної діяльності до відрахування амортизації (аналог показника *EBITDA*) та обсягу фінансових витрат боржника, який використовується для визначення співвідношення “прибуток / фінансові витрати” - ключового показника здатності обслуговувати борг (*DSCR, debt service coverage ratio*).

Факторами, які можуть призвести до дефолту позичальника в умовах воєнного стану є: знищення активів, втрата ринків збуту готової продукції, товарів, робіт, послуг, об’єктивна неможливість обслуговувати основну суму кредитного боргу і погашати відсотки тощо. Під невеликою сумою кредитної експозиції розуміють таку, що $\leq 0,2\%$ капіталу 1 рівня банку.

З початку 2024 року банківські установи мали впровадити стандартизований підхід до розрахунку операційного фінансового результату (*EBITDA*) не на основі прогнозних оцінок, а на базі реальної квартальної/річної звітності клієнтів, Відповідно до Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах від 11.06.2018 №64 [190] та Положення про організацію процесу

управління проблемними активами в банках України від 18.07.2019 № 97 [196]. Показник *EBITDA* має використовуватися банківськими установами для кредитів, стосовно яких здійснюється кредитний огляд.

Якщо коефіцієнт покриття боргу (*Debt Service Coverage Ratio*) $DSCR \geq 1$, банківська установа має право припинити визнання дефолту боржника, навіть якщо він зафіксований раніше. Зазначений антикризовий інструмент дозволяє банкам переглянути статус позичальника після покращення його операційної діяльності.

Зазначені норми демонструють прагнення НБУ балансувати між ризик-контролем і підтримкою економічної активності. Введення вимоги використовувати звітність за 2023 рік як базову для розрахунків забезпечує уніфікацію підходів до оцінки платоспроможності, прозорість для нагляду НБУ, кращу прогнозованість результатів реструктуризації. Водночас можливість враховувати фактичні або прогнозні показники у разі пошкодження активів у зонах бойових надає банкам гнучкість і соціальну чутливість у роботі з клієнтами. На нормативному рівні банки отримали можливість ухвалювати рішення про припинення визнання дефолту боржника, якщо одночасно виконуються умови, визначені у п. 167 розділу XVIII Положення №351. Таким чином, відбулося фактичне узгодження воєнних “пілг” із базовими пруденційними вимогами: банк має переконатися у відновленні платоспроможності боржника, що підтверджується фінансовими показниками (зокрема, $DSCR \geq 1$). Зазначені зміни дозволяють “реабілітувати” позичальників, чий дефолт настав через тимчасові воєнні фактори, вони підвищують гнучкість реструктуризацій, надаючи можливість банкам не накопичувати “мертвих” дефолтів у балансі, зменшувати обсяг сформованих резервів і покращувати адекватність капіталу банків.

До 31.10.2023 банки були зобов’язані оновити власні положення щодо управління кредитним ризиком і актуалізувати внутрішньобанківські положення. Йдеться, зокрема, про визначення критеріїв “значного пошкодження” активів позичальника і оцінки спроможності обслуговувати

борг, підходів до оцінки суттєвості зменшення доходів, правил визначення достатності даних від боржника. Зазначені норми стимулювали банки перейти від “паперової” до аналітично обґрунтованої системи суджень (*judgement-based risk assessment*). Вперше у практиці українського банківського нагляду судження банку стало нормативно визнаним інструментом оцінки кредитного ризику. Такі зміни відповідають рекомендаціям Базельського комітету з банківського нагляду (*Basel III, Pillar 2*).

У 2024 році у Правила було внесено норми, які дозволяли банкам не враховувати низку вимог Положення №351 при розрахунку кредитного ризику за кредитами, наданими позичальникам, майно яких знищене або пошкоджене внаслідок російської агресії відповідно до Закону України від 01.12.2022 №2823-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України щодо підтримки позичальників, майно яких було знищено або зазнало пошкоджень внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» [107, 109]. Пільговий режим діє на час воєнного стану + 90 днів після його завершення. Зазначена норма є фактично державною підтримкою позичальників, оскільки банки можуть утриматися від зниження класу боржника навіть після визнання дефолту, якщо причини - збройна агресія рф. Вона також забезпечує соціальну стабільність та запобігає “ланцюговим” дефолтам у регіонах, що постраждали від бойових дій. Банки можуть протягом воєнного стану + 365 днів після його завершення не враховувати факт дефолту за кредитом, який підпадає під положення Закону №2823-IX, при коригуванні (пониженні) класу боржника за іншими активами у багатофакторній оцінці. Зазначена норма фактично продовжує політику тимчасового ігнорування дефолтів, викликаних війною, унеможливорює створення каскадного зниження кредитних класів у портфелі банку, що важливо для стабільності капіталу і ліквідності. Це забезпечує збереження кредитного класу боржника за іншими активами, навіть якщо окремі кредити були визнані проблемними через воєнні обставини.

Спеціальні умови для проєктного фінансування, передбачені п. 2.15 Правил, містять низку важливих винятків для банків, які фінансують інфраструктурні, енергетичні та інвестиційні проєкти. До них не застосовуються обмеження щодо пропорції внесків ініціатора проєкту (пп.15-2 п.5 розд. I Положення №351), якщо ці кошти не кредитного походження. Під час визначення питомої ваги доходу від проєкту допускається мінімум 80% від загального доходу протягом усіх етапів реалізації. Можна не застосовувати норму про обов'язкове забезпечення корпоративних прав, якщо кредит покритий безумовними гарантіями держави, міжнародних організацій або Фонду розвитку підприємництва. Для гарантій державних фондів встановлено коефіцієнт ліквідності "1", тобто вони прирівнюються до грошового забезпечення. Банк має право застосовувати багатофакторну модель оцінки кредитного ризику на всіх етапах реалізації проєкту. Зазначена норма стимулює відновлення проєктного фінансування, зокрема у сфері відбудови критичної інфраструктури; підвищує привабливість державно-гарантованих проєктів. Вона узгоджується із загальною стратегією післявоєнного відновлення економіки, визначеної НБУ та Міністерством економіки, довкілля та сільського господарства України. Банки мають право протягом воєнного стану + 365 днів після його завершення при розрахунку кредитного ризику за кредитами, виданими після 01.06.2024 на придбання обладнання / устаткування для енергетики та розподіленої генерації, застосовувати підвищені коефіцієнти ліквідності при врахуванні вартості забезпечення (право довірчої власності - 0,9, застава - 0,75). Це стимулює інвестиції в критичну енергетичну інфраструктуру та відновлювану енергетику.

Положення № 97 також містить ряд норм, пов'язаних із воєнним станом. У перехідному періоді 24.02.2022-30.01.2026 Банки не застосовують його вимоги щодо використання даних з Кредитного реєстру НБУ. Банки мають право застосовувати довгострокову реструктуризацію до боржників/контрагентів, які відповідають критеріям п.2 Правил, без передачі заборгованості у підрозділ роботи з НПА. Практичне значення цієї норми

полягає у зменшенні тиску на банки та дозволяє гнучкіше реструктуризувати кредити у воєнний та післявоєнний період. Актуалізація стратегії управління проблемними активами та оперативного плану до 31.12.2025, розробка прогнозів на 2026 рік забезпечує системний підхід до управління проблемними кредитами з урахуванням воєнних та післявоєнних умов. Банки визначають цільовий рівень непрацюючих активів на основі власного судження. З 31.10.2023 і до 90 днів після завершення воєнного стану вони враховують ознаки дефолту (п.2.9 Правил) при визначенні непрацюючих активів, якщо банк не довів, що немає потреби вжити заходів НПА; потенційно проблемних активів, якщо банк довів, що немає потреби вжити заходів НПА. Зазначені норми адаптують підхід до визначення проблемних активів до воєнних реалій, дозволяючи застосовувати судження банку. Ознаки дефолту використовуються при визначенні переліку індикаторів раннього попередження (п.70.8), а також права банку не здійснювати супроводження боржника НПА (п.85.1), що забезпечує гнучкість у моніторинзі та супроводі проблемних активів у період війни.

Оцінювання ризиків банківської системи України на основі стрес-тестування стало щорічною практикою з 2018 року, за винятком 2020 та 2022 років, коли його проведення було призупинено через пандемію COVID-19 та повномасштабне вторгнення. У 2023 році оцінку було поновлено з певними особливостями й на основі даних станом на 1 квітня вона засвідчила загальну фінансову стабільність банківської системи, хоча окремі установи продовжували виконувати програми капіталізації чи реструктуризації. У 2024 році додаткове тестування не проводилося, оскільки результати попереднього залишалися актуальними. Відповідно до норм Положення № 64 банки/відповідальні особи мають проводити стрес-тестування ризиків та верифікацію вартості майна з 01.10.2025, актуалізувати внутрішньобанківські / внутрішньогрупові документи до 30.09.2025, що свідчить про системний підхід до оцінки ризиків та внутрішньої документації в банках. Методологію тестування регламентовано рішенням Правління НБУ від 6 травня 2025 року

№ 156-рш, яке набуло чинності з дати ухвалення. Припущення щодо валютного курсу та інших показників, поданих у згаданому рішенні, не є офіційним прогнозом НБУ.

Протягом 2022-2023 рр. вимоги Положення № 64 не застосовувалися щодо оновлення та подання планів відновлення діяльності банків. У 2024 році банки мали оновити плани, розроблені у 2021 році, з урахуванням стратегії, бізнес-плану та фактичних фінансових показників, включно зі стрес-тестуванням. Подання планів НБУ мало відбутися не пізніше 01.10.2024. До затвердження оновленого плану Правління/Комітет банку мали поінформувати Раду банку про індикатори відновлення, а банк, у свою чергу, - поінформувати НБУ лише про рішення щодо реалізації варіантів відновлення. Протягом 2025-2026 років має бути проведено оновлення планів для системно важливих банків та інших банків. Такі кроки дозволяють поступово оновлювати плани відновлення з урахуванням воєнного впливу на банки.

З 1 жовтня 2025 року знову вступили у дію ознаки подій дефолту боржника, пов'язані із значними змінами умов кредитних договорів, включаючи реструктуризацію боргів. Разом із тим, ці вимоги не поширюватимуться на реструктуризації, проведені до 30 вересня 2025 року, за умови дотримання правил, встановлених для роботи в умовах воєнного стану. Кредити, реструктуризовані в цей період із використанням довгострокових інструментів, банки можуть не передавати до підрозділу роботи з проблемними активами. З 01.02.2026 буде застосовуватися інформація з Кредитного реєстру НБУ для оцінки ризику боржника, що сприятиме завершенню банками процесів реструктуризації та переходу до роботи з оновленим Кредитним реєстром НБУ версії 2.0. До 31.12.2025 банки мають актуалізувати стратегії управління проблемними активами та операційні плани їх реалізації з подальшим щорічним оновленням. Із 01.02.2026 банки зобов'язані використовувати дані Кредитного реєстру НБУ під час формування списку індикаторів раннього реагування. З 01.10.2025

поновлюються вимоги щодо актуалізації внутрішніх документів із ризик-менеджменту в банках і банківських групах, проведення стрес-тестування фінансових ризиків та верифікації вартості активів. Системно важливі банки та головні організації банківських груп зобов'язані щорічно оновлювати плани відновлення діяльності, враховуючи специфічні та комбіновані сценарії стрес-тестування. Це також стосується ситуацій, які суттєво змінюють умови діяльності банку, починаючи з 2025 року. Інші банки мають оновлювати такі плани раз на два роки, а в разі суттєвих змін у їхній діяльності – з 2025 року.

Таким чином, удосконалено модель вибору механізмів реструктуризації на основі PD–LGD–EAD на основі застосування ризик-орієнтованих індикаторів у прийнятті рішень в умовах адаптації до умов воєнного стану.

3.2. Клієнт-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості банківських установ

Фінансово-економічна криза загострила ситуацію в усіх секторах економіки, особливо у банківській сфері. Значна кількість банків в Україні формує високу конкуренцію на ринку банківських продуктів і послуг. У поточних умовах основним завданням для фінансових установ стає не лише завоювання нових ринків чи збільшення власної частки в банківському секторі, а й утримання вже досягнутих позицій та збереження наявної клієнтської бази. Паралельно постає потреба залучення нових клієнтів, що є одним із найбільш актуальних викликів для банківської системи. Нестабільність економічного розвитку країни, а також значний вплив політичних чинників, прямо відображаються на поведінці клієнтів, їхньому ставленні до банківської системи та рівні довіри. В умовах сьогодення набирає обертів проблема напружених відносин між банками та клієнтами, що проявляється у зниженні рівня довіри до фінансових установ. Оскільки результативність діяльності банку значною мірою залежить від клієнтів, важливим є постійне вдосконалення обслуговування. Необхідно розробляти

або оптимізувати системи розширення клієнтської бази, здійснювати чітку сегментацію клієнтів і створювати умови для побудови довгострокових відносин. Підвищення якості послуг і обслуговування дозволить підсилити рівень задоволеності клієнтів та закладе основу для стабільного розвитку банку.

Бобиль В. В., Марценюк Л. В., І. Г. Аберніхіна, Топоркова О. А. визначають клієнт-орієнтований підхід системою принципів, методів та інструментів фінансової реструктуризації, що передбачає індивідуалізацію умов кредитування на основі фінансового стану, поведінкових характеристик і ризикового профілю позичальника з метою відновлення платоспроможності клієнта; мінімізації кредитного ризику банківської установ, збереження довгострокових відносин «банк–клієнт»; підвищення якості кредитного портфеля [43].

Ключовими принципами підходу є: індивідуалізація шляхом адаптації умов до конкретного клієнта; ризик-орієнтованість на основі врахування PD, LGD, DTI; превентивність як основи раннього виявлення проблемної заборгованості; гнучкість як засади варіативності механізмів реструктуризації; партнерство, орієнтоване на балансування інтересів банку і позичальників; прозорість, що має забезпечити чіткість умов та комунікацій із клієнтами банківських установ.

Ключовими принципами клієнт-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є індивідуалізація, ризик-орієнтованість, превентивність, гнучкість, партнерство, прозорість.

Система клієнт-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ містить такі структурні елементи:

1. Сегментація клієнтів, яка відбувається за рівнем ризику (низький / середній / високий); за типом доходів (стабільні / нестабільні); за поведінковими характеристиками позичальників.

2. Діагностика фінансового стану клієнту, яка передбачає розрахунок показників ліквідності і фінансової стійкості, проведення аналізу доходів і витрат позичальника для з'ясування причин виникнення проблемної кредитної заборгованості.

3. Формування індивідуального рішення на основі вибору оптимального механізму реструктуризації; уточнення параметрів кредитного договору; оцінки їх впливу на показники ризиків кредитування клієнтів банківських установ.

4. Реалізація та супровід кредитних процесів шляхом узгодження умов кредитування; юридичного оформлення відстрочок і пролонгацій; проведення постійного моніторингу клієнта.

Таким чином, система клієнт-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ містить такі структурні елементи: сегментація клієнтів, діагностика їх фінансового стану, формування індивідуального рішення на основі вибору оптимального механізму реструктуризації; реалізація та супровід кредитних процесів шляхом узгодження умов кредитування; юридичного оформлення відстрочок і пролонгацій; проведення постійного моніторингу клієнта.

Процес укладання кредитної угоди вимагає від банківських фахівців глибокого та якісного аналізу кредитоспроможності потенційного позичальника. Адже саме рівень та якість цього аналізу впливають на те, чи буде позика повернена у встановлені терміни. Збереження основної суми боргу є одним із ключових принципів, якого банк зобов'язаний дотримуватись під час проведення кредитних операцій. Таким чином, оцінка платоспроможності позичальника стає важливим кроком у процесі кредитування. Кредитування завжди супроводжується ризиками, зокрема такими, як порушення строків погашення кредиту, несплата відсотків чи навіть повне неповернення основної суми боргу. Саме тому оцінювання платоспроможності клієнтів має базуватися на певних принципах: забезпечення достовірності отриманих даних, використання повного переліку

показників, котрі всебічно характеризують фінансовий стан позичальника, та застосування підходу, який враховує особливості різних груп клієнтів, відповідно до виду кредиту. Крім того, має забезпечуватись як поточна, так і прогнозна оцінка кредитоспроможності з використанням сучасних наукових методів, іноземного досвіду та вітчизняних практик. За потреби можуть залучатись висококваліфіковані експерти, а також впроваджуватись інноваційні технології для підвищення точності аналізу [84, 129]. Інформаційною базою для проведення такого аналізу слугують звітні матеріали позичальника, його фінансова історія та додаткові дані від зовнішніх суб'єктів, таких як постачальники, кредитори, покупці продукції чи обслуговуючі банки. Методики аналізу та система показників оцінювання кредитоспроможності у різних банках можуть суттєво відрізнятись, однак у своїй основі вони базуються на вимогах Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування потенційних втрат за кредитними операціями банків.

Реструктуризація кредитів у різних формах має значний вплив на ключові аспекти прибутковості клієнта. Вона має три основні аспекти: грошові потоки клієнта (надходження та видатки): споживча поведінка, зокрема в частині інвестицій і заощаджень; лояльність клієнта до банку [176]. Вплив реструктуризації є двояким і поширюється як на короткостроковий, так і на довгостроковий періоди. Зменшення прибутковості клієнта спостерігається у випадках, коли відбувається прощення боргу (включно із простроченими процентними доходами), зниження процентної ставки, зменшення комісійних, перехід на плаваючу ставку за умови зниження ринкових ставок, а також заміна валютного кредиту на позику в національній валюті у разі зміцнення останньої. Натомість фактори, що сприяють зростанню прибутковості банку, включають підвищення процентної ставки, пролонгацію термінів погашення кредиту, перенесення виплат боргу, перехід на фіксовану ставку за умов зниження ринкових ставок або ж на плаваючу ставку в разі їх підвищення, приєднання накладених штрафів і пені до

основної суми боргу, а також зменшення витрат банку на претензійну роботу, судові процеси, співпрацю з факторинговими компаніями чи продаж заставного майна.

У випадках реструктуризації проблемного чи майже безнадійного кредиту банк має можливість отримати додатковий дохід шляхом ретельної та планованої реалізації застави або створення умов для стабілізації бізнесу позичальника для підвищення його вартості для потенційних інвесторів. Успішна реструктуризація позитивно впливає не лише на фінансовий стан клієнта, але й на моральний клімат у колективі підприємства чи родині позичальника, що покращує стосунки між клієнтом і банком. Вдячні клієнти нерідко висловлюють свою прихильність через більш активне користування послугами банку-кредитора, переведення грошових операцій на його рахунки та розповсюдження позитивних відгуків серед знайомих. Фінансова реструктуризація дозволяє уникнути упередження щодо того, що банки звертають увагу лише на клієнтів із стабільним фінансовим становищем, і демонструє готовність підтримувати позичальників у складні часи, що формує довіру до банківської системи загалом.

Інструменти клієнт-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості банківських установ представлені у табл. 3.3. Одним із ключових завдань кредитної політики банку є забезпечення якісної оцінки кредитоспроможності позичальника. Сьогодні існує спектр методів для такої оцінки, кожен з яких має свої переваги та недоліки, що створює потребу у вдосконаленні підходів до оцінки кредитоспроможності та управління ризиками, адже покращення прибутковості кредитних операцій напрямку залежить від точності оцінки кредитного ризику. Використання методів дискримінантного аналізу сприяє визначенню найбільш інформативних фінансових коефіцієнтів на основі аналізу попередніх кредитних історій [195]. Це дозволяє з певною ймовірністю прогнозувати, чи стане потенційний клієнт надійним платником або, навпаки, неплатником.

Таблиця 3.3 - Інструменти клієнт-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості банківських установ

Інструмент	Характеристика	Ефект для клієнта
Персоналізація графіків обслуговування кредитів	Врахування доходів клієнта	Скорочення відношення боргу до доходів позичальника
Надання кредитних канікул	Тимчасова відстрочка у погашенні кредитів	Відновлення ліквідності і платоспроможності
Зниження процентної ставки за кредитом	Перегляд вартості кредиту	Зменшення фінансового навантаження на позичальника
Рефінансування кредитної заборгованості	Отримання нового кредиту на більш сприятливих умовах	Оптимізація проблемної кредитної заборгованості
Часткове списання проблемних кредитів	Зменшення кредитної проблемної заборгованості	Відновлення платоспроможності позичальника

Джерело: власна розробка

Цифровізація відіграє важливу роль у розбудові клієнт-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості банківських установ на основі використання скорингових моделей; аналізу великих баз даних клієнтів; автоматизації прийняття кредитних рішень; забезпечення дистанційної взаємодії з клієнтами [96, 229, 236].

Встановлення процентної ставки з урахуванням премії за ризик має одночасно задовольняти як інтереси банку, так і потреби його корпоративних клієнтів. Визначення ціни на кредит залишається однією з найскладніших складових управління кредитним ризиком, що вимагає обережного підходу до розрахунку премії за ризик із урахуванням непередбачуваних витрат та широкого спектру чинників. Занадто висока премія за ризик у загальній відсотковій ставці може бути не вигідною як для клієнтів, так і для банку, адже вона може перевищити середній ринковий рівень. У такому разі банк ризикує втратити як нових, так і постійних корпоративних клієнтів. Таким чином, розрахунок премії за ризик не може бути формальним процесом, вимагає глибокого аналізу, базуватися на внутрішній стратегії банку, враховувати його ринкові позиції, конкурентне середовище й загальний рівень цін у галузі. Узгодження між ризиком і прибутковістю, а також стратегічне планування

розвитку корпоративного сегменту є надзвичайно важливими в цьому контексті. Основний недолік традиційної моделі ціноутворення полягає в необхідності надійної та достовірної управлінської інформації. Особливо це стосується менших за розміром і новостворюваних банків, оскільки їм може бракувати внутрішніх даних для точного визначення коефіцієнтів ризику для різних груп клієнтів. Додатковою проблемою є недостатня розвиненість банківського програмного забезпечення для аналітики таких коефіцієнтів, що ускладнює статистичні дослідження. На правильність розрахунків впливає якість сегментації клієнтів, оскільки неправильне визначення галузі економічної діяльності клієнта може викривити дані і призвести до невірних оцінок кредитоспроможності і цінової політики. Тому перед початком розрахунків премій за ризик банк повинен враховувати всі можливі джерела помилок і їхній вплив на точність отриманих даних. Рішення щодо запровадження премій за ризик має прийматися керівництвом банківської установи лише за умови чіткого прогнозування і обґрунтування кредитних наслідків. Відповідно до чинного законодавства України НБУ зобов'язав банківські установи розраховувати кредитний ризик на основі трьох ключових компонентів: імовірності дефолту, втрат у разі дефолту та експозиції під ризиком відповідно до вимог Базельського комітету. Практика показує, що дедалі більше українських банків додають індивідуально визначену премію за ризик до ціни своїх кредитних продуктів для корпоративних клієнтів. Кредитний ризик визначається як розмір очікуваних втрат, однак він також включає неочікувані втрати, тобто різницю між фактичними та очікуваними витратами. У вартість кредитів доцільно включати як премію за ризик очікуваних втрат, так і премію за ризик неочікуваних втрат. Об'єднання цих двох компонентів у процесі розрахунку маржинального прибутку для кожного клієнта дозволить більш точно оцінювати рівень ризику. Рекомендується базувати розрахунок премії за ризик на класифікації корпоративних клієнтів за групами ризику та визначенні відповідних коефіцієнтів для кожної групи. Найдоцільнішою є сегментація на основі сфери діяльності або виду

економічної активності клієнтів. Отже, сьогодні існують реальні можливості для розрахунку премії за кредитний ризик з урахуванням неочікуваних витрат, що дозволить банкам ефективніше управляти своїми фінансовими ризиками.

Заходи із вдосконалення системи кредитування юридичних осіб включають:

- стимулювання видачі банками довготермінових кредитів для інвестиційної діяльності за рахунок створення відповідних умов для акумуляції значних депозитів у банківській системі, у т.ч. за рахунок диференціацію норм обов'язкових резервів залежно від типів депозитів. Зниження рівня податку на прибуток за відсотками на строкові депозити дозволить забезпечити належний обсяг ресурсів для кредитування [121, 127];

- використання новітніх технології та підходів до обслуговування клієнтів юридичними й фізичними особами, розвиток комплексного обслуговування клієнтів, розширення пропозиції набору базових послуг (обслуговування рахунків у різних валютах, проведення платежів, управління готівкою), що сприятиме залученню коштів на депозити з подальшим їх використанням для кредитування;

- пропозиція додаткових сервісів за депозитними рахунками шляхом емісії кредитних та платіжних карток; розширення спектру строкових депозитів із різними умовами використання, що поєднуюватимуть переваги строкових вкладів і вкладів на вимогу;

- впровадження проактивної процентної політики з метою стимулювання розміщення коштів на депозитних продуктах, включаючи програми з використанням складних відсотків;

- вдосконалення нормативно-правової бази, яка посилить процеси повернення проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ, зокрема шляхом впровадження механізмів беззаперечного стягнення боргів за кредитами, посилення відповідальності за кредитну недобросовісність. Принципи функціонування кредиту, чітке визначення кредитних прав і обов'язків, їх розподілення між банківськими установами,

позичальниками і державою доцільно закріпити в Законі України "Про банківське кредитування";

- створення розвиненої інфраструктури для підтримки кредитних операцій із інформаційними, методичними та кадровими компонентами доцільно закріпити в Положенні НБУ «Про роботу з проблемними кредитами»;

- вдосконалення внутрішніх регламентів з питань управління кредитними ризиками має конкретизувати процедури і методи оцінювання факторів ризику, оптимізації структури та складу кредитного портфеля з урахуванням індивідуального рівня ризиків позичальників і характеристики клієнтської бази;

- зниження вартості кредитів розширить доступ до них клієнтів корпоративного сегмента та реального сектору економіки в цілому з метою підтримки національної економіки;

- потребують розвитку такі інструменти фінансової реструктуризації, як кредитні лінії, овердрафти, консорціумні, синдіковані та паралельні кредити на основі впровадження міжнародного досвіду в практику українських банків. Це дозволить підвищити ефективність процесу кредитування, мінімізувати ризики у стосунках банків із позичальниками на основі дотримання основоположних принципів кредитної політики.

У сучасних умовах глобалізації економік та стрімкого розвитку технологій банки активно розширюють спектр своїх послуг, пропонуючи нові фінансові продукти. Етап універсалізації комерційних банків поступово трансформується в період, коли споживачі виявляють попит на розширення спектру послуг, перетворюючи банки на фінансові супермаркети [13, 188, 242, 243]. Попри позитивні моменти, виникає проблема обмеженості матеріальних, інформаційних і людських ресурсів, які не завжди здатні забезпечити якісне впровадження інноваційних послуг [134]. Особливо гострим зазначене питання у сфері управління кредитними ризиками, коли необхідно аналізувати розвиток окремих галузей, їхню вразливість до зовнішніх

факторів і перспективи змін. У боротьбі за утримання корпоративних клієнтів банки часто відмовляються від спеціалізації на окремих галузях, що унеможлиблює підготовку спеціалізованого персоналу відповідної кваліфікації для аналізу кредитоспроможності і контролю обслуговування кредитів позичальників - суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності. Вибір банками кредитування без чіткої спеціалізації негативно впливає на ефективність управління кредитними ризиками. При наданні довгострокових кредитів корпоративним позичальникам важливою умовою виступає наявність застави. Для мінімізації ризиків банки встановлюють високі процентні ставки та суб'єктивно завищують оцінку заставного майна.

У сфері прогнозування можливих втрат від ризиків і моделювання сценаріїв банківські установи застосовують модель «Value at Risk» (VaR), перевагами якої є можливість аналізу значного обсягу даних за допомогою одного показника. Проте недоліком показника є: по-перше, неврахування екстремальних змін на ринку, зокрема у випадках економічної кризи чи форс-мажорних ситуацій, що потребує додаткового проведення кризових тестів; по-друге, модель також базується на припущеннях та оцінках, які можуть бути помилковими, тому в певних умовах доцільно застосовувати сценарний аналіз і стрес-тестування.

Моніторинг кредитного ризику є завершальним етапом управління, хоча він має інтегруватися у всі фази кредитного процесу. Він дозволяє вчасно виявляти недоліки, оперативно усувати їх і покращувати загальну ефективність управління ризиками. Активізація кредитування корпоративного сектору сприятиме вирішенню завдань посткризового відновлення економіки України, її структурної перебудови та досягнення високих темпів зростання залишаються ключовими пріоритетами розвитку країни. Проте високі кредитні ризики повинні мінімізуватися, оскільки будь-які дисбаланси в банківській системі негативно впливають на весь фінансовий сектор. Можливості зменшення кредитних ризиків без шкоди для кредитної активності має ретельно досліджуватися та запроваджуватися в практичну

діяльність банків.

Основні проблеми, що стримують розвиток кредитування населення в Україні, пов'язані із загальною нестабільністю соціально-економічного становища. Серед головних чинників можна виділити високу інфляцію, зниження реальних доходів громадян, низький рівень заробітної плати в більшості працюючого населення, високий рівень безробіття, масовий виїзд працездатного населення за кордон, а також постійні політичні ризики та триваючі військові дії на сході країни. До цього додається недовіра населення до банківських і фінансових інституцій, що загалом має негативний вплив на ефективність діяльності банківського сектору. Халатур С. М., Бровко Л. І., Філюк С. А. справедливо зазначають, що для закріплення відновлення ринку кредитування фізичних осіб банкам слід впроваджувати клієнтоорієнтовані моделі обслуговування [245, с. 118]. Це зміцнюватиме лояльність клієнтів, підвищуватиме прибутковість банківських установ. У довгостроковій перспективі клієнт-орієнтований підхід передбачає реалізацію кількох ключових напрямів:

- банківські установи мають працювати на випередження, пропонуючи послуги, які максимально враховують потенційні запити клієнтів у найближчому майбутньому. Для цього потрібно проводити оцінку потреб клієнтів, розробляти продукти, що відповідають їх сучасним вимогам;

- поліпшення якості обслуговування, розвиток і диверсифікація дистанційних каналів продажів, а також спрощення процедур отримання кредитів;

- збільшення клієнтської лояльності через створення спеціальних умов для постійних клієнтів, запровадження різноманітних стимулюючих програм і акцій у процесі кредитування;

- забезпечення максимальної прозорості та доступності банківської діяльності для зміцнення довіри клієнтів;

- розширення партнерських програм кредитування за участю інших банків, забудовників житла, автодилерів та торгових мереж [79, 167].

Впровадження зазначених заходів дозволить не лише вдосконалити механізми кредитування фізичних осіб, а й сприятиме сталому розвитку банківського сектору загалом.

Економічна криза, низький рівень доходів населення, швидке зростання кількості комерційних банків і фінансових компаній, а також стрімкий розвиток інформаційних технологій створили сприятливі умови для здійснення шахрайських дій для незаконного заволодіння коштами однією особою або групою осіб. Шахрайські операції мають прихований характер, але їх масштабність може суттєво підірвати фінансову безпеку банку, призвести до значних збитків, стати причиною втрати довіри до банківських установ, зниження їх репутації серед клієнтів, у крайньому випадку – до банкрутства. Найпоширенішим видом банківського шахрайства є злочини, пов'язані з кредитними операціями, зокрема із процесами кредитування клієнтів і використанням кредитних карток. Одними з причин зазначеної ситуації є використання спрощених процедур надання кредитів та надання зручних умов для клієнтів у використанні кредитних ресурсів і засобів платежу. Судово-бухгалтерські експертизи фінансово-кредитних установ фіксують незаконні дії, пов'язані з кредитуванням, до яких причетні позичальники - фізичні та юридичні особи, кредитори - банки, фонди асоціації. Оскільки виявлення шахраїв часто відбувається після скоєння злочину, важливим є передбачення потенційних порушень на основі оцінювання ризиків під час кредитування клієнтів банку. Впровадження комплексу заходів для запобігання кредитним шахрайствам має ґрунтуватися на застосуванні математичних підходів, які дозволяють створювати моделі для аналізу транзакцій з точки зору можливого шахрайства або ідентифікації клієнтів із високою ймовірністю неправомірних дій. Сучасні інформаційні технології та програмування дозволяють будувати математичні моделі будь-якої складності та оптимізувати їх розрахунок, що сприятиме ефективному впровадженню превентивних заходів, спрямованих на посилення фінансової безпеки банків та попередження дій шахрайства.

У сучасних умовах конкуренції одним із ключових напрямків розвитку

банківського кредитування корпоративних клієнтів є вдосконалення продуктової політики банку, сутність якої полягає у прийнятті управлінських рішень щодо асортименту та обсягів кредитних продуктів. Асортимент банківських послуг, пропонований корпоративним клієнтам, має задовольняти їх фінансові потреби і враховувати наявні ресурси банку для досягнення стратегічного балансу стейкхолдерів і отримання прибутку банківських установ.

Одним із важливих аспектів розвитку продуктового портфеля банку є запровадження інноваційної стратегії, реалізація якої передбачає створення нових продуктів, послуг та удосконалення технологій їх надання [230]. Корпоративні клієнти виявляють попит на розбудову комплексних партнерських відносин з банками, виходячи за межі традиційного кредитування, що обумовлено необхідністю підвищення ділової активності, ефективного фінансового управління та забезпечення стабільності функціонування для довгострокового зростання вартості бізнесу [93].

Інноваційні стратегії продуктової політики банків у сфері кредитування корпоративних клієнтів мають ґрунтуватися на таких ключових принципах: проведення аналізу економічної ситуації в країні з урахуванням її впливу на розробку нових продуктів; дотримання вимог чинного законодавства, що охоплює господарську діяльність, оподаткування, банківські операції та валютне регулювання; постійне впровадження новітніх інформаційних технологій у процес кредитного обслуговування корпоративних клієнтів; розробка фінансових продуктів на основі принципів фінансового менеджменту клієнтів; адаптація міжнародного досвіду до місцевих умов; впровадження індивідуалізованого підходу до створення кредитних продуктів відповідно до потреб кожного клієнта; збалансування економічних інтересів банку та потреб клієнтів.

Особлива увага має приділятися обслуговуванню малого та середнього бізнесу (МСБ), який є перспективним сегментом ринку. Стратегії інноваційного розвитку кредитних продуктів для МСБ мають враховувати

специфіку сектора, потреби клієнтів і поточний стан фінансового ринку. Впровадження нових банківських продуктів сприяє зміні каналів продажу фінансових послуг, покращенню якості обслуговування та збільшенню кількості користувачів онлайн-послуг. Це розширює присутність банків на кредитно-депозитному ринку через цифрові платформи, підвищує їх ринкову частку та сприяє підвищенню операційної ефективності клієнтів. Корпоративні клієнти висувають високі вимоги до якості і швидкості банківського обслуговування. Тому банківські установи впроваджують технології для прискорення оформлення кредитів, прийняття кредитних рішень і їх виконання, забезпечуючи зручність для користувачів. Популярність дистанційного кредитування забезпечується цифровими платформами, які дозволяють отримувати кредити в будь-який час і з будь-якого місця. Завдяки переосмисленню підходу до взаємодії між клієнтом і банківською установою останні пропонують автоматизовані сервіси для супроводу кредитного процесу, включаючи нагадування про платежі, термін завершення договору та можливість здійснення платежів із обслуговування кредитів онлайн.

Клієнт-орієнтований підхід узгоджується з вимогами МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» у частині оцінки кредитного ризику відповідно до Базельських вимог щодо ризик-менеджменту відповідно до практики європейських банків.

В умовах воєнного стану акцент у кредитуванні клієнтів слід робити на їх соціальну підтримку; підвищення гнучкості умов кредитного обслуговування; врахування втрат доходів позичальників через процеси вимушеної міграції. Спрощення процедур фінансової реструктуризації клієнтів банківської установи надаватиме переваги для банківських установ і клієнтів. Для банків перевагами є: зниження рівня непрацюючих кредитів; підвищення якості кредитного портфеля; збереження клієнтської бази. Для клієнтів банківських установ перевагами є: відновлення платоспроможності; зменшення боргового навантаження; уникнення дефолту через невиконання

кредитних зобов'язань.

Як адаптивна система управління кредитними відносинами, клієнт-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості базується на індивідуалізації кредитних рішень, інтеграції ризик-орієнтованих інструментів та забезпечує баланс економічних інтересів банківської установи і позичальника.

3.3. Методичний підхід до оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Ефективність фінансової реструктуризації банківських установ є комплексною характеристикою результативності заходів щодо зміни стану активів і зобов'язань, яка відображає ступінь зниження ризику за активними банківськими операціями, представленими передусім кредитним та інвестиційним портфелем; відновлення платоспроможності позичальників та емітентів цінних паперів; покращення якості кредитно-інвестиційного портфеля; забезпечення фінансової стійкості банківської установи та її довгострокової стійкості. Здатність забезпечення збалансованого зниження кредитно-інвестиційного ризику та відновлення платоспроможності позичальників та інвесторів на основі інтеграції фінансових і ризик-орієнтованих індикаторів є основою ефективності фінансової реструктуризації банківських установ.

Проведення оцінки ефективності фінансової реструктуризації банківської установи передбачає визначення інформаційної бази, суб'єктів і об'єктів. Інформаційна база оцінки ефективності фінансової реструктуризації являє собою систематизовану сукупність внутрішніх і зовнішніх даних, показників, звітності та аналітичних матеріалів, призначених для визначення результативності реструктуризаційних заходів у діяльності банківських установ [91, с. 229]. Її формують дані внутрішнього бухгалтерського та управлінського обліку, фінансова звітність банківської установи, наглядова

звітність НБУ, зовнішня інформація учасників фінансового та грошово-кредитного ринків, аналітичні дані банківських установ, національних регуляторів, кредитних бюро тощо [24, с. 248, 171, 172, 240]. Фінансова звітність банку, яка містить інформацію про кредитний портфель клієнтів, його дохідність та ризики, представлена балансом (звітом про фінансовий стан); звітом про прибутки і збитки; звітом про рух коштів; примітки до фінансової звітності. У наглядовій звітності НБУ розкривається інформація про дотримання банківськими установами обов'язкових економічних нормативів (зокрема в частині Н1, Н7, Н8, Н9 тощо); дані щодо NPL на рівні банківської системи та окремих банківських установ; інформація про кредитні ризики їх портфелів в національній та іноземній валютах. Аналітична інформація учасників фінансового та грошово-кредитного ринку представлена результатами побудови скорингових моделей; стрес-тестування кредитного портфеля; сценарного аналізу (особливо в умовах воєнного стану); внутрішніми звітами ризик-менеджменту банківської установи [73].

Склад і зміст інформаційної бази оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ наведено у табл. 3.4.

Інформаційна база оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ має відповідати таким вимогам достовірності у частині точності даних; повноти – для охоплення всіх аспектів; своєчасності, яка актуалізує інформацію; порівняності, що забезпечує можливість аналізу у часі; системності, яка дозволяє інтегрувати різні джерела інформації. Особливостями інформаційної бази в умовах воєнного стану є: використання оперативних даних щодо стану кредитного портфеля; врахування ризиків втрати активів від воєнних дій та їх розміщення на окупованих територіях; підвищена роль сценарного аналізу у визначенні кредитних ризиків; обмеження доступу до частини інформації про стан портфеля банківських активів; адаптація моделей оцінки кредитного ризику на основі стрес-тестування.

Таблиця 3.4 - Склад і зміст інформаційної бази оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Джерела інформації	Її зміст
Внутрішні	
Звітність про обсяг, ризики, дохідність рух наданих кредитів	обсяг кредитів, структура за класами позичальників і групами ризиків, дані про NPL
Звітність про реструктуризовані кредити	кількість, обсяг кредитів, типи їх фінансової реструктуризації
Показники фінансового стану клієнтів	фінансова стійкість, ліквідність, дохідність, співвідношення доходів до боргу
Параметри ризиків кредитного портфеля	PD, LGD, EAD
Резерви на можливі втрати за кредитними операціями та інвестування в цінні папери	обсяг резервів під кредитні та інвестиційні ризики
Зовнішні	
Макроекономічні дані	ВВП, інфляція, безробіття
Депозитно-кредитний ринок	процентні ставки, попит на депозити і кредити, конкуренція на фінансовому ринку
Кредитні бюро	кредитна історія позичальників, яка впливає на прийняття кредитних рішень банківськими установами
Рейтингові агентства	кредитні рейтинги, які підсилюють або знижують кредитоспроможність позичальника

Джерело: власна розробка

Як ключовий елемент системи ризик-орієнтованого управління інформаційна база оцінки ефективності фінансової реструктуризації забезпечує обґрунтованість управлінських рішень та підвищення якості кредитного портфеля банківських установ.

Об'єктами оцінки ефективності фінансової реструктуризації є економічні елементи та процеси банківської діяльності, на які безпосередньо впливають реструктуризаційні заходи та за якими оцінюється їх результативність. Основними об'єктами оцінки є: кредитний портфель банківської установи, кредитна заборгованість позичальників, складові кредитного ризику, вплив процентних доходів від кредитних операцій на фінансові результати банку, формування і витрачання резервів під на можливі

втрати за кредитні ризиками, грошові потоки банку від надання та погашення кредитів, клієнтська база існуючих та потенційних позичальників банку, фінансова стійкість банку як запорука надійності його рейтингових оцінок і довіри клієнтів [41, с. 135]. Багаторівнева система взаємопов'язаних елементів банківської діяльності включає такі об'єкти оцінки ефективності фінансової реструктуризації: кредитний портфель за сегментами клієнтів, ризики кредитування, фінансові результати та клієнтську базу, що дозволяє комплексно оцінити результативність заходів із фінансової реструктуризації.

Суб'єктами оцінки ефективності фінансової реструктуризації банківських установ є внутрішні і зовнішні учасники банківської системи, які аналізують, контролюють та інтерпретують результати реструктуризаційних заходів з метою прийняття управлінських, регуляторних та інвестиційних рішень.

Внутрішніми суб'єктами оцінки ефективності фінансової реструктуризації є:

- керівництво банківської установи, яке здійснює стратегічну оцінку ефективності реструктуризації; приймає управлінські рішення щодо визначення політики ризик-менеджменту;

- підрозділи ризик-менеджменту банківських установ, які проводять оцінку кредитного ризику на основі аналізу PD, LGD, NPL та здійснюють моніторинг результатів реструктуризації;

- кредитні підрозділи банківських установ, які оцінюють ефективність на рівні окремих кредитів, аналізують плато- і кредитоспроможність позичальників, здійснюють супровід реструктуризованих кредитів;

- підрозділи внутрішнього аудиту здійснюють перевірку правильності здійснення кредитних процедур; оцінити відповідність управління проблемними кредитами політикам банківської установи; забезпечують контроль ефективності впроваджених заходів із фінансової реструктуризації.

Зовнішніми суб'єктами оцінки ефективності фінансової реструктуризації є:

- Національний банк України, який здійснює нагляд за банківською діяльністю, проводить оцінку якості кредитного портфеля банківських установ, здійснює контроль рівня непрацюючих кредитів; проводить аналіз фінансової стійкості банківських установ;

- Фонд гарантування вкладів фізичних осіб здійснює оцінку ризиків функціонування неплатоспроможності банків та аналізує ефективність реструктуризації у проблемних банках [185, 198].

Зовнішніми ринковими суб'єктами оцінки ефективності фінансової реструктуризації є:

- аудиторські компанії проводять незалежну оцінку фінансової звітності та перевірку коректності формування резервів на можливі втрати відповідно до МСФЗ 9;

- рейтингові агентства проводять оцінку кредитоспроможності банківських установ, аналіз якості активів і ризиків;

- інвестори та кредитори здійснюють оцінку надійності банківської установи;

- аналізують ефективність фінансової реструктуризації як фактору інвестиційної привабливості позичальника та інвестора.

Клієнти банку – позичальники оцінюють доступність умов реструктуризації; проводять самоаналіз власної плато- і кредитоспроможності; розраховують економічний ефект від різних варіантів реструктуризації.

Суб'єкти оцінки ефективності фінансової реструктуризації формують багаторівневу систему контролю та аналізу з метою визначення об'єктивності результатів реструктуризаційних заходів для підвищення фінансової стійкості банківських установ.

Узагальнюючу структуру суб'єктів оцінки ефективності фінансової реструктуризації представлено у табл. 3.5.

Таблиця 3.5 - Склад і зміст інформаційної бази оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ

Група суб'єктів	Суб'єкти	Види оцінки
Внутрішні	власники, керівники СГД, ризик-менеджери, внутрішні контролери та аудитори	превентивна і оперативна
Регуляторні та пруденційні	НБУ, ФГВФО	зовнішня у формі нагляду і контролю
Ринкові	органи державного фінансового контролю, зовнішні аудитори, інвестори, рейтингові агентства	незалежна
Клієнтські	позичальники	самооцінка

Джерело: власна розробка

Оцінка ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є багаторівневим процесом, який на мікрорівні реалізується позичальником; на мезорівні – банківськими установами; на макрорівні - НБУ та органами державної влади.

Особливості оцінки ефективності фінансової реструктуризації в умовах воєнного стану пов'язані з посилення ролі НБУ; зростанням значення внутрішнього ризик-менеджменту банківських установ; активізацією державного контролю за кредитною дисципліною; зниження ролі приватних інвесторів у національну економіку у короткостроковому періоді.

Методичний підхід до оцінки ефективності фінансової реструктуризації є системою принципів, методів і показників для визначення результативності змін умов кредитного зобов'язання з позицій гармонізації інтересів усіх стейкхолдерів. Банки зацікавлені у зниженні кредитного ризику, позичальники – у відновленні платоспроможності. На рівні фінансової системи забезпечується стабільність функціонування банківських установ та їх клієнтів. Запропонований підхід базується на ризик-орієнтованій логіці та узгоджується з вимогами МСФЗ 9.

Принципами оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є: комплексність, яка

має враховувати фінансові, ризикові і соціальні показники; динамічність, що передбачає оцінку фінансового стану СГД до і після реструктуризації; порівнянність забезпечує використання базових значень; ризик-орієнтованість робить акцент на PD, LGD, NPL; адаптивність враховує умови воєнного стану.

Принципами оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є: комплексність, динамічність, порівнянність, ризик-орієнтованість, адаптивність.

Оцінка ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ пропонується здійснювати за такими етапами:

На етапі 1 формується база оцінки досліджуваних процесів шляхом збору даних та визначення кредитів, що підлягають реструктуризації.

На етапі 2 розраховуються базові показники критеріїв кредитного ризику

$$NPL_0, PD_0, LGD_0, DTI_0 \quad (3.1)$$

На етапі 3 визначаються параметри кредитного ризику після реструктуризації

$$NPL_1, PD_1, LGD_1, DTI_1. \quad (3.2)$$

На етапі 4 проводиться оцінка змін показників

$$\Delta NPL = NPL_1 - NPL_0 \quad (3.3)$$

$$\Delta PD = PD_1 - PD_0 \quad (3.4)$$

$$\Delta LGD = LGD_1 - LGD_0 \quad (3.5)$$

$$\Delta DTI = DTI_1 - DTI_0 \quad (3.6)$$

На етапі 5 розраховується інтегральний показник ефективності фінансової реструктуризації за зваженою моделлю:

$$I_{eff} = w_1 \cdot \Delta NPL + w_2 \cdot \Delta PD + w_3 \cdot \Delta LGD + w_4 \cdot \Delta DTI \quad (3.7)$$

де w_i — вагові коефіцієнти значущості показників.

На етапі 6 відбувається інтерпретація результатів за критеріями, наведеними у табл. 3.6.

Таблиця 3.6 – Інтерпретація інтегрального показника ефективності фінансової реструктуризації за зваженою моделлю:

Значення I_{eff}	Інтерпретація
$I_{eff} < 0$	Висока ефективність (зниження ризиків)
$I_{eff} \approx 0$	Нейтральний ефект
$I_{eff} > 0$	Низька ефективність або погіршення

Джерело: власна розробка

Оцінка ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ пропонується здійснювати за такими етапами: Етап 1. Формування бази оцінки, Етап 2. Розрахунок базових показників, Етап 3. Визначення параметрів після реструктуризації, Етап 4. Оцінка змін показників, Етап 5. Розрахунок інтегрального показника ефективності. Етап 6. Інтерпретація отриманих результатів.

Особливості застосування фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ в умовах воєнного стану враховують форс-мажорні фактори; збільшення ваги показника PD через ризик зростання дефолту, застосування сценарного аналізу через стрес-тестування, необхідність коригування вагових коефіцієнтів ризиків залежно від галузі та регіону.

Перевагами пропонованого підходу до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ в умовах воєнного стану є інтеграція фінансових і ризикових показників; універсальність підходів для різних типів кредитів; можливість інтеграції в систему ризик-менеджменту банку; відповідність міжнародним стандартам ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності [32, с. 279].

Інтегрований аналіз ризикових та фінансових індикаторів є основою запропонованого методичного підходу до комплексної оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості, підвищуючи якість управління кредитним портфелем у банківських установах.

Висновки до розділу 3

1. Запропоновано ризик-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ, ключовими принципами якого є: ризик-пріоритизація, диференціація, кількісна оцінка ризику, превентивність, безперервний моніторинг. Він має таку структуру: ідентифікація кредитних ризиків, їх оцінка, вибір механізму реструктуризації, його реалізація, моніторинг і контроль результатів. Удосконалено модель вибору механізмів реструктуризації на основі PD–LGD–EAD на основі застосування ризик-орієнтованих індикаторів у прийнятті рішень в умовах адаптації до умов воєнного стану.

2. Показано, що у перші дні повномасштабного вторгнення РФ у нашу країну у 2022 році НБУ вжив ряд заходів для захисту банківської системи від військово-політичних і економічних шоків. Вагоме місце серед них посідає прийняття Правил роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану, які ґрунтувалися на антикризових послабленнях для збереження ліквідності та кредитної активності банків. Протягом 2023-2025 років у Правила неодноразово вносилися зміни, які адекватно і своєчасно відображали стан кредитного портфеля, рівень кредитних ризиків і ліквідність позичальників.

3. Систематизовано основні регуляторні зміни, які стосувалися зміни місцезнаходження банківських установ без дотримання формальностей в умовах воєнного стану та 30 днів після його завершення; тимчасове призупинення діяльності підрозділів у зоні бойових дій / на окупованих територіях без обмежень строку; уточнення ознак дефолту; неврахування

дефолту за кредитами, що виникли внаслідок воєнного стану, для коригування класу боржника; проведення довгострокової реструктуризації без передачі боржника до відділу по роботі з непрацюючими активами; використання оціночних суджень при визначенні вартості заставного майна та переоцінки активів.

4. Сучасну модель регулювання банківських установ ідентифіковано як гібридну, оскільки НБУ поступово відмовляється від антикризових послаблень на користь пруденційних норм нагляду, що використовувалися до введення воєнного стану. Аргументовано, що зміна моделі виявляється у поверненні до механізмів стрес-тестування, верифікації майна, розробці Планів відновлення діяльності. Доведено, що політика поступового згортання тимчасових воєнних послаблень супроводжується одночасним збереженням гнучких механізмів підтримки платоспроможних позичальників.

5. Показано, що регуляторні новації 2025 року свідчать про поступове повернення НБУ до системного моніторингу кредитного ризику зі збереженням адаптивних механізмів реструктуризації для надання боржникам можливості відновлення фінансової стійкості. З'ясовано, що в умовах воєнного стану змінюється економічна сутність фінансової реструктуризації, яка є не лише інструментом кризового реагування, але і елементом післявоєнного відновлення економіки. Використання її механізмів дозволяє створити передумови для переходу від кризового режиму до поетапного відновлення стандартних регуляторних практик на банківському ринку.

6. Ключовими принципами клієнт-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості банківських установ є індивідуалізація, ризик-орієнтованість, превентивність, гнучкість, партнерство, прозорість. Система клієнт-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ містить такі структурні елементи: сегментація клієнтів, діагностика їх фінансового стану, формування індивідуального рішення на основі вибору оптимального механізму реструктуризації; реалізація та супровід кредитних

процесів шляхом узгодження умов кредитування; юридичного оформлення відстрочок і пролонгацій; проведення постійного моніторингу клієнта.

7. Систематизовано інструменти клієнт-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості банківських установ, представлені персоналізацією графіків обслуговування кредитів, наданням кредитних канікул, зниженням процентної ставки за кредитом, рефінансуванням кредитної заборгованості, частковим списанням проблемних кредитів

8. Узагальнено склад і зміст інформаційної бази оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ за групами суб'єктів (внутрішні, регуляторні та пруденційні, ринкові, клієнтські). Принципами оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є: комплексність, динамічність, порівнянність, ризик-орієнтованість, адаптивність. Оцінку ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ пропонується здійснювати за такими етапами: Етап 1. Формування бази оцінки, Етап 2. Розрахунок базових показників, Етап 3. Визначення параметрів після реструктуризації, Етап 4. Оцінка змін показників, Етап 5. Розрахунок інтегрального показника ефективності. Етап 6. Інтерпретація результатів.

9. Перевагами пропонованого підходу до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ в умовах воєнного стану є інтеграція фінансових і ризикових показників; універсальність підходів для різних типів кредитів; можливість інтеграції в систему ризик-менеджменту банку; відповідність міжнародним стандартам ведення бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності.

ВИСНОВКИ

Основний результат дисертаційної роботи полягає в обґрунтуванні теоретичних положень, методичних основ і практичних рекомендацій щодо удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. Зміст основних висновків і рекомендацій полягає у такому:

1. Визначено економічну сутність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ як сукупності грошових зобов'язань позичальників перед банком, що виникають унаслідок отримання кредиту та підлягають погашенню у визначені договором строки разом із процентами, комісіями та, за наявності, штрафними санкціями. З'ясовано основні причини виникнення проблемної кредитної заборгованості банківської установи, проведено її класифікацію за категоріями позичальників, термінами та видами.

2. Формалізовано механізми фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ як важливого елементу побудови ефективної системи ризик-орієнтованого управління кредитним портфелем. Кредитну заборгованість клієнтів банківських установ визначено економічною категорією, що відображає обсяг невиконаних або таких, що підлягають виконанню, боргових зобов'язань позичальників перед банком за основним боргом і супутніми платежами, які формують якість кредитного портфеля та визначають рівень кредитного ризику банківської установи. Механізми фінансової реструктуризації представлені структурованим представленням цілей, суб'єктів, інструментів, етапів і результатів за основними видами кредитної заборгованості клієнтів банківських установ є у випадках поточної, простроченої, безнадійної та реструктуризованої її форм.

3. Обґрунтовано концепцію удосконалення фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ, яка є системно-інтегрованою сукупністю теоретичних положень, принципів, методів та

інструментів, спрямованих на підвищення ефективності управління проблемною кредитною заборгованістю позичальників шляхом впровадження ризик-орієнтованого, адаптивного та цифрового підходів. Визначено мету, завдання концепції на основі запропонованої структурної моделі механізму реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ із ідентифікацією суб'єктів і об'єктів.

4. Проведено оцінку ризиків кредитного портфеля банківських установ, за результатами якої виявлено закономірності його динаміки у частині непрацюючих кредитів у 2018–2025 рр., що дозволило обґрунтувати необхідність удосконалення управління кредитною заборгованістю на основі фінансової реструктуризації у розрізі корпоративного та роздрібного сегментів. Встановлено зростання кредитного портфеля банків приблизно на третину при одночасному скороченні обсягів непрацюючих кредитів. Скорочення частки NPL підтверджує підвищення якості ризик-менеджменту та ефективність державної політики у сфері фінансової стабільності, засвідчує ефективність механізмів фінансової реструктуризації, що сприяють зниженню ризиків і підвищенню стійкості банківської системи. За середнього рівня NPL близько 25%, нижчі значення характерні для кредитів фізичних осіб, а також банків із приватним і міжнародним капіталом. Водночас у корпоративному сегменті та державних банках рівень проблемних кредитів залишається підвищеним, що потребує посилення координації між банками, позичальниками та державою. Зниження частки NPL у державних банках свідчить про позитивні тенденції оздоровлення банківської системи, однак збереження відносно високого рівня проблемних активів зумовлює необхідність подальшої реалізації стратегій їх скорочення.

5. Вирішено проблеми урегулювання проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ на основі оцінки ризиків кредитного портфеля за класами. Показано, що за ренкінгом питомої ваги у структурі кредитного портфеля клієнтів банківських установ превалюють кредити 3 класу, 2 класу, 4 класу, 1 класу. Загалом по банківській системі

Україні рівень NPL перевищує оптимальні значення, що віддзеркалює підвищений кредитний ризик, характерний для умов воєнного стану. Проведено кластеризацію банківських установ України за критерієм рівня кредитного ризику. Загальна оцінка кредитних ризиків банківської системи дозволила встановити, що близько 25% банківських установ України мають високу фінансову стійкість, близько 40% є стабільними, 15% - ризиковими, 20% - проблемними. Вітчизняна банківська система характеризується високою диференціацією фінансової стійкості,

6. Обґрунтовано доцільність фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ на основі аналізу динаміки економічних нормативів, встановлених НБУ. Його результати у цілому свідчать про загальну фінансову стабільність на рівні банківської системи і дотримання регуляторних вимог, проте існують суттєві відхилення на рівні окремих банківських установ. Попри незначне зниження регулятивного капіталу та показників його достатності нормативи залишаються на високому рівні і підтверджують достатній рівень капіталізації та стійкість банківської системи навіть в умовах воєнних ризиків. Банківська система характеризується низьким фінансовим навантаженням і достатнім капітальним покриттям активів. Показники левериджу та кредитних ризиків перебувають у межах нормативів, що свідчить про контрольований рівень ризиків і помірну їх концентрацію.

7. Удосконалено ризик-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ, ключовими принципами якого є: ризик-пріоритизація, диференціація, кількісна оцінка ризику, превентивність, безперервний моніторинг. Він має таку структуру: ідентифікація кредитних ризиків, їх оцінка, вибір механізму реструктуризації, його реалізація, моніторинг і контроль результатів. Удосконалено модель вибору механізмів реструктуризації на основі PD–LGD–EAD на основі застосування ризик-орієнтованих індикаторів у прийнятті рішень в умовах адаптації до умов воєнного стану.

8. Розвинуто клієнт-орієнтований підхід до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості банківських установ, який полягає у персоналізації графіків обслуговування кредитів, наданні кредитних канікул, зниженні процентної ставки за кредитом, рефінансуванні кредитної заборгованості, частковому списанні проблемних кредитів. Ключовими принципами клієнт-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості банківських установ є індивідуалізація, ризик-орієнтованість, превентивність, гнучкість, партнерство, прозорість. Система клієнт-орієнтованого підходу до фінансової реструктуризації проблемної кредитної заборгованості клієнтів банківських установ містить такі структурні елементи: сегментація клієнтів, діагностика їх фінансового стану, формування індивідуального рішення на основі вибору оптимального механізму реструктуризації; реалізація та супровід кредитних процесів шляхом узгодження умов кредитування; юридичного оформлення відстрочок і пролонгацій; проведення постійного моніторингу клієнта.

9. Запропоновано методичний підхід до оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. Узагальнено склад і зміст інформаційної бази оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ за групами суб'єктів. Визначено принципи оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. Запропоновано етапизацію оцінки ефективності фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. Обґрунтовано переваги пропонованого підходу до фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Д. С., Вакалюк Т. А., Марчук Г. В., Дідківський В. В. Прогнозування оцінки кредитоспроможності фізичних осіб із використанням можливостей ML.NET. *Збірник наукових праць Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова*. 2020. № 3. С. 63-71.
2. Aliksieiev, I., Zhelizniak, R., Glielova, N., Pavlenko. L., Kovalenko, V., Zhytar, M. (2023). Development of The Model For Forecasting Indicators of Banking Microcrediting of Small Business Entities. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2 (49), 163–180.
3. Altavilla C., Ellul A., Pagano M., Polo A., Vlassopoulos Th. Loan guarantees, bank lending and credit risk reallocation. *Journal of Financial Economics*. 2025. Volume 172, 104137. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2025.104137>
4. Babajide A. A., Okorie U. E., Adesina T. F. Microfinance bank survival and credit risk management. *Encyclopedia of Monetary Policy, Financial Markets and Banking*. 2025. Volume 4, pp. 391-396. URL: <https://doi.org/10.1016/B978-0-44-313776-1.00058-1>
5. Basel III: international regulatory framework for banks. URL: <https://www.bis.org/bcbs/basel3.htm>
6. Baselga-Pascual L., Loban L., Myllymäki E.-R. Bank credit risk and sovereign debt exposure: Moral hazard or hedging? *Finance Research Letters*. 2025. Volume 71, 106454. URL: <https://doi.org/10.1016/j.frl.2024.106454>
7. Directive (EU) 2021/2167 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2021 on credit servicers and credit purchasers and amending Directives 2008/48/EC and 2014/17/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2021/2167/oj/eng>

8. Directive 2008/48/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on credit agreements for consumers and repealing Council Directive 87/102/EEC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/48/oj/eng>

9. Directive 2014/17/EU of the European Parliament and of the Council of 4 February 2014 on credit agreements for consumers relating to residential immovable property and amending Directives 2008/48/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010 Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/17/oj/eng>

10. Ditaο Duan, Kai Liu. Development of Fintech, Green credit, and risk taking in commercial banks. *Finance Research Letters*. 2025. *Volume 86, Part E*, 108687. URL: <https://doi.org/10.1016/j.frl.2025.108687>

11. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>

12. Federico S., Marinelli G., Palazzo F. Export shocks and banks' domestic credit: Balancing liquidity provision and risk mitigation. *Journal of International Economics*. 2025. Volume 158, 104173. <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2025.104173>

13. FinSkarga started working in a pilot mode. URL: <https://fintechua.org/en/news/finskargastartpozpod>

14. International Financial Reporting Standards 9 Financial Instruments. URL: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-9-financial-instruments/>

15. Kachula, S., Zhytar, M., Sidelnykova, L., Perchuk, O., Novosolova, O. (2022). The Relationship between Economic Growth and Banking Sector Development in Ukraine. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, 19, 222–230.

16. Khalatur S., Pavlova H., Vasilieva L., Karamushka D., Danileviča A. Innovation management as basis of digitalization trends and security of financial sector. *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 2022. 9(4), pp.56-76. <https://jssidoi.org/jesi/article/960>

17. Khalatur, S., Masiuk, Y., Kachula, S., Brovko, L., Karamushka, O., Shramko, I. (2021). Entrepreneurship development management in the context of

economic security. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 9 (1), 558-573. URL: <https://jssidoi.org/jesi/article/888>

18. Kibik O., Slobodianiuk O., Kotlubai V., Nesterova K., Prymachenko I. and Kornilova O. (2023). Financial Strategy of Economic Entities in the Conditions of Transforming Economic Systems. *Econ. Aff.*, 68(01s): 107-114. URL: <https://www.proquest.com/openview/498458588680ac253bac809c97153873/1.pdf?pq-origsite=gscholar&cbl=2032164>

19. Koliada T., Prozorov Yu. Strengthening financial security through renewal of institutional protection of budgetary and banking components. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2025. № 10. C. 379–392. DOI: 10.58423/2786-6742/2025-10-379-39

20. Kosova T., Smerichevskyi, S., Ivashchenko A., & Radchenko, H. Theoretical aspects of risk management models in economics, marketing, finance and accounting. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2021. №3(38), 409–418.

21. Kovalenko Yu., Petruk A. Early Response System in Ensuring Financial Stability of Banks when Carrying out Transactions with Derivative Financial Instruments. *Social Development: Economic and Legal Issue*, 5 (2025), 1–11. DOI: 10.70651/3083-6018/2025.5.04

22. Kovalenko, Yu., Boreiko, N., Skoromtsova, T., Panura, Iu., Boreiko, O. (2021) Modification of the State Budget and Tax Policy for E-commerce in the Context of the Global Corona Crisis. *Journal of Financial Studies & Research*, Vol. 2021, 1–9.

23. Kovalenko, Yu., Tkachyk, F., Dmytriv, V., Dubovyk, O., Shevchuk, O. & Myskin, Y. (2023). Information Systems in Fiscal Administration and Modeling of Excise Tax. *Journal of Information Technology Management*, 15 (4), 120–138. DOI: <https://doi.org/10.22059/jitm.2023.94713>

24. Косова Т., Курганський А., Стременовський Б. Фінансово-облікова підтримка реструктуризації банківських кредитів підприємств. *Financial, accounting and analytical information and audit in the system of state and corporate*

management: Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. C. 237-251.

25. Krynytsia, S., Hordei, O., Kovalenko, Y., Dankevych, A., Boldov, A. (2024). Leveraging Big Data Technologies for Enhanced Public Participation in Public Financial Management. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3 (56), 186–203. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.56.2024.4402>

26. Lobodina Z., Lushnei Y., Lobodin R., Chernyshenko Y., Kiveliuk Y. (2025). Budget Revenues as a Means of Ensuring the Financial Stability of Communities. *Oblik i finansi*. 2025. № 4 (110). C. 54–63.

27. Ma'aji M. M., Barnett C., Bin-Nashwan S. A., Roslan N. H., Ali R. A. Risk-driven profitability: the role of bank capital, liquidity and credit in frontier banking markets. *Journal of Financial Regulation and Compliance*. 2025. Volume 34, Issue 1, Pages 60-80. URL: <https://doi.org/10.1108/JFRC-01-2025-0008>

28. Porenta J., Rant V. ESG relevance in credit risk of development banks. *Research in International Business and Finance*. 2025. Volume 76, 102831. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2025.102831>

29. Zhytar M., Ananieva Y. Methodological justification of state regulation and self-regulation of the development of the banking sector and its financial security. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2025. № 3 (18). C. 20–34.

30. Андрущак Є. М., Дропа Я. Б., Луцик О. М. Особливості управління кредитними ризиками банків в сучасних умовах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 2. С. 88-96. DOI: 10.32702/2306 6814.2024.2.88

31. Андрущак Є. М., Дропа Я. Б., Остасюк Т. О. Аналіз ризику кредитного портфеля банків України в умовах воєнного стану. *Ефективна економіка*. 2024. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_1_37

32. Антипенко Н.В., Рибак О.М., Куцев О.О. Фінансово-аналітична та бухгалтерська безпека страхування в ризик-орієнтованому середовищі. *Financial, accounting and analytical information and audit in the system of state*

and corporate management: Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. С. 268-285.

33. Артем'єва О. О. Іпотечне кредитування як дефіблirатор економіки України. *Міжнародний науковий журнал Інтернаука. Серія : Економічні науки*. 2021. № 4(2). С. 86-96. DOI: 10.25313/2520-2294-2021-4-7108

34. Баб'як Н., Савочка В. Ковенанти як інноваційний інструмент фінансового управління кредитними ризиками. *Ринок цінних паперів України*. 2015. № 8. С. 3-9.

35. Белінська Я. В., Коваленко Ю. М. Стрес-тестування банків в Україні: розвиток методології та майбутні виклики в умовах невизначеності. *Бізнес інформ*. 2025. № 6. С. 348–356.

36. Белінська, Я., Коваленко, Ю. Вплив квантових обчислень на стійкість банківського сектору в умовах надзвичайних подій. *Науковий вісник Полісся*. 2025. № 1 (30). С. 99–107.

37. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

38. Береславська О.І. Роль банківського кредитування фізичних осіб у забезпеченні економічного зростання в Україні. *Ефективна економіка*. 2026. №1. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.1.4>

39. Береславська О.І., Кондаурова Д.О. Фінансова стійкість банків України в умовах воєнного стану. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 2 (53).С.536-542.

40. Береславська О.І., Федун І. В. Рейтингова оцінка діяльності банку як інструмент визначення його надійності. *Інфраструктура ринку*. 2023. № 74. С. 131-137.

41. Береславська, О. Трансформація банківських послуг в умовах цифровізації. *Економіка та суспільство*, 2024. № 60. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-99>

42. Блащук-Дев'яткіна Н. З., Біда М. С. Оцінка впливу воєнного стану на кредитний ринок України. *Молодий вчений*. 2023. № 10. С. 177-182.

43. Бобиль В. В., Марценюк Л. В., І. Г. Аберніхіна, Топоркова О. А. Визначення індивідуального кредитного ризику за р2р кредитами в умовах фінансової кризи. *Ефективна економіка*. 2022. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2022_9_12
44. Боднар О. А., Снідко Є. А. Вплив інфляції на кредитування в умовах воєнного стану. *Modern economics*. 2023. № 41. С. 6-11.
45. Бондаренко Л., Я. Зінзюк Я. Критерії відбору колекторських організацій комерційними банками. *Економічний аналіз*. 2012. Т. 10(3). С. 14-17.
46. Бортніков Г. П. Державне регулювання розкриття банками інформації про сталі фінанси. *Фінанси України*. 2022. № 8. С. 90-117.
47. Буряк Т. М., Примуш Д. М. Межі компетенції експерта щодо застосування строків позовної давності при проведенні економічної експертизи у справах про стягнення кредитної заборгованості з позичальників. *Криміналістичний вісник*. 2022. № 1. С. 90-100.
48. Вареник І. В. Застосування СНР у сфері господарського механізму: проблеми та шляхи їх вирішення. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 47(1). С. 61-64.
49. Варцаба В. І. Проблеми та напрями підвищення якості кредитних портфелів українських банківських установ у реаліях часу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2022. Вип. 1(59). С. 98-104. [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2022.1\(59\).98-104](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2022.1(59).98-104)
50. Варцаба В. І., Заславська О. І. Тенденції розвитку ринку іпотечного кредитування в Україні в умовах війни. *Міжнародний науковий журнал Інтернаука. Серія : Економічні науки*. 2023. № 1. С. 123-131. DOI: 10.25313/2520-2294-2023-1-8552
51. Ватуляк Р. Я., Петик Л. О. Кредитний ризик у сучасних умовах. *Приазовський економічний вісник*. 2023. Вип. 4. С. 81-85. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4263/2023-4-13>

52. Внукова Н., Сиплива О. Оцінка динаміки змін сучасного стану банківської системи України. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2024. Вип. 5. С. 281-292.

53. Вовк В. Я. Теоретико-методичні засади фінансового оздоровлення банків із використанням інструментів реструктуризації та реорганізації. *Фінансові дослідження*. 2019. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/find_2019_2_10

54. Вовк В. , Садчикова І., Садчиков В. Формування кредитного механізму в умовах трансформаційних процесів: системні аспекти. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 4. С. 245-254.

55. Волкова Н. І., Віньгора Д. С. Проблемна кредитна заборгованість банків України: сучасний стан та напрями її подолання. *Modern economics*. 2020. № 23. С. 37-43. [https://doi.org/10.31521/modecon.V23\(2020\)-06](https://doi.org/10.31521/modecon.V23(2020)-06)

56. Волкова Н. І., Хамула К. В. Ризики іпотечного кредитування та шляхи їх мінімізації в умовах фінансової нестабільності. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 69. С. 184-189. DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct69-33>

57. Волощенко В. І. Особливості правового регулювання діяльності фізичних осіб-підприємців у період воєнного стану: аналіз податкових пільг і правових ініціатив. *Європейський правничий часопис*. 2024. Вип. 5. С. 39-46.

58. Гаврилко Т.О., Скрипник К.О. Якість банківських продуктів: чинники впливу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 36. С.51-57. <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2021-36-9>

59. Герасименко Я. Р., Жадько К. С., Тютюнник Я. В. Управління кредиторською та дебіторською заборгованістю в умовах нестабільності економіки. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. Серія : Економічні науки. 2021. № 4(2). С. 62-69.

60. Гладких Д. М. Основні проблеми іпотечного кредитування та напрями його активізації в Україні. *Бізнес Інформ*. 2022. № 1. С. 339-344. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-1-339-344>

61. Глущенко С. В., Івахненко С. В., Демків С. А. Банківське кредитування в Україні та його моделювання методами системної динаміки. *Економіка і прогнозування*. 2021. № 2. С. 101-127.

62. Головашевич О. О. Застосування права на податковий кредит платниками податку з доходів фізичних осіб. *Університетські наукові записки*. 2007. № 1. С. 184-187.

63. Голосенін І. О. Побудова фінансової моделі для прийняття рішень про реструктуризацію проблемного кредиту. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2017. Вип. 27(3). С. 14-19.

64. Гончаренко А. Оцінка конкурентного середовища на ринку Р2Р-кредитування. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2020. № 1-2. С. 93-104.

65. Горбенко К. М., Захарченко А. О. Проблемні аспекти кредитування українських підприємств. *Економіка і управління*. 2022. № 2. С. 79-87.

66. Городецька Т. Б., Зайченко К. С., Іващенко А. Г. Методичні підходи до зниження кредитного ризику. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 11(1). С. 16-20.

67. Григоренко В. У., Кадильникова Т. М. Математичне моделювання в проєкті управління системою оцінювання кредитоспроможності фізичних осіб. *Математичне моделювання*. 2020. № 2. С. 105-111.

68. Громадська організація Асоціація учасників колекторського бізнесу України. URL: <https://opendatabot.ua/c/36469436>

69. Двірська О. В. Правове регулювання діяльності колекторських компаній в Україні. *Правничий вісник Університету КРОК*. 2012. Вип. 11. С. 52-60.

70. Дем'янишин В., Лободіна З., Костецький В., Дем'янишин В. Напрями розвитку інформаційних технологій в управлінні публічними фінансами, державними фінансовими ресурсами та фінансовою безпекою суб'єктів господарювання державного сектору. *Інноваційна економіка*. 2023. № 1. С. 58–70. DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2023.1.9>

71. Деркач Ю. Б., Заєць Д. В. Банківське споживче кредитування: тенденції розвитку в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2025. № 4. С. 46-54.

72. Дзюблюк О. Проблеми активізації банківського кредитування реального сектору економіки в умовах воєнного стану. *Вісник економіки*. 2023. Вип. 3. С. 8-25.

73. Дорошенко Н. О., Кравченко С. С. Національний банк України та його роль у реалізації грошово-кредитної політики у воєнний час. *Проблеми економіки*. 2022. № 2. С. 140-144.

74. Дранус В. В., Жиракова К. В. Аналіз сучасного стану, фактори виникнення проблемних кредитів банків та напрями вдосконалення їх управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 2. С. 154-159.

75. Дробязко А. О., Камінська О. С., Борщук О. С. Кредитний портфель українських банків: аналіз впливу воєнного стану. *Фінанси України*. 2023. № 7. С. 99-112.

76. Дробязко А. О., Любіч О. О., Камінська О. С., Пистогов Є. А. Динаміка ресурсних і кредитних потоків банківської системи України у 2025 році з точки зору фактора фінансової безпеки. *Фінанси України*. 2025. № 8. С. 7-29.

77. Дробязко А. О., Олійник Д. І. Поведінкова реакція домогосподарств на монетарну політику в контексті національної безпеки України. *Наукові праці НДФІ*. 2020. Вип. 4. С. 18-33.

78. Єгоричева С. Б., Вертебний І. В. Вплив використання кредитних послуг на фінансову безпеку домогосподарств в Україні. *Вісник Університету банківської справи*. 2021. № 3. С. 67-74.

79. eОселя. Програма доступного кредитування житла. URL: <https://eoselia.diia.gov.ua/>

80. Жарікова О. Б., Пащенко О. В., Гребенюк Т. А. Ринок іпотечної нерухомості: кредитування домогосподарств комерційними банками України під час воєнного стану. *Економіка і управління бізнесом*. 2024. Вип (15 (1)). С. 110-124.

81. Житар М. Стратегія управління моральним ризиком в банківській сфері. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2024. № 1 (31). DOI: [https://doi.org/10.58253/2078-1628-2024-1\(31\)-013](https://doi.org/10.58253/2078-1628-2024-1(31)-013)

82. Житар М. Теоретико-методичні засади і практичні напрями оптимізації процесів управління кредитуванням фізичних осіб у банківському секторі України. *Бізнес навігатор*. 2025. № 6 (83). С. 296-302.

83. Житар М., Федина В., Богріновцева Л. Розвиток комплаєнс-менеджменту у вітчизняній банківській практиці. *Сталий розвиток економіки*. 2025. № 3 (54). С. 167–173.

84. Зайонц А. В. Підвищення конкурентоспроможності банку на кредитному ринку за рахунок упровадження інновацій на основі Big Data та технологій штучного інтелекту. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління*. 2020. Т. 31(70), № 4(2). С. 69-75.

85. Затворницький К. С. Управління проблемними кредитами банківських установ. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 51. С. 181-188. <https://doi.org/10.32843/bses.51-29>

86. Зверук Л. А., Дідковська Ю. С. Концептуальні основи організації системи ризик-менеджменту в банках. *Бізнес Інформ*. 2020. № 9. С. 238-245. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-238-245>

87. Зінов'єва І. С., Зембіцька А. Г. Порівняльна характеристика сучасних засобів та інструментів для обчислення ризиків банківського кредитування в системі заходів реструктуризації кредитної заборгованості юридичних осіб. *Ефективна економіка*. 2024. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_2_76

88. Іващенко А. Г., Городецька Т. Б., Мелешкевич С. О. Огляд сучасного стану споживчого кредитування у комерційних банках України та його організаційно-економічне забезпечення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 12. С. 22-28. <https://doi.org/10.37634/efp.2021.12.5>

89. Ільчук В., Шпомер Т. Проблеми розвитку інституційної складової інфраструктурного забезпечення функціонування кредитного ринку України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 3. С. 176-189. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-3\(27\)-176-189](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-3(27)-176-189)

90. Іонін Є. Є. Ключові індикатори фінансової реструктуризації заборгованості суб'єктів господарювання. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, вересень 2025. № 38 (66). С. 185–191.

91. Іонін Є. Фінансова реструктуризація суб'єктів підприємницької діяльності: аналітичний інструментарій. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. № 2. С. 225-232.

92. Іонін Є.Є., Тарасенко Л.О. Інструменти предикативного моделювання в процесі фінансової реструктуризації заборгованості суб'єктів господарювання. *Економіка і організація управління*. 2026. №1. С. 62-70.

93. Kosova T., Cherednichenko, S., Kurhanskyi, A., Stremenovskyi, B., & Trenkin, Y. (2025). Mechanisms of lending, budget and tax stimulation and financial restructuring of the agrarian complex. *Journal of Innovations and Sustainability*, 9(2), 09. <https://doi.org/10.51599/is.2025.09.02.09> <https://is-journal.com/is/issue/view/27>

94. Карабаза І. А., Кальонова А. О. Позитивні й негативні наслідки кредитної політики у країнах Європи і Латинської Америки та уроки для України. *Фінансові дослідження*. 2016. № 1. С. 26-31.

95. Карпова О. О. Теоретико-правові аспекти запровадження нових механізмів забезпечення житлом військовослужбовців, членів їх сімей: спеціальна накопичувальна програма, лізинг, іпотека. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 402-405. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.65>

96. Касьянова Н. В., Кушнірова К. С. Моделювання кредитного скорингу методами інтелектуального аналізу даних. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2025. Вип. 1. С. 75-81.

97. Качула С. В., Лисяк Л. В. Кредитна та депозитна поведінка домогосподарств в Україні як складова забезпечення їх фінансової стійкості. *Агросвіт*. 2023. № 16. С. 11-19.

98. Kosova T. , Smerichevskyi S., Yaroshevska O., Smerichevska S., Zamay O. Credit Risk Management: Marketing Segmentation, Modeling, Accounting, Analysis and Audit. *Scientific Horizons*. 2022. Vol.25, №8, 2022. 106-116.

99. Коваленко Ю. М., Белінська Я. В. Стрес-тестування банків в Україні: розвиток методології та майбутні виклики в умовах невизначеності. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2025. №6. С. 348–356.

100. Коваленко Ю. М., Белінська Я. В., Гаврилко Т. О. Еволюція кредитної діяльності небанків та їх вплив на процентну політику. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2025. № 3(43). С. 279–289.

101. Коваленко Ю. М. Вплив кредитно-інвестиційного механізму фінансування економічних процесів на розвиток малого та середнього бізнесу. *Проблеми і перспективи економіки та управління: наук. журнал / Чернігів: ЧНТУ*, 2021. № 3(23). С. 101–109.

102. Коваленко Ю. М., Гаврилко Т. О., Борозенець К. Є. Діяльність банківських установ в умовах дії дестабілізуючих чинників. *Наука і техніка сьогодні*. 2025. № 5 (46). С. 315–328.

103. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

104. Козлова В. О., Галушко Л. О., Руденко Д. В. Позовна давність кредиторської заборгованості: причини виникнення та загальні правила обчислення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 4. С. 73-76.

105. Козлова В. О., Сокольницький Ю. І., Петух А. С. Непрацюючі банківські кредити суб'єктів господарювання: діагностика проблеми та шляхи її вирішення. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2023. Вип. 2. С. 124-132.

106. Колодійчук А. В. Програмування інвестиційних і кредитних ризиків впровадження ІКТ за допомогою *Pascal, Java* та *Visual Basic*. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 4. С. 97-101.

107. Коляда Т. А., Даниленко С. В. Податкова амністія: зарубіжний досвід та перспективи для України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 13. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-13-02-08>

108. Коляда Т.А., Прозоров Ю.В. Оцінка впливу детінізації обігу віртуальних активів на фінансову безпеку в умовах цифрової економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2025. Вип. 3 (18). DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.18-3>

109. Коляда Т.А., Токарчук О.Л. Сутність і значення податкових інструментів у забезпеченні відновлення економіки України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 6. С. 157–163. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-6-157-163>

110. Кондріков І. Д. Кредитний механізм Сполучених Штатів Америки та американська система кредитування в Україні. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2019. Вип. 25. С. 213-215.

111. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

112. Косова Т.Д., Мех Г. В., Орлов М. С. Роль фінансового моніторингу у ризик-менеджменті та стрес-тестуванні банківських установ. *Сталий розвиток економіки*. 2025. №4 (55). С. 181-187.

113. Косова Т.Д., Курганський А. С. Кредитна заборгованість клієнтів банківських установ як об'єкт фінансової реструктуризації. *Інтернаука. Серія: "Економічні науки"*. 2025. №11. <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-11-11575> URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2025/11/11575>

114. Косова Т.Д., Курганський А. С. Механізми фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ в умовах воєнного стану. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2025. Вип.

5 (102). С.87-95.

115. Косова Т.Д., Курганський А. С. Проблемні кредити у системі фінансової реструктуризації заборгованості клієнтів банківських установ. *Науковий вісник МГУ*. 2025. Вип. 65. С. 21-26.

116. Косова Т.Д., Курганський А. С., Куцев О. О. Проблеми реструктуризації кредитів банківських установ. *Матер. IV Міжн. наук.-практ. конф. «Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення»*. (м. Київ, 16.11.2023). К.: НАУ, 2023. С. 490-494. URL: <https://surl.li/rkuhxs>

117. Косова Т.Д., Курганський А. С., Куцев О. О. Реструктуризація як форма врегулювання проблемної кредитної заборгованості банківських установ. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. №8. С. 50-53.

118. Косова Т.Д., Курганський А. С., Куцев О.О. Проблеми реструктуризації кредитів банківських установ. *Розвиток економіки та бізнес-адміністрування: наукові течії та рішення: матер. IV Міжн. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 16 листопада 2023 р.). К.: НАУ, 2023. С. 490-494.

119. Косова Т.Д., Куцев О.О. Теоретико-прикладні засади ризик-орієнтованого управління банківським кредитуванням фізичних осіб. *Інвестиції: теорія та практика*. 2025. №16. С. 87-93.

120. Косова Т.Д., Куцев О.О. Механізми управління ризиками іпотечного кредитування клієнтів банків - фізичних осіб в умовах нестабільності. *Бізнес Інформ*. 2025. №9. С. 317-331. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-9-317-331>

121. Косова Т.Д., Куцев О.О., Тренкін Є.С. Інституціоналізація податково - кредитних відносин фізичних осіб у контексті зниження їх ризиків та детінізації в умовах воєнного стану. *Věda a perspektivy*. 2025. №8(51). С. 368-380.

122. Кохан І. В., Солоджук Т. В., Криховецька З. М. Ринок іпотечного кредитування в умовах війни як елемент економічної безпеки банківської

системи. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. Вип. 20(2). С. 301-316. DOI:10.15330/apred.2.20.301-316

123. Кредити, надані домашнім господарствам протягом 2008 року - 1 півріччя 2025 року. К.: Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/files/3.3-Loans.xlsx>

124. Крилов Д. В. Теоретико-функціональний аналіз домогосподарства в національній економіці України. *Economic synergy*. 2023. Вип. 1. С. 270-280.

125. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

126. Криниця С. Сучасні тренди розвитку цифрових технологій та їх вплив на публічні фінанси. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2023. № 2. С. 82–120. DOI: <https://doi.org/10.33244/2617-5940.2.2023.82-120>

127. Криниця, С. О. Цифрова трансформація податкової та митної систем: зарубіжний досвід та перспективи для України. *Актуальні Питання Економічних Наук*. 2025. № 9. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15165120>

128. Крисоватий А., Горин В., Лободіна З., Погріщук Г., Добіжа Н., Булавинець, В. Фінансовий патріотизм: теоретичне обґрунтування та роль у забезпеченні фінансової безпеки держави. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. № 1 (60). 2025. С. 123–136. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.60.2025.4614>

129. Кузнєцова Л. В. Інноваційні фінансові інструменти захисту банків від ризиків на кредитному ринку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки*. 2015. Вип. 15(2). С. 142-145.

130. Курганський А. С. Теоретичні засади кредитного ризик-менеджменту банківських установ. Матер. XIII Міжн. наук.-практ. Інтернет-конф. «Фінанси, облік та оподаткування: теорія і практика» (24 листопада 2022 р., м. Київ). К.: НАУ, 2022. С.83. URL: <https://surl.li/utnpfw>

131. Курганський А. С. Управління кредитними ризиками банківської установи в умовах воєнного стану. Матер. XV Міжн. наук.-практ. конф.

«Фінанси, облік і оподаткування: теорія і практика» (28.11.2024, м. Київ). К.: ДП «КАІ», 2024. С. 90-91. URL: <https://surl.li/zxcusr>

132. Курганський А. С., Куцев О. О. Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. *Матер. XIV Міжн. наук.-практ. Інтернет-конф. «Фінанси, облік та оподаткування: теорія і практика»* (23 листопада 2023 р., м. Київ). К.: НАУ, 2023. С. 150-151. URL: <https://surl.li/lyodns>

133. Курганський А. С., Куцев О.О. Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ. *Фінанси, облік та оподаткування: теорія і практика: матер. XIV міжн. наук.-практ. Інтернет-конф.* (м. Київ 23 листопада 2023 р.). К.: НАУ, 2023. С. 150-151.

134. Куцев О.О. Інноваційні підходи до зниження ризиків кредитування фізичних осіб банківськими установами в умовах цифровізації. *Успіхи і досягнення в науці.* 2025. №11(21). С. 795-809. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-11\(21\)-795-809](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-11(21)-795-809)

135. Кушнір С. О., Бугайова А. Ю. Іпотечне кредитування в Україні: аналіз факторів впливу та шахрайських схем. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Економічна.* 2020. Вип. 98. С. 36-45. DOI: 10.26565/2311-2379-2020-98-04

136. Лапішко М. Л., Лапішко З. Я., Худзік Р. С. Активізація іпотечного кредитування як стимул економічного зростання. *Бізнес-навігатор.* 2020. Вип. 4. С. 149-154. DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.60-26>

137. Лебідь М. В. Управління кредитним ризиком. *Нотатки сучасної науки.* 2023. № 7. С. 28-29. http://nbuv.gov.ua/UJRN/notmodsc_2023_7_21

138. Лобко О., Мурашківська І. Система банківського кредитування домогосподарств: сутність та особливості функціонування в умовах цифрової економіки. *Науковий вісник Полісся.* 2023. № 2. С. 289-305.

139. Лободіна З., Дем'янишин В., Кізима Т., Лушней Ю., Лободін Р. Управління публічними фінансами в контексті протидії ризикам воєнного часу. *Вісник економіки.* 2023. Вип. 4. С. 8–28.

140. Лозиченко О. М. Роль домогосподарств у розвитку національної економіки. *Науковий вісник Полісся*. 2021. № 1. С. 47-58.

141. Лойко В. В., Лойко Д. М., Руденко В. С. Розвиток домогосподарств України як складової економічної безпеки національної економіки. *Агросвіт*. 2020. № 13-14. С. 4-11.

142. Любіч О. О., Столяров В. Ф., Свистун А. О. Програми реструктуризації кредитів в умовах пандемії коронавірусу: порівняльний аналіз вітчизняної та міжнародної практики. *Фінанси України*. 2023. № 5. С. 50-89.

143. Ляшенко О. І., Кравець Т. В., Мордатенко О. К. Моделювання кредитного ризику із застосуванням гібридної моделі RNN-LSTM для цифрових фінансових установ. *Ефективна економіка*. 2025. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2025_4_28

144. Мельник Л. М. Оцінка передумов розвитку іпотечного кредитування в Україні. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2021. Вип. 4. С. 183-194. <https://doi.org/10.31713/ve4202115>

145. Малій О. Г., Білько Т. О. Методи оцінювання фінансового стану позичальників в управлінні кредитним ризиком банку. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2023. Вип. 44. С. 7-9. https://www.newroute.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/sgv_44_.pdf

146. Мамедов С. Г. Методичні засади здійснення реструктуризації у фінансовій діяльності банку. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_11_83

147. Мельник К. М., Колотуха С. М. Сучасні тенденції розвитку іпотечного кредитування фізичних осіб в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2022. Вип. 101(2). С. 54-64.

148. Мельник О. О. Управління непрацюючими кредитами банківської системи України як фактор ефективного кредитування економіки. *Вчені*

записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. 2020. Т. 31(70), № 3(2). С. 68-76. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-3-47>

149. Методика розрахунку показників таблиць "Розподіл кредитів, наданих фізичним особам та суб'єктам господарювання в національній та іноземній валютах, та розміру сформованих резервів за стадіями знецінення за МСФЗ 9 "Фінансові інструменти". URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Method_loans_stages_2025-01-31.pdf?v=16

150. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 Фінансові інструменти. Міністерство фінансів України від 01.01.2012. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IFRS_9_Ukrainian-compressed.pdf

151. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. Тіньова економіка: загальні тенденції. Аналітична записка, 2021. URL: <https://me.gov.ua/view/74e86de5-126a-4849-94d5-7d4ea048e4b8>

152. Москвічова О. С. Порівняльний аналіз моделей іпотечного рефінансування. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2020. Вип. 16(2). С. 271-278. DOI:10.15330/apred.2.16.271-278

153. Моташко Т. П., Перхайло С. П. Банківське споживче кредитування в Україні в умовах війни: сучасні тренди та ризики контрагентів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 6. С. 176-185. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.6.176>

154. Мошуровський О. В. Банківське іпотечне кредитування: бар'єри та шляхи розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2024. № 12. С. 213-221. <http://doi.org/10.5281/zenodo.15039536>

155. Мурашківська І., Барилко А. Теоретичні положення здійснення банківського кредитування домогосподарств. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 4. С. 325-337.

156. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>

157. Національний банк України. Наглядова статистика/ Активні та пасивні операції банків. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#3>

158. Никончук В. М. Теоретичні основи дослідження інституціоналізації. *Агросвіт*. 2020. № 12. С. 53-59.

159. Озерський І. В. Порухення прав громадян України колекторськими компаніями або якими ще засобами вибити гроші. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 4. С. 30-36.

160. Озерчук О. В., Клименко К. В. Особливості функціонування небанківських фінансово-кредитних установ України в умовах дії воєнного стану. *Економіка та держава*. 2022. № 9. С. 77-82.

161. Окуневич І. Л. Особливості розрахунку та дослідження експертами-економістами заборгованості за кредитними договорами (угодами), яка виникла в особливий період та період дії воєнного стану в Україні. *Криміналістика і судова експертиза*. 2023. Вип. 68. С. 582-591.

162. Павелко О. В., Мазурець А. І. Кредитування банками суб'єктів господарювання в умовах воєнного стану. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2024. Вип. 4. С. 212-228.

163. Павленко Л. Д., Крухмаль О. В., Попова К. Е. Теоретичні аспекти оцінки та управління кредитним ризиком банку в умовах економічної нестабільності. *Бізнес Інформ*. 2025. № 4. С. 411-422. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-4-411-422>

164. Павлюк Є. Д., Петровський О. В. Проблеми розробки та використання поведінкових статистичних моделей кредитного ризику. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки*. 2020. № 1. С. 40-46.

165. Перцович Ю. М. Деякі проблемні аспекти дослідження питань, поставлених перед судовим експертом, що стосуються овердрафтного кредитування. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського*

університету права імені Короля Данила Галицького. Серія : Право. 2021. № 12. С. 188-197.

166. Петик Л. О., Млінцова А. О. Аналіз застосування Національним банком України основних інструментів та важелів грошово-кредитної політики. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 68. С. 243-248.

167. Пікус Р. В., Каганець В. В. Іпотечне кредитування в розвинених економіках: сучасний стан, погляд у перспективі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 2. С. 160-167. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.2.160>

168. Погореленко Н. П. Аналіз динаміки складових вхідних фінансових потоків банківської системи на основі вейвлет-перетворення їх часових рядів. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 7-8(2). С. 44-48.

169. Поліщук В. С. Роль і значення податкового кредиту в оподаткуванні фізичних осіб. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2013. Вип. 8. С. 234-236.

170. ПрАТ Міжнародне бюро кредитних історій. URL: <https://credithistory.com.ua/>

171. ПрАТ Перше Всеукраїнське бюро кредитних історій. URL: <https://www.pvbki.com/ukr/>

172. Приказюк Н. В., Загороднюк Ю. В. Сучасні підходи до управління проблемними кредитами в банках. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Вип. 73. С. 103-109.

173. Пріхно І. М., Частоколенко І. П. Банківське кредитування бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Економіка*. 2023. № 28. С. 119-126.

174. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

175. Про внесення змін до Положення про Кредитний реєстр Національного банку України: Постанова Національного банку України від 25.12.2023 № 180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0180500-23#Text>

176. Про деякі питання діяльності банків України та банківських груп: Постанова Національного банку України; Правила від 25.02.2022 № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0023500-22#n35>

177. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>

178. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>

179. Про затвердження Змін до Положення про вимоги до системи корпоративного управління та системи внутрішнього контролю фінансової компанії: Постанова Національного банку України від 02.02.2026 №12 URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_02022026_12

180. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова Національного банку України від 30.06.2016 № 351. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#n18>

181. Про затвердження Положення про додаткові вимоги до договорів про надання фінансових послуг та фінансових платіжних послуг, укладених банками зі споживачами: Постанова Національного банку України від 22.01.2021 № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007500-21#Text>

182. Про затвердження Положення про здійснення Національним банком України нагляду за додержанням об'єктами нагляду законодавства України про захист прав споживачів фінансових, платіжних та обмежених платіжних послуг, вимог щодо взаємодії із споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості: Постанова Національного банку України від 02.09.2022 № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0198500-22#Text>

183. Про затвердження Положення про Кредитний реєстр Національного банку України: Постанова Національного банку України від 04.05.2018 № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0050500-18#Text>

184. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Національного банку України від 11.06.2018 № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>

185. Про затвердження Положення про порядок проведення реструктуризації кредитної заборгованості фізичних осіб (крім фізичних осіб – підприємців) за кредитними договорами, виконання зобов'язань за якими забезпечене іпотекою, перед банками, процедура ліквідації яких здійснюється Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, та Змін до деяких нормативно-правових актів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: Рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 05.02.2018 № 372. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-18#Text>

186. Про затвердження Положення про регулювання діяльності з надання споживчих кредитів за участю кредитних посередників надавачів фінансових послуг: Постанова Національного банку України; Положення від 01.08.2025 № 94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0094500-25#Text>

187. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

188. Про захист прав споживачів: Закон України від 10.06.2023 № 3153-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3153-20#Text>

189. Про заходи, спрямовані на сприяння капіталізації та реструктуризації банків: Закон України від 28.12.2014 № 78-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-19#Text>

190. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах: Постанова Правління Національного банку України від 11.06.2018 №64 . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18#Text>

191. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>

192. Про іпотечні облігації: Закон України від 22.12.2005 № 3273-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3273-15#Text>

193. Про кредитні спілки: Закон України від 14.07.2023 № 3254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3254-20#Text>

194. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>

195. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України від 23.06.2005 № 2704-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-15#Text>

196. Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України: Постанова Національного банку України від 18.07.2019 № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-19#Text>

197. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Національного банку України від 24.02.2022 № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018500-22#Text>

198. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>

199. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

200. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>

201. Про схвалення Концепції розвитку системи національних рахунків: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25.07.2002 № 413-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2002-%D1%80#Text>

202. Про схвалення Методичних рекомендацій про порядок реорганізації, реструктуризації комерційних банків: Постанова Національного банку України від 09.10.2000 № 395. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0395500-00#Text> (Постанова втратила

чинність на підставі Постанови Національного банку № 190 від 27.06.2008).

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0395500-00#Text>

203. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>

204. Про фінансову реструктуризацію: Закон України від 14.06.2016 № 1414-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-19#Text>

205. Просов В. М. Оцінка поточної ситуації на ринку іпотечних кредитів в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. № 4. С. 24-33. <http://doi.org/10.5281/zenodo.3886609>

206. Просов В. М. Інтегральне оцінювання ризиків українського ринку іпотечного кредитування. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки*. 2020. Вип. 39. С. 39-43. DOI: 10.32999/ksu2307-8030/2020-39-7

207. Просов В. М. Передумови компаративної оцінки національного ринку іпотеки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. Вип. 30. С. 126-130. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-30-24>

208. Реєстр колекторських компаній України. URL: <https://surl.li/vahugk>

209. Резніченко С., Авадані Н. Актуальні проблеми інституту іпотеки в сучасній Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 1. С. 116-120. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2021.1.20>

210. Рейнська В. Б., Бутринський В. Ю. Напрями удосконалення управління ризиками при кредитуванні фізичних осіб. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2023. Вип. 4. С. 298-305.

211. Рекомендації (принципи) Ради з фінансової стабільності щодо роботи банківських установ державного сектору із непрацюючими кредитами (NPLs). URL: https://mof.gov.ua/storage/files/pryntsyipy_restrukturyzatsiyi.pdf

212. Рибак О. М., Пуськов Д. О. Реструктуризація проблемних кредитів банків в умовах кризових явищ. *Інноваційна економіка*. 2020. № 3-4. С. 65-70.

213. Розподіл кредитів, наданих фізичним особам та суб'єктам господарювання в національній та іноземній валютах, та розміру сформованих резервів за стадіями знецінення за міжнародним стандартом фінансової звітності 9 "Фінансові інструменти" (у розрізі банків). URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Loans_stages_2026-01-01.xlsx

214. Розподіл кредитів, наданих фізичним та юридичним особам у національній та іноземній валютах, та розміру кредитного ризику за класами боржника відповідно до Положення № 351, із них непрацюючих відповідно до Положення № 97 станом на 01.01.2026. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Kred_class_2026-01-01.xlsx

215. Ромашко О. М., Маринчак Л. Р., Мацьків Р. Т. Оцінка ринку міжбанківських кредитів системно важливих банків в Україні. *Бізнес Інформ*. 2023. № 6. С. 164-171.

216. Рошило В. І. Банківське кредитування в Україні: сучасний стан, проблеми та шляхи розв'язання. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 54. С. 221-228.

217. Руденко Л. Д., Требух В. В. Щодо неюрисдикційного захисту прав позичальників у сфері споживчого мікрокредитування. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2021. № 2. С. 64-72.

218. Русінов В. В. Дослідження застосування нейронних мереж для задач передбачення заборгованості в кредитній сфері. *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки*. 2021. № 1. С. 52-57.

219. Савко О. Я., Буй Ю. В., Штанько Я. В. Розвиток кредитної діяльності банківських установ у сфері обслуговування фізичних та юридичних осіб. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 65. С. 38-42.

220. Садчикова І. В., Євтушенко Ю. В., Сусленко С. В. Системні детермінанти сучасного розвитку кредитного ринку в Україні. *Бізнес Інформ*. 2023. № 9. С. 206-212.

221. Селіверстов В. В. Аналіз впливу інструментів грошово-кредитної політики Японії на цінову стабільність. *Фінанси України*. 2013. № 8. С. 73-85.

222. Семенова С. М. Класифікація ризиків: систематизований підхід з метою управління. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 4(2). С. 42-51.

223. Семенча І. Є., Горбунова Ю. Р. Проблемні кредити в Україні та їх вплив на функціонування банківської системи. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*. 2020. Т. 25, Вип. 3. С. 120-125.

224. Сергієнко О. М. Концептуальні особливості прогнозування показників СНР за секторами економіки. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 11. С. 23-29.

225. Слободянюк О. Фінансова політика реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ в умовах воєнного стану. Multidisciplinárni mezinárodní vědecký magazín “Věda a perspektivy” je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142. № 8(51) 2025. С. 86-97.

226. Слободянюк О. Форми та методи фінансової реструктуризації кредитної заборгованості клієнтів банківських установ у системі антикризового управління. *Успіхи і досягнення у науці (Серія «Право», Серія «Освіта», Серія «Управління та адміністрування», Серія «Соціальні та поведінкові науки»)* : журнал. 2025. № 11(21) 2025. С. 1398-1409. DOI:[10.52058/3041-1254-2025-11\(21\)-1398-1409](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-11(21)-1398-1409)
<https://perspectives.pp.ua/index.php/sas/article/view/32357/32308>

227. Слободянюк О.В. Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів як інструмент стабілізації фінансового стану банківських установ. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 10 (40) С. 112-124.

228. Сокольницький Ю. І., Куцев О.О. Особливості управління проблемними активами банківської установи в умовах воєнного стану.

Фінанси, облік та оподаткування: теорія і практика: матер. XIII міжн. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Київ, 24 листопада 2022 р.). К.: НАУ, 2022. С. 103.

229. Солошенко О. М. Інноваційні практики та інноваційний потенціал методології кредитного скорингу компаній мікрокредитування. *Економіка і управління*. 2024. Вип. 3. С. 129-134.

230. Соляник Л. Г. Інституціоналізація кредитного механізму стимулювання інноваційного розвитку України. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2019. № 1. С. 116-125.

231. Сопіна Ю. М., Ананьєва К. В., Яновська К. О. Фактори виникнення та способи мінімізації ризику кредитування фізичних осіб банку. *Молодий вчений*. 2016. № 7. С. 127-129.

232. Сотніков О. Ю. Вплив макроекономічних індикаторів на іпотечне кредитування житлової нерухомості. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2024. № 9. С. 54-62.

233. Старостенко О. Особливості вчинення злочинів працівниками кредитних установ у разі переуступки боргу колекторській компанії. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 5. С. 77-80.

234. Степаненко С. В., Ампілогова К. О. Сучасні методи управління ризиками кредитування банками фізичних осіб. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2020. Вип. 4. С. 33-41. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-4-5>

235. Стешенко О. Д., Іваник І. М. Особливості визначення кредитного ризику в умовах воєнного стану. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2023. № 17. С. 23-27.

236. Стовба В. О. Статистичні та оптимізаційні методи в кредитному скорингу. *Кібернетика та комп'ютерні технології*. 2022. № 3. С. 23-36.

237. Студінська Г., Просов В. Проблеми моделювання іпотечного ринку України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 2. С. 55-61. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2021_2_8

238. Тимоць М. В. Фінансові ресурси домогосподарств як джерело фінансування національної економіки. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2020. Вип. 1-2. С. 59-68.

239. ТОВ Українське бюро кредитних історій. URL: <https://www.ubki.ua/about-company>

240. Томарович Т. В. Ризик-орієнтований підхід до управління фінансовими потоками банків: світова практика та досвід України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 6. С. 171-178.

241. Турило А. А., Бурков С. О. Системний підхід до управління фінансовими ризиками інноваційних підприємств в умовах економічної невизначеності. *Агросвіт*. 2025. № 5. С. 21-26.

242. Управління захисту прав споживачів фінансових послуг. <https://bank.gov.ua/ua/about/structure/department/division-of-the-rights-of-the-sponsors-of-financial-services>

243. Устименко А. В. Термінологічні колізії у визначенні правового статусу споживача банківських послуг за законодавством України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 4. С. 26-30.

244. Філіпенко Т. В., Філатов В. В. Правове регулювання діяльності колекторських компаній: український та європейський досвід. *Вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут. Політологія. Соціологія. Право*. 2012. № 4. С. 64-67.

245. Халатур С. М., Бровко Л. І., Філюк С. А. Ризик-орієнтований підхід до кредитування фізичних осіб: мінімізація ризиків для фінансової безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 21. С. 115-122.

246. Халатур С. М., Грабчук О. М., Іванова Р. Ю. Специфічні риси формування ресурсів банку в умовах агресивного середовища. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 2. С. 38-44.

247. Халатур С.М., Масюк Ю. В., Шевченко О. Ю. Фінансовий ризик-менеджмент комерційного банку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 4. С. 43–46.

248. Халатур С.М., Олійник О.О., Азаров Є. В. Імперативи фінансового менеджменту банківських активів у контексті забезпечення ліквідності банку. *Агросвіт*. 2024. № 16. С. 35-40.

249. Халатур С.М., Рибаківа О. В. Сек'юритизація активів комерційного банку – як складова ефективного банківського менеджменту. *Агросвіт*. 2024. № 3. С. 35–40.

250. Харабара В. М., Грешко Р. І., Харабара В. І. Споживчий кредит у доходах домогосподарств України. *Ефективна економіка*. 2023. № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2023_6_23

251. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

252. Чуй І. Р., Мицак О. В., Пштір Я. О. Проблеми банківського кредитування суб'єктів підприємництва. *Підприємництво і торгівля*. 2022. Вип. 34. С. 70-77.

253. Шапошников К., Крилов Д., Лозиченко О. Роль заощаджень домогосподарств у розвитку національної економіки. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 3. С. 5-14.

254. Швець Н., Коваленко, Ю., Костюк В., Чала В., Романчукевич В., Бабенко А. Фінансове забезпечення миру та справедливості в Україні в контексті досягнення цілей сталого розвитку. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. № 1 (60). С. 82–93. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.60.2025.4607>

255. Шевчук І. Б., Депутат Б. Я., Шашкевич В. П. Кластерний підхід до дослідження динаміки змін у банківській системі України. *Бізнес-навігатор*. 2019. Вип. 6. С. 228-232.

256. Шірінян Е. А., Коваленко Ю. М. Розвиток ринку банківських послуг в Україні на сучасному етапі еволюції. *Формування ринкових відносин*. 2023. № 12 (271). С. 5–19.

257. Шубенко І. А. Єдність кредитного ризику як ризику кредитора та ризику позичальника: минуле та сучасний підхід. *Бізнес Інформ*. 2023. № 1. С. 151-159.

258. Юдіна С. В., Нагорнюк Г. О. Порівняння моделей оцінки кредитоспроможності домогосподарств. *Інтелект ХХІ*. 2020. № 1. С. 98-103.

259. Юздепська А. А., Ніколаєва А. П., Юрчишена Л. В. Податок на доходи фізичних осіб та військовий збір: виклики, ефективність і вплив на фінансову стабільність. *Бізнес Інформ*. 2024. № 12. С. 296-302.

260. Юрченко Б. І., Аксьонова Л. О. Управління проблемними активами в банківській установі. *Економічний вісник ДВНЗ Український державний хіміко-технологічний університет*. 2019. № 1. С. 72-78.

261. Язлюк Б. О., Домбровська О. А., Бутов А. М. Аналіз факторів впливу на розвиток іпотечних відносин в Україні. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Т. 5, № 4. С. 70-79. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2020-4-7>

262. Яремко І. Й., Загорітній М. В. Кредитний моніторинг в комерційних банках як спосіб попередження виникнення проблемної заборгованості. *Молодий вчений*. 2021. № 4(92). С. 345-349. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-4-92-73>

263. Ярошевська О. В., Орлов М. С. Системний підхід до стрес-тестування банківських ризиків. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2023. Вип. 3. С. 132-139.

ДОДАТКИ

Додаток А

ДОВІДКИ про впровадження результатів дисертації

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Департамент забезпечення документообігу, контролю та інформаційних технологій

пр-кт Берестейський, 10, м. Київ, 01135, тел.(044)481-32-50, факс (044)481-32-23, E-mail: org@mon.gov.ua

Державний університет
«Київський авіаційний інститут»

Разову спеціалізовану вчену
раду по захисту дисертацій

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
КУРГАНСЬКОГО Антона Сергійовича
на тему: «Фінансова реструктуризація кредитної
заборгованості клієнтів банківських установ»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Даною довідкою підтверджується, що результати дисертації КУРГАНСЬКОГО Антона Сергійовича були використані Міністерством освіти і науки України під час проведення тендерів, спрямованих на публічні закупівлі. Вони орієнтовані на підтримку науково-дослідних розробок та створення сприятливих умов для навчання здобувачів вищої освіти, у т.ч. у частині використання кредитних проєктів від Світового банку та Європейського інвестиційного банку, спрямованих на модернізацію університетів. Практичну цінність становлять пропозиції з гармонізації діяльності Державного Казначейства України та банківських установ, які виступають агентами з розподілу та моніторингу цільового використання коштів, у т.ч. у частині здійснення здобувачами вищої освіти оплати за навчання.

Директор департаменту

Інна ЄРКО

МОН № 1.1/3-26 від 30.01.2026

Підписав: Єрко Інна Анатоліївна

Сертифікат: 3FAA9288358EC00304000000C4691F00099CD500

Дійсний: з 17.06.2024 15:34:46 по 17.06.2026 15:34:46

НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ

вул. Інститутська, 9, м. Київ, 01601, Україна
 телефон: 0-800-505-240,
 +380 (50) 462-00-90
 e-mail: nbu@bank.gov.ua
 web: <https://bank.gov.ua>
 Код ЄДРПОУ 00032106

NATIONAL BANK OF UKRAINE

9, Instytutaska St., Kyiv, 01601, Ukraine
 phone: +380 (44) 298-65-55,
 +380 (50) 462-00-90
 e-mail: nbu@bank.gov.ua
 web: <https://bank.gov.ua>

На вх. № 900/6726 від 20.01.2026

У Разову спеціалізовану вчену раду по
 захисту дисертацій
 Державного університету "Київський
 авіаційний інститут"

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи Курганського Антона Сергійовича

на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
 072 – Фінанси, банківська справа та страхування на тему
 "Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості
 клієнтів банківських установ"

Управління роботи з проблемними активами Національного банку України розглянуло і схвалило методичний підхід до діагностики причин виникнення проблемних і непрацюючих кредитів на основі індикаторів ефективності кредитної політики і стану кредитного портфеля банківської установи з урахуванням корпоративної моделі управління. В основу діагностики покладено виділення і врахування об'єктивних чинників (економічна нестабільність, інфляція, девальвація, воєнні ризики, недосконалість законодавства у сфері банкрутства та стягнення боргів) та суб'єктивних чинників (погіршення платоспроможності позичальників, зниження ефективності їх фінансово-господарської діяльності, викривлення даних при поданні кредитної заявки, недосконалість методика оцінки кредитоспроможності позичальника у банківській установі, неефективна оцінка кредитних ризиків банком, руйнування бізнесу (активів), втрата або погіршення стану застави).

Практична значущість розроблених рекомендацій полягає у створенні передумов для впровадження гібридної моделі державного нагляду, яка поєднує антикризові послаблення та пруденційні норми з урахуванням стану грошово-кредитного ринку в умовах воєнного стану.

З повагою

Начальник відділу
 супроводження реалізації застав
 Управління роботи з проблемними активами

Павло ВЛАСЕНКО

Подмарьов Олександр
 097-447-23-66

ДОКУМЕНТ СЕД НБУ АСКОД

Підписувач Власенко Павло Миколайович
 Сертифікат 3E0E4EA9F723F86304000000FA030000FAED0000
 Дійсний до: 16.09.2027 10:06:31

Національний банк України

63-0013/5935
 від 22.01.2026 12:54

У Різкому спеціалізованому імені
раду по захисту дисертацій

№600/12/2025-83 від 09.01.2026

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
Куртанського Антона Сергійовича, здобувача наукового ступеня доктори
філософії за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування
на тему: «Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів
банківських установ»

Зазначеною довідкою підтверджуємо, що результати дисертаційної роботи
здобутого впроваджено у практику діяльності АТ «ОТП Банк». Їх використано
для підготовки внутрішніх методичних рекомендацій та регламентів банківської
установи, проведення навчальних семінарів та тренінгів для співробітників. Це
сприяє підвищенню їх кваліфікації у сфері управління кредитними ризиками.

Результати дослідження дозволяють інтегрувати сучасні методи фінансової
реструктуризації проблемної кредитної заборгованості у банківську практику,
підвищати прозорість та ефективність процесів кредитування; сприяти
зміцненню фінансової стабільності банківської установи та оптимізації
управління її кредитним портфелем.

Начальник управління корпоративних ірешт
Західноукраїнської регіональної дирекції
АТ «ОТП Банк»

Поліщак С.М.

*У Разову спеціалізовану вчену
раду по захисту дисертацій*

№7629 від 26.12.2025

Д О В І Д К А
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Курганського Антона Сергійовича

Результати дисертаційної роботи на тему: «Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості клієнтів банківських установ» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа а страхування впроваджено у практику діяльності банківських установ, зокрема АТ «Піреус Банк МКБ».

У процесі впровадження використано наукові положення, висновки та практичні рекомендації дисертаційного дослідження, зокрема:

- удосконалення процесів реструктуризації кредитної заборгованості (розроблено методичні підходи до аналізу кредитного портфеля та визначення клієнтів, що потребують реструктуризації; застосовано критерії оцінки платоспроможності клієнтів та прогнозування ризиків неповернення кредитів; запроваджено інструменти оптимізації умов реструктуризації (термін, процентна ставка, графік платежів));

- підвищення ефективності управління кредитними ризиками (розроблено аналітичні моделі для оцінки впливу реструктуризації на фінансовий стан банку; впроваджено механізми моніторингу проблемної заборгованості та контролю виконання реструктуризаційних угод; покращено процес прийняття управлінських рішень щодо реструктуризації кредитів);

Впровадження результатів дисертаційної роботи сприяє підвищенню ефективності кредитної діяльності банку, зниженню рівня проблемних кредитів, оптимізації внутрішніх процесів і розвитку практичних навичок співробітників у сфері управління кредитними ризиками.

Керівник відділення Центральне
АТ «Піреус Банк МКБ»

Касян О.В.
0930032578

Державний університет
«Київський авіаційний інститут»

У Разову спеціалізовану вчену
раду по захисту дисертацій

№13/01 від 13.01.2026 р.

ДОВІДКА

*про впровадження результатів дисертаційної роботи на
здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії
на тему «Фінансова реструктуризація кредитної заборгованості
клієнтів банківських установ»
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»*

Цією довідкою ТОВ «БАЛКАН КОСМЕТИКС» підтверджує, що наукові результати та практичні рекомендації дисертаційної роботи аспіранта кафедри фінансів, обліку та оподаткування Курганського Антона Сергійовича використовуються у практиці діяльності підприємства. Впровадження системи внутрішнього моніторингу фінансових показників, яка базується на запропонованих у дисертації критеріях, що використовуються банками, дозволило ТОВ «БАЛКАН КОСМЕТИКС» превентивно виявляти ознаки фінансової нестабільності. Оскільки підприємство діє як посередник, методи реструктуризації боргів були адаптовані для роботи з контрагентами товариства з метою недопущення перетворення дебіторської заборгованості у безнадійну.

Впровадження моделі оцінки кредитоспроможності та механізму управління дебіторською заборгованістю дозволило підвищити ефективність переговорного процесу з банківськими установами щодо реструктуризації наявних кредитних ліній.

Директор

Сергій ТКАЧУК

Товариство з обмеженою відповідальністю "ДІАР ЛОГІСТИК"

Україна, 03110, м. Київ, вул. Солом'янська, буд.3, офіс 6 Код ЄДРПОУ 45214682 ІПН 452146826583
тел.: +38(063)072-76-12 E-mail: DiarLogistics@ukr.net

Вих. № 14-01/25 від 14 січня 2026 р.

**Державний університет
«Київський авіаційний інститут»**

У Разову спеціалізовану вчену
раду по захисту дисертацій

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
на тему «Фінансова реструктуризація кредитної
заборгованості клієнтів банківських установ»
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

аспіранта кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Курганського Антона Сергійовича

Наукові результати та практичні рекомендації дисертаційної роботи на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії були прийняті до впровадження та використовуються в діяльності ТОВ «Діар Логістик» при побудові системи управління фінансовою стійкістю та взаємодії з банківськими установами. Підприємством використано розроблений автором алгоритм порівняння варіантів пролонгації кредиту та зміни графіку платежів, що дозволило обрати найбільш економічно вигідну стратегію під час переговорів з обслуговуючим банком. Впровадження методики вибору оптимального інструменту реструктуризації дозволило знизити рівень витрат на обслуговування залученого капіталу, покращити показники поточної ліквідності за рахунок оптимізації графіків погашення боргів.

Директор

Севак БАРСЕГЯН